

WERELDBEELD

Tijdschrift voor de Verenigde Naties

Vereniging voor de Verenigde Naties, Jaargang 36, nr. 162, 2012/2 (driemaandelijks) - Afgiffekantoor: 8500 Kortrijk-P-910467-v.u.: F. Maes

Themanummer

Ontwikkeling

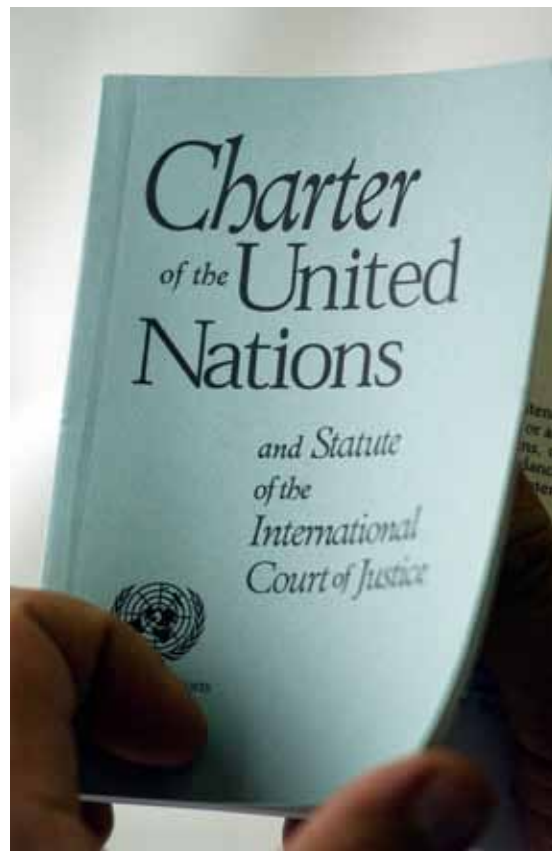
“Wij, de volken van de Verenigde Naties verenigd voor een betere wereld”

Reeds meer dan 60 jaar zetten de **Verenigde Naties** zich in voor een betere wereld. De werking van de VN kent een wisselend verloop. Toch blijft de VN een belangrijke plaats innemen in het menselijk streven naar een langdurige vrede en duurzame ontwikkeling.

De **Vereniging voor de Verenigde Naties** heeft tot doel de beginselen van de VN te verspreiden en de bevolking bewust te maken van de noodzakelijkheid van internationale samenwerking.

De VVN beoogt in Vlaanderen een betere kennis van en een beter begrip voor de werking en doelstellingen van de VN bij te brengen. Niet alleen de VN zelf, maar ook de verschillende hulporganen en gespecialiseerde organisaties komen aan bod. Als niet-gouvernementele organisatie volgt de VVN eveneens de Belgische inbreng en de mogelijke rol van Vlaanderen binnen de VN.

De VVN wil op een objectieve, kritische en constructieve manier het debat rond internationale samenwerking en de rol die de wereldorganisatie hierbij kan spelen, voeden.

UN Photo #25148

Colofon

Wereldbeeld: Tijdschrift van de Vereniging voor de Verenigde Naties, 4 nrs. per jaar, Jaargang 36, nr. 162, 2012/2

Zetel: Vereniging voor de Verenigde Naties, Universiteitsstraat 6, B-9000 Gent, België,

Tel. +32 9 264 97 60, E-mail: info@vvn.be, Website: www.vvn.be

Verantwoordelijke uitgever: Prof. Dr. Frank Maes, Voorzitter, Vakgroep Internationaal publiekrecht, Universiteit Gent, Universiteitsstraat 6, 9000 Gent, Tel. +32 9 264 97 60, frank.maes@ugent.be

Hoofdredacteur: Karen Van Laethem, Vrije Universiteit Brussel – Vakgroep Metajuridica, Pleinlaan 2, 1050 Brussel, Tel. +32 3 275 58 37, karen.van.laethem@vub.ac.be

Redactiecomité: Kirsten Arnauts - Francis Baert - Marco Benatar - David Crikemans - Jan De Bisschop - Melanie De Groof - Philip De Man - Jan De Mulder - Sanderijn Duquet - Sander Happaerts - Ria Heremans - Christine Janssens - Veronique Joosten - Jennifer Kesteley - Frank Maes - Louis-Alfons Nobels - Neri Sybesma - Tine Vandervelden - Karen Van Laethem - Piet Willems

Correspondenten: Dominiek Benoot - Eric De Brabandere - Charlotte Mertens - Ann Pauwels - Cedric Ryngaert

Coverfoto: UN Photo # 61007/John Isaac

Auteursrichtlijnen: De redactie verwelkomt alle ingezonden artikels en opiniebijdragen over VN-gerelateerde onderwerpen. De volledige auteursrichtlijnen zijn beschikbaar bij de hoofdredacteur en op de website.

Lidmaatschap: 25 euro (> 25 jr.) / 15 euro (< 25 jr.) per jaar te storten op rekeningnr. 001-0468369-32

MET DE STEUN VAN
DE VLAAMSE OVERHEID

Lid van de Unie van de Uitgevers
van de Periodieke Pers

Edito – Iedereen klaar voor de groene economie?

Dit tweede themanummer 'ontwikkeling' van het vernieuwde Wereldbeeld staat met beide voeten in de internationale actualiteit. In juni van dit jaar wordt immers de Rio+20 Top gehouden in Brazilië. Die VN-top voor duurzame ontwikkeling wordt zo een tienjaarlijkse traditie, na de Top van Rio in 1992 en de Top van Johannesburg in 2002. De conferentie van wereldleiders is bedoeld om het streven naar duurzame ontwikkeling een nieuwe impuls te geven, en om de ontwikkelingsuitdagingen te bespreken in het licht van de verschillende crisissen van de afgelopen vijf jaar.

De bijeenkomst heeft nochtans heel wat voeten in de aarde gehad. Het idee werd in 2007 gelanceerd door toenmalig Braziliaans president Lula da Silva, die meteen gesteund werd door de ngo-wereld en door de G77 en China. Sommige industrielanden reageerden aarzelend. Zij vreesden immers dat zo'n nieuwe conferentie de lopende processen in andere fora zou doorkruisen, zoals de klimaatonderhandelingen of de Millenniumdoelstellingen. Maar de wil van de ontwikkelingslanden en de symbolische waarde van een terugkerende VN-top voor duurzame ontwikkeling elke tien jaar bleken te sterk om het idee te begraven. De top zou eerst plaatsvinden in het begin van de maand, maar moest omwille van de jubileumviering van de Britse Queen enkele weken uitgesteld worden, om er zeker van te zijn dat voldoende staatshoofden naar Rio konden afzakken.

In Rio staan twee belangrijke punten op de agenda. Het eerste handelt over het institutionele kader voor duurzame ontwikkeling en heeft te maken met de hervorming van het VN-Milieuprogramma (UNEP) en van het mondiale milieubeleid, waar dit tijdschrift ook in vorige nummers al aandacht aan besteedde. Het tweede agendapunt is de groene economie in de context van duurzame ontwikkeling en armoedebestrijding.

De aandacht voor de groene economie ligt volledig in lijn met vele bijdragen in dit nummer. Al verschillende decennia pleiten de VN ervoor om milieubekommernissen en de ontwikkelingsagenda niet los van elkaar te zien. Onder de noemer 'duurzame ontwikkeling' hebben actoren op alle niveaus initiatieven ondernomen om milieubeleid en sociale uitdagingen te integreren in hun economische ontwikkeling. Op Rio+20 wordt onder meer gesproken over *Sustainable Development Goals* die de Millenniumdoelstellingen kunnen opvolgen. Ontwikkeling zal groen zijn, of ze zal niet zijn. Dat is ook het uitgangspunt van de groene economie, een concept dat onder andere door UNEP gepromoot wordt. Het is een strategie die duurzame ontwikkeling wil bereiken en armoede wil uitroeien door twee procent van het mondiale Bruto Binnenlands Product te investeren in een aantal sleutelsectoren, zoals energie, water en landbouw. Dat moet een transitie op gang trekken naar een economische ontwikkeling die sociaal inclusief is, weinig broeikasgassen uitstoot en efficiënt omspringt met natuurlijke rijkdommen.

De uitdagingen van de groene economie en de onderhandelingen die in Rio plaatsvinden, gaan in essentie over dingen die al decennialang op de VN-agenda staan. Het verschil is dat, in tegenstelling tot duurzame ontwikkeling, het nieuwe concept die onderwerpen vooral als economische uitdagingen voorstelt. Dat heeft in de context van een mondiale economische crisis meer kans op succes, doordat het de nadruk legt op jobs en investeringen. Hopelijk slaagt Rio+20 er niet alleen in om ontwikkeling groen te kleuren, maar ook om het vraagstuk opnieuw hoog op de politieke agenda te plaatsen.

Sander Happaerts
Redactielid Wereldbeeld

Inhoud

Edito – Iedereen klaar voor de groene economie? <i>Sander Happaerts</i>	1
Brede invloed met een symbolisch karakter – De impact van VN-toppen voor duurzame ontwikkeling <i>Sander Happaerts</i>	5
Naar een nieuw forum voor ontwikkelingssamenwerking? Het UN-DCF als opvolger van het OECD-DAC? <i>Joren Verschaeve</i>	11
De EU, België, Vlaanderen en de VN: De Eurocrisis en het VN-jaar van de Coöperatieven: de ongeëxploreerde route <i>David Crikemans</i>	17
De EU, België, Vlaanderen en de VN: Toespraak van VN Secretaris-Generaal Ban Ki-Moon op de Europese top omtrent Duurzame Energie voor Allen in Brussel	22
In de kijker: REDD+: Bossen in de strijd tegen de klimaatopwarming <i>Kelly Herteweg</i>	25
In de kijker: Het VN-Milieuprogramma (UNEP) – Het leven begint op 40, of nood aan een facelift? <i>Kevin Verbelen & Pieter Leenknecht</i>	29
Interview: Rio+20: heropleving van het debat over duurzame ontwikkeling? <i>Sander Happaerts en Christine Janssens</i>	34
Opinie: Hoeven we ons zorgen te maken als de officiële ontwikkelingshulp daalt? <i>Marcus Leroy</i>	36
Opinie: De Rio+20 conferentie en duurzame ontwikkeling: ‘the future we really want?’ <i>Olivier Beys</i>	40
Actualiteit: Mensenrechtenschendingen in Bahrein: verbetering of status quo? <i>Maike Geuens</i>	43
Boekenrubriek <i>Mélanie De Groof, onder redactie van Marco Benatar</i>	47
Nieuws in het kort <i>Neri Sybesma-Knol, met bijdrage van Marco Benatar, Francis Baert en Cedric Ryngaert</i>	50
Uw V(V)N-Agenda <i>Piet Willems & Kirsten Arnauts</i>	55

Brede invloed met een symbolisch karakter – De impact van VN-toppen voor duurzame ontwikkeling

Sander Happaerts¹

Inleiding

Tussen 20 en 22 juni worden wereldleiders door de VN rond de tafel geroepen in Rio de Janeiro, met duurzame ontwikkeling op het menu. Een mondiale top voor duurzame ontwikkeling is een tienjaarlijkse traditie geworden, na Rio in 1992 en Johannesburg in 2002. Hoewel die toppen meestal veel aandacht trekken en hoge gasten over de vloer krijgen, komen er doorgaans geen bindende doelstellingen of concrete instrumenten uit voort. Toch blijken ze nadien navolging te krijgen. Deze bijdrage focust op de impact die VN-toppen voor duurzame ontwikkeling hebben bij overheden, vooral op het niveau van regio's zoals Vlaanderen en Wallonië. In vele lidstaten zijn het immers de regio's die over de belangrijkste bevoegdheden beschikken om duurzame ontwikkeling in de praktijk te brengen (zoals milieu, economie, landbouw, ruimtelijke ordening, transport en energie). Na een analyse van de impact van de toppen van Rio en Johannesburg, werpt de bijdrage een blik vooruit naar het mogelijke belang van Rio+20.

Rio

Het Braziliaanse Rio de Janeiro was de gaststad voor de eerste VN-top voor duurzame ontwikkeling in 1992, die de bijnaam 'Earth Summit' meekreeg. Het jaartal was symbolisch, 20 jaar na de allereerste mondiale milieuconferentie (de VN-Conferentie over het Menselijke Milieu in Stockholm in 1972). Maar vergeleken met Stockholm was de internationale context in Rio heel anders. De Koude Oorlog was voorbij, de vroegere Oostbloklanden waren nu wel aanwezig, en er heerste een algemeen gevoel van optimisme dat mondiale problemen opgelost konden worden, zoals het verzoenen van economische ontwikkeling en milieubescherming. Dat optimisme vertaalde zich onder andere in de aanwezigheid van 108 staatshoofden en regeringsleiders (in Stockholm waren er dat nog maar twee). Het was ook de eerste keer dat een VN-conferentie massaal bijgewoond werd door ngo's en andere stakeholders, wat vandaag heel gebruikelijk is op vele internationale top

UN Photo # 281608/Michos Tzouvaras

De Top van Rio was bijeengeroepen als gevolg van het in 1987 uitgegeven rapport van de Brundtland-commissie, genoemd naar de toenmalige Noorse premier en commissievoorzitter Gro Harlem Brundtland, of de Wereldcommissie voor Milieu en Ontwikkeling. Die commissie moest een antwoord bieden op de hachelijke staat van het leefmilieu en de gevolgen daarvan op menselijke ontwikkeling, en ze trachtte de uiteenlopende bezorgdheden van het Noorden en het Zuiden met elkaar te verzoenen. Het Brundtland-rapport probeerde een einde te maken aan het 'economie versus milieu'-debat door te benadrukken dat de toestand van ons leefmilieu onlosmakelijk verbonden is met economische ontwikkeling, met sociale problemen en met vrede en veiligheid. Die verschillende uitdagingen moeten dus niet apart aangepakt worden, maar vragen om een gezamenlijke oplossing, onder andere door milieudoelstellingen te integreren in alle andere beleidsdomeinen. Dat uitgangspunt werd vertaald in het concept 'duurzame ontwikkeling', dat omschreven werd als "ontwikkeling die tegemoetkomt aan de behoeften van het heden, zonder de capaciteit van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in het gedrang te brengen".² Het Brundtland-rapport was het eerste gezaghebbende document dat de aandacht voor toekomstige generaties centraal stelde, wat toen een totaal nieuw gegeven was op het politieke toneel.

De Top van Rio bracht twee belangrijke documenten voort.³ Een eerste resultaat was de Verklaring van Rio, de gebruikelijke politieke slotverklaring waarin de staatshoofden plechtig beloftes verkondigen. Ze bevat onder meer 27 principes die bedoeld zijn om duurna-

me ontwikkeling in de praktijk te brengen, zoals participatie of het in rekening brengen van alle milieukosten. Maar het belangrijkste resultaat van Rio was het actieplan Agenda 21. Dat actieplan moest een blauwdruk vormen voor duurzame ontwikkeling, met een hele rits aanbevelingen voor beleidsmakers. Zo werd elke lidstaat gevraagd om een strategie duurzame ontwikkeling op te stellen, die bestaande beleidsplannen moest harmoniseren met het oog op het bereiken van duurzame ontwikkeling. Maar Agenda 21 bevat ook aanbevelingen inzake internationaal recht, financieringsinstrumenten, onderwijs, enz. Verder promoot het de visie dat duurzame ontwikkeling op drie pijlers steunt: een economische, een sociale en een ecologische. Dat beeld is intussen wijdverspreid, hoewel er veel kritiek op gegeven wordt.⁴

Voor vele actoren vormde Rio het startschot om duurzame ontwikkeling institutioneel te verankeren. Binnen het VN-systeem zelf werd de Commissie Duurzame Ontwikkeling (CSD) opgericht als een van de functionele commissies van ECOSOC. De CSD bespreekt jaarlijks de implementatie van de Rio-afspraken en verschillende thema's van duurzame ontwikkeling, en doet aanbevelingen aan de lidstaten.⁵ De werkzaamheden van de CSD zijn uniek binnen het VN-systeem doordat ze zo'n grote rol toekennen aan stakeholders, die onderverdeeld zijn in negen 'Major Groups' zoals bepaald in Agenda 21: vrouwen, kinderen en jongeren, inheemse volkeren, ngo's, lokale overheden, vakbonden, bedrijven, de wetenschappelijke gemeenschap en boeren. Maar het orgaan wordt door velen afgedaan als een praatbarak en slaagt er niet altijd in om tot een eindconclusie te komen. Bovendien is de relatie met andere organen, zoals UNEP, niet altijd even duidelijk.

Logo Commissie Duurzame Ontwikkeling (CSD)

Ook op het niveau van nationale overheden had Rio een tastbare impact. Zo was België in 1997 een van de eerste landen om een wet duurzame ontwikkeling goed te keuren.⁶ De wet creëert een complex kluwen van instellingen en beleidsplannen. Zo wordt elke vier jaar een plan duurzame ontwikkeling opgesteld door de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling, waar ambtenaren en kabinetsmedewerkers van alle beleidsdomeinen in zetelen. De voortgang van het beleid wordt geëvalueerd in tweejaarlijkse Rapporten Duurzame Ontwikkeling, opgemaakt door het Federaal Planbureau. De Programmatorische Overheidsdienst Duurzame Ontwikkeling staat in

voor de beleidsvoorbereiding en coördinatie. In 2007 werd duurzame ontwikkeling als algemene beleidsdoelstelling ingeschreven in de grondwet, en momenteel bereidt het federale parlement een langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling voor.

Het momentum dat door de Top van Rio werd gecreëerd, zorgde ook voor navolging op lagere niveaus. Zo stelden duizenden gemeenten een lokale Agenda 21 op. Onder de slogan 'Denk mondiaal, handel lokaal' moesten die actieplannen ervoor zorgen dat de wereldwijde uitdagingen inzake milieu en ontwikkeling ook lokaal verankerd werden. In sommige landen begonnen ook de regio's dergelijke initiatieven te nemen. In Duitsland, bijvoorbeeld, ontwikkelde de deelstaat Noordrijn-Westfalen een regionale Agenda 21, als opstap naar een eigen duurzameontwikkelingsbeleid.

Johannesburg

Ondanks de beloftevolle initiatieven op verschillende beleidsniveaus, is de internationale gemeenschap er in de jaren '90 niet in geslaagd om de engagementen van Rio te implementeren en ging het nog steeds de slechte kant op met de situatie van het leefmilieu en de ontwikkelingsmogelijkheden van verschillende bevolkingsgroepen. Regeringsleiders kwamen daarom opnieuw bijeen voor een nieuwe top, ditmaal in het Zuid-Afrikaanse Johannesburg in 2002. Er heerste echter veel minder optimisme dan in Rio, onder andere door de recente terreuraanslagen van 11 september 2001. In de uitkomst van de top, een politieke verklaring en een implementatieplan, werden grotendeels dezelfde beloftes van Rio herhaald en verbonden de lidstaten zich ertoe om hun engagementen snel na te komen. Maar de conferentie werd door verschillende observatoren als mislukking gezien, onder andere omdat er weinig middelen aan de beloftes werden verbonden.⁷

Toch was ook de Top van Johannesburg voor vele actoren een impuls om hun engagement voor duurzame ontwikkeling in daden om te zetten. Voor de EU vormde Johannesburg de gelegenheid om een eigen Europese Strategie Duurzame Ontwikkeling in het leven te roepen. De strategie, die in 2006 vernieuwd werd, voorziet acties op een aantal sleutelthema's (klimaatverandering, transport, consumptie en productie, natuurlijke rijkdommen, gezondheid, sociale insluiting, en mondiale armoede). Maar vandaag sterft ze een stille dood in de schaduw van de meer gewichtige Europa 2020-strategie.

Wat Johannesburg als nieuw mechanisme promootte, waren de Partnerschappen voor Duurzame Ontwik-

keling. Dat zijn vrijwillige initiatieven, gebouwd op samenwerking tussen verschillende stakeholders (overheden en niet-overheidsactoren), om de implementatie van duurzame ontwikkeling te bevorderen. Op de top waren trouwens een groot aantal bedrijfsleiders vertegenwoordigd, wat de rol van de private sector bij het streven naar duurzame ontwikkeling in de verf zette.

UN Photo #20739/Eskinder Debebe – Optreden van kinderen tijdens de openingsceremonie van de internationale top rond duurzame ontwikkeling in Johannesburg, Zuid-Afrika.

Johannesburg was ook de plek waar regionale overheden voor het eerst op de voorgrond traden. Omdat ze teleurgesteld waren in de vooruitgang die de nationale regeringen in de onderhandelingen maakten, organiseerden regio's vanuit de hele wereld (waaronder Vlaanderen en Wallonië) een side-event waarop de Verklaring van Gauteng getekend werd (genoemd naar de Zuid-Afrikaanse provincie waar Johannesburg de hoofdstad van is). Daarin engageerden ze zich onder meer om regionale strategieën duurzame ontwikkeling uit te werken. Uit het initiatief groeide het *Network of Regional Governments for Sustainable Development* (nrg4SD), dat regio's vertegenwoordigt in multilaterale besluitvorming voor duurzame ontwikkeling.⁸

Duurzame ontwikkeling in Vlaanderen en Wallonië

Vlaanderen is een van de regio's waar de VN-toppen voor duurzame ontwikkeling een impact hebben gehad. Duurzame ontwikkeling werd voor het eerst ingeschreven in het regeerakkoord van de regering-Dewael in 1999, op aandringen van de groenen, die voor het eerst deelnamen in de uitvoerende macht en die de Rio-agenda wilden verwezenlijkt zien. De regering-Dewael heeft onder andere beslist dat duurzame ontwikkeling als horizontaal thema verankerd moest worden binnen de Vlaamse administratie. Er werden ook veel middelen geïnvesteerd in de Vlaamse aan-

wezigheid op de Top van Johannesburg. Vlaanderen was zeer actief betrokken bij de voorbereidingen van die top, onder meer omdat door het Belgische EU-voorzitterschap de Vlaamse minister van Leefmilieu op de Belgische stoel zat in de EU-Raad van Ministers tijdens de tweede helft van 2001. Tijdens de top zelf was Vlaanderen een van de trekkers van het Gauteng-event. Al die internationale activiteiten hadden nadien hun weerslag in Brussel. Vlaamse ambtenaren uit verschillende beleidsdomeinen die betrokken waren geweest bij de internationale onderhandelingen, voelden de nood om met elkaar te blijven overleggen over verschillende thema's van duurzame ontwikkeling. Ze richtten daarom de interdepartementale Werkgroep Duurzame Ontwikkeling op. In die werkgroep werden de eerste denkoefeningen gehouden voor een eigen strategie duurzame ontwikkeling.

Toen Yves Leterme in 2004 aantrad als minister-president, werd hij de eerste Vlaamse regeringsleider die duurzame ontwikkeling officieel in zijn portefeuille had. De regering-Leterme besliste om verder te bouwen op de initiatieven van zijn voorganger en om het engagement van Gauteng concreet te maken. Zo werd vrij snel de eerste Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling uitgebracht, die voor een groot deel geïnspireerd was op de EU-strategie. Ook werden de eerste stappen gezet voor een institutionele verankering van duurzame ontwikkeling. Binnen de administratie van de minister-president werd een coördinerend Team Duurzame Ontwikkeling gecreëerd, er werd een klein subsidiebudget gereserveerd voor transversale projecten, en de regering stelde een interuniversitair Steunpunt Duurzame Ontwikkeling aan om het beleid wetenschappelijk te onderbouwen. Als sluitstuk werd in 2008 het Decreet ter bevordering van duurzame ontwikkeling goedgekeurd door het Vlaams Parlement, maar dat decreet bevat niet veel meer dan de verplichting voor elke nieuwe regering om een vernieuwde strategie goed te keuren.

Ondertussen is het Vlaamse duurzameontwikkelingsbeleid al sterk geëvolueerd. De vernieuwde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling van 2011 heeft enkele unieke kenmerken. Zo bevat ze, in tegenstelling tot vele andere strategieën in binnen- en buitenland, een uitgebreide langetermijnvisie, die de Vlaamse ambities voor 2050 weergeeft op het vlak van energie, mobiliteit, voeding, wonen, materiaalgebruik, gezondheid en kennis. Bovendien wordt het concept van transities centraal gesteld, waarbij men voor het bereiken van duurzame ontwikkeling niet louter steunt op regulier overheidsbeleid, maar fundamentele systeemveranderingen vooropstelt. Ook de opvolging van internationale besluitvorming voor duurzame ontwikkeling is de laatste jaren verder uitgebouwd in de Vlaamse administratie.

Het is duidelijk dat het Vlaamse duurzameontwikkelingsbeleid rechtstreeks beïnvloed is geweest door het VN-proces. De Top van Johannesburg en de uitgebreide Vlaamse betrokkenheid hebben ervoor gezorgd dat het concept binnen de Vlaamse overheid verankerd werd. In de eerste jaren na Johannesburg werd trouwens veel geïnvesteerd in de Vlaamse betrokkenheid bij het nieuwe netwerk nrg4SD. Ook de inhoud van het beleid wordt voor een belangrijk deel gekleurd door internationale besluitvorming. Dat is bijvoorbeeld te merken aan het feit dat de doelstellingen van de Europese Strategie Duurzame Ontwikkeling en van andere multilaterale processen letterlijk worden overgenomen. De Vlaamse beleidsdocumenten benadrukken ook systematisch het belang van internationaal duurzameontwikkelingsbeleid, en het feit dat Vlaanderen als partner in die internationale processen zijn engagementen wil nakomen.

In Wallonië is het heel anders verlopen. De Waalse regering heeft al in navolging van de Top van Rio een initiatief genomen voor duurzame ontwikkeling, namelijk met de goedkeuring van het *Décret relatif à la planification en matière d'environnement dans le cadre du développement durable* in 1994 en de ontwikkeling van het *Plan d'environnement pour le développement durable* in 1995. Het bleek echter al snel dat die initiatieven enkel een conceptuele heroriëntering van het Waalse milieubeleid inhielden, en verder geen concreet beleid voor duurzame ontwikkeling voorstonden. In de jaren nadien hebben sommige actoren een aantal pogingen ondernomen om een duurzameontwikkelingsbeleid op te starten in Wallonië, bijvoorbeeld in de vorm van een eigen strategie duurzame ontwikkeling, maar die pogingen zijn telkens mislukt⁹. Pas in 2009 werd opnieuw een doorbraak geforceerd. Toen behaalden de groenen een uitzonderlijke overwinning bij de regionale verkiezingen en hadden ze een grote onderhandelingsruimte bij de coalitiesprekken. De partij heeft die positie verzilverd door de belangrijkste economische strategie van de Waalse regering te vergroenen, met als resultaat het *'Plan Marshall 2.vert'*. Als gevolg van de maatregelen die in dat plan ingeschreven werden, zijn de eerste stappen gezet om duurzame ontwikkeling alsnog te verankeren in de Waalse administratie. En recent heeft vice-minister-president Jean-Marc Nollet nog te kennen gegeven dat hij voorstander is van een Waalse strategie duurzame ontwikkeling.

In vergelijking met Vlaanderen heeft de invloed van de VN-toppen voor duurzame ontwikkeld minder zwaar doorgewogen in Wallonië. Hoewel ook de Waalse regering aanwezig was in Johannesburg en de Verklaring van Gauteng heeft getekend, heeft dat geen impact gehad in Namen, terwijl men daar op dat moment

wel pogingen ondernam om een strategie duurzame ontwikkeling op te stellen. Ook de Europese Strategie Duurzame Ontwikkeling heeft geen rechtstreekse doorwerking gekend. In het algemeen wordt er in de Waalse beleidsdocumenten ook minder aandacht besteed aan de internationale engagementen inzake duurzame ontwikkeling, en neemt de Waalse overheid niet zo actief deel aan nationale en internationale coördinatieprocessen als Vlaanderen.

Identiteit en symboliek

De VN-toppen voor duurzame ontwikkeling in Rio en Johannesburg hebben geen bindende afspraken opgeleverd. De verklaringen en actieplannen die eruit voortkwamen zijn eerder te omschrijven als *'soft law'*. Lidstaten komen zulke engagementen niet na omwille van een juridische verplichting, maar omwille van een vorm van legitimeitsdruk: ze voldoen aan de internationale richtlijnen omdat ze zich willen voordoen als legitiem lid van de internationale gemeenschap.¹⁰ In het VN-systeem wordt die legitimeitsdruk bijna uitsluitend uitgeoefend op nationale regeringen, als de soevereine partijen bij internationale akkoorden. Regionale overheden worden nooit vermeld in de internationale documenten (in tegenstelling tot bijvoorbeeld steden, die wel als *'Major Group'* erkend zijn in Agenda 21). Toch blijkt dat ook sommige regio's vatbaar zijn voor internationale legitimeitsdruk. Onderzoek toont aan dat het vooral regio's zijn met een territoriale identiteit die zich gebonden voelen door internationale *'soft law'* inzake duurzame ontwikkeling.¹¹ Die regio's, die zich meestal onderscheiden door een eigen taal of cultuur en streven naar meer autonomie binnen hun nationale context, hebben vaak de ambitie om op internationaal niveau aanvaard te worden als gesprekspartner. Precies daarom voelen ze zich ook gebonden aan internationale afspraken en voldoen ze aan de richtlijnen die daaruit voortvloeien, opdat anderen hen als legitiem lid van de internationale gemeenschap zouden beschouwen.

De Vlaamse case vertoont in dat opzicht veel gelijkenissen met het duurzameontwikkelingsbeleid van de Canadese provincie Québec. Beide overheden hebben duurzame ontwikkeling verankerd als reactie op de VN-toppen en ze volgen plichtsbewust de richtlijnen en procedures van het internationale beleid. In het discours van de twee regio's worden hun internationale engagementen ook expliciet benadrukt. De Vlaamse aanpak verschilt dan weer sterk met die van Wallonië. Het verschil in respons op de internationale legitimeitsdruk hangt samen met het feit dat het identiteitsgevoel van Wallonië veel minder uitgesproken is, en met de minder actieve Waalse deelname in

internationaal duurzameontwikkelingsbeleid als gevolg daarvan.

Al verschillende jaren merkt men op dat het duurzameontwikkelingsbeleid van overheden vaak een hoog symbolisch gehalte heeft. Symbolisch beleid is beleid met een hoge politiek-strategische effectiviteit, maar een lage impacteffectiviteit.¹² Dat wil zeggen dat het erin slaagt om een nijpende kwestie van de politieke agenda te halen, door de bereidwilligheid van politici te tonen om de kwestie aan te pakken, maar dat het in de praktijk niets doet om de werkelijke problemen op te lossen die er aan de grondslag van liggen. Overheden besteden namelijk veel aandacht aan het cosmetische karakter van hun duurzameontwikkelingsbeleid, in de vorm van strategieën, wetten en institutionele routines. Maar de fundamentele productie- en consumptiepatronen die aan de grondslag liggen van de nood aan duurzame ontwikkeling, worden niet aangepakt. Ook al herhaalt men de doelstellingen van internationale beleidsdocumenten, die een fundamentele wijziging van ontwikkelingspatronen vragen, het duurzameontwikkelingsbeleid van de meeste overheden slaagt er niet in om ook maar kleine veranderingen door te voeren in de besluitvorming van die overheden.

Ook op het niveau van regio's als Vlaanderen en Wallonië worden kenmerken van symbolisch beleid waargenomen. Het is echter belangrijk om op te merken dat het symbolische karakter van duurzameontwikkelingsbeleid in zekere zin aangemoedigd wordt door de internationale legitimiteitsdruk. De VN-toppen promoten namelijk een beleid met bepaalde uiterlijke kenmerken, zoals het opstellen van een strategie duurzame ontwikkeling. De druk om aan de internationale richtlijnen te voldoen, legt dus automatisch de focus op het cosmetische karakter van het beleid en op hoe dat aan de buitenwereld voorgesteld wordt. Regionale overheden die willen voldoen aan de internationale verplichtingen zullen dus vooral aandacht besteden aan de elementen die mooi ogen in rapporten die naar internationale organisaties worden gestuurd, zoals het aannemen van wetten en het opstellen van strategieën.

'It's the green economy, stupid!'

De derde VN-top voor duurzame ontwikkeling die in juni 2012 plaatsvindt in Rio de Janeiro, komt 20 jaar na de eerste, en 25 na het verschijnen van het Brundtland-rapport. Rio+20 wordt nochtans niet onder een gunstig gesternte gehouden. De wereld herstelt zich nog maar amper van een uitzonderlijk zware economische crisis, waardoor de pijlen van elke regering bijna exclusief gericht zijn op het herstel van economische

groei en op de (zeer) korte termijn. Bovendien wordt het optimisme getemperd door het gebrek aan vooruitgang die de voorbije jaren geboekt is in specifieke milieu-onderhandelingen, zoals op het vlak van klimaatverandering.

Op Rio+20 zullen staats- en regeringsleiders opnieuw een politieke verklaring ondertekenen, waarover de voorbije maanden al duchtig onderhandeld is. Die verklaring zal de Rio-principes van 1992 herbevestigen, in de hoop het politieke engagement voor duurzame ontwikkeling te reanimeren. In die context zal de top waarschijnlijk een proces instellen om *Sustainable Development Goals* te ontwikkelen, naar het voorbeeld van de *Millennium Development Goals* die in 2015 bereikt zouden moeten zijn. Daarnaast moeten de wereldleiders op Rio+20 de laatste knopen doorhakken inzake de hervorming van UNEP en van de CSD, en zal het slotdocument vragen dat er meer aandacht wordt besteed aan duurzame ontwikkeling in de internationale financiële instellingen.

Wat het meest in het oog springt, is echter het feit dat Rio+20 de groene economie promoot als nieuw concept om duurzame ontwikkeling te bereiken. De laatste jaren werd dat concept vormgegeven door internationale instellingen zoals UNEP¹³, en krijgt het veel aandacht in de EU en de OESO. Op Rio+20 wordt het concept onder meer gelinkt aan een koolstofarme economie die efficiënt omspringt met natuurlijke rijkdommen. Het slotdocument zal een aantal instrumenten promoten om de groene economie te bereiken, zoals het afbouwen van milieuschadelijke subsidies. Ook wordt aan de lidstaten gevraagd om nationale strategieën voor de groene economie op te stellen. UNEP Green Economy.jpg – *Green Economy Initiative van UNEP*

Green Economy Initiative van UNEP

Net zoals dat bij Rio en Johannesburg het geval was, zal ook Rio+20 brede navolging krijgen bij overheden op lagere niveaus en ook bij regio's. De toenemende focus op de groene economie is op sommige plaatsen al duidelijk te merken. Met het oog op het bereiken van duurzame ontwikkeling, heeft het nieuwe concept een aantal voordelen. Zo heeft het omwille van zijn economische inslag meer kans om door te dringen tot de belangrijkste besluitvormingsprocessen. Toch zal er inzake de groene economie ook moeten over ge-

waakt worden dat het niet bij symbolisch beleid blijft, maar dat men eindelijk echt de omslag maakt naar de duurzame samenleving die de internationale gemeenschap al een kwarteeuw hoog in het vaandel draagt.

Noten

1. Sander Happaerts is senior onderzoeker aan het HIVA (Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving), KU Leuven. In 2007 behaalde hij een doctoraat in de sociale wetenschappen met een proefschrift over het duurzameontwikkelingsbeleid van regionale overheden, een onderzoek dat deels gefinancierd werd door het Steunpunt Duurzame Ontwikkeling. In 2006 liep hij stage op de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de VN in New York.
2. WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT, *Our Common Future*, New York & Oxford, Oxford University Press, 1987, 43 (eigen vertaling).
3. Naast de twee algemene documenten voor duurzame ontwikkeling, werden in Rio ook twee nieuwe, bindende verdragen ter ondertekening voorgelegd (nl. het VN-Raamverdrag over Klimaatverandering en het Verdrag inzake Biologische Diversiteit), en werd er een niet-bindende verklaring over bossen opgesteld.
4. De zogenaamde 'driepijlervisie' heeft ervoor gezorgd dat duurzame ontwikkeling vaak op een verkokerde manier benaderd werd, wat volledig in tegenspraak is met de boodschap van het Brundtland-rapport.
5. Voor meer informatie, zie K. VAN DEN BRANDE, S. HAPPAERTS & H. BRUYNINCKX, "Multi-level interactions in a sustainable development context: different routes for Flanders to decision-making in the UN Commission on Sustainable Development", *Environmental Policy and Governance* 2011, 21 (1), 70-82.
6. Voor meer informatie, zie B. MAZIJN & N. GOUZÉE, "Making Sustainable Development Reality. 10 years of Belgian Federal Sustainable Development Strategy", Brussel, POD Duurzame Ontwikkeling, 2007.
7. E. NIERYNCK, A. VANOVERSCHELDE, T. BAULER, E. ZACCAI, L. HENS & M. PALLEMAERTS, *Making Globalisation Sustainable? The Johannesburg Summit on Sustainable Development and Beyond*, Brussel, VUB Brussels University Press, 2003.
8. S. HAPPAERTS, K. VAN DEN BRANDE & H. BRUYNINCKX, "Governance for Sustainable Development at the Inter-subnational Level: The Case of the Network of Regional Governments for Sustainable Development (nrg4SD)", *Regional & Federal Studies* 2010, 20 (1), 127-149.
9. S. HAPPAERTS, "Sustainable development in Wallonia. Trial and error along two tracks of governance", in H. BRUYNINCKX, S. HAPPAERTS & K. VAN DEN BRANDE, *Sustainable Development and Subnational Governments. Policy-making and Multi-level Interactions*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2012.
10. K. HOLZINGER & C. KNILL, "Causes and conditions of cross-national policy convergence", *Journal of European Public Policy* 2005, 12 (5), 775-796.
11. S. HAPPAERTS, "Are you Talking to us? How Subnational Governments Respond to Global Sustainable Development Governance", *Environmental Policy and Governance* 2012, 22 (2), 127-142.
12. J. NEWIG, "Symbolic environmental legislation and societal self-deception", *Environmental Politics* 2007, 16 (2), 276-296.
13. UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME, *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*, Nairobi, UNEP, 2011.

Naar een nieuw forum voor ontwikkelings-samenwerking? Het UN-DCF als opvolger van het OECD-DAC?

Joren Verschaeve¹

Inleiding

Het Comité voor Ontwikkelingssamenwerking (DAC) van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) vierde in 2011 haar vijftigste verjaardag. In die halve eeuw wist het DAC zich te ontpoppen tot één van de belangrijkste internationale instellingen inzake ontwikkelingssamenwerking. Hierbij doet het comité dienst als forum voor Westerse donoren om na te denken over de omvang en de doeltreffendheid van ontwikkelingshulp. De voorbije decennia bracht het DAC dan ook heel wat belangrijke ontwikkelingsnormen en -principes voort. Zo kwamen recent onder meer de Millenniumdoelen en de verklaringen van Rome en Parijs binnen het comité tot stand.² Toch uitte de internationale ontwikkelingsgemeenschap de voorbije jaren steeds meer kritiek op het DAC. Ontwikkelingslanden (OL) en ngo's hekelten het gebrek aan inspraak binnen de instelling en nieuwe donoren zoals de BRIC-landen³ weigerden de bestaande DAC-normen, in hun ogen producten van het Westen, na te leven. Bijgevolg werd er de voorbije jaren druk gespeculeerd over de toekomst van het DAC. Sommigen gaan zelf een stap verder en schrijven het comité ten dode op. In één adem gaat men dan ook op zoek naar een opvolger voor het DAC.⁴

Een instelling komt hierbij steeds opnieuw ter sprake: het Forum voor Ontwikkelingssamenwerking (DCF) van de Verenigde Naties (VN). Het DCF, ressorterend onder de Economische en Sociale Raad (ECOSOC), werd eind 2007 opgericht door toedoen van de G77. Deze groep van OL had zich op de VN wereldtop (2005) immers fel afgezet tegen de bestaande, door het Westen gedomineerde, hulparchitectuur. Deze was in hun ogen immers te veel gebouwd rond instellingen zoals de Wereldbank of het DAC. Daarom kreeg de ECOSOC in 2005 een mandaat om een forum op te richten voor zowel donoren, OL als ngo's om na te denken over ontwikkelingssamenwerking. Een taak die uitmondde in de oprichting van het DCF.^{3,5} Deze VN-instelling komt hiervoor op tweejaarlijkse basis bijeen. Tussentijds vinden er echter ook heel wat voorbereidende vergaderingen plaats en een adviserende groep staat in voor de dagdagelijkse werking

van de organisatie. Het DCF zelf wil zich vooral profileren als (kritische) evaluator van bestaande ontwikkelingsprincipes. Hiernaast wil de VN-instelling ook beleidsaanbevelingen formuleren en nieuwe initiatieven nemen op vlak van onder meer de effectiviteit van hulp.⁶ Aangezien het DAC momenteel deze taken waarneemt, wordt het DCF dan ook door velen gezien als de belangrijkste uitdager van het OESO-comité.⁴ Ook op de recente ontwikkelingstop in Busan (december 2011) werd duidelijk dat het DAC in de toekomst mogelijks meer rekening zal moeten houden met het DCF. De slotverklaring van de conferentie (artikel 36) nodigt het DCF immers uit om de gemaakte afspraken mee op te volgen. Een taak die op voorgaande hulpconferenties in Rome, Parijs en Accra hoofdzakelijk voor het DAC werd weggelegd.⁷

UN Photo #148582/Eskinder Debebe – Secretaris-Generaal Ban Ki-Moon spreekt tijdens de openingssessie van het Development Cooperation Forum (DCF) in Genève.

Toch blijft de academische aandacht voor het DCF vooralsnog beperkt. Zo bestaat er bijzonder weinig literatuur over deze nieuwe VN-instelling en ook de relatie tussen het DCF en het DAC werd tot op heden niet onderzocht. Dit neemt echter niet weg dat het bijzonder relevant is om meer uitgebreid stil te staan bij deze nieuwe ontwikkelingsinstelling. Het mogelijk succes van het DCF zal immers in sterke mate bepalen of ontwikkelingsnormen en -principes in de toekomst blijven tot stand komen binnen het DAC, dan wel de VN. Daarom gaat dit artikel na in hoeverre het DCF daadwerkelijk een uitdager (en mogelijke opvolger) is van het DAC. Hierbij wordt vertrokken van de

assumptie dat het DCF enkel kan uitgroeien tot een centraal forum inzake ontwikkelingssamenwerking wanneer de internationale gemeenschap de instelling meer politieke legitimiteit toedicht als het DAC. Om dit na te gaan worden dan ook het DCF en het DAC met elkaar vergeleken op vlak van input-, output- en proceslegitimiteit (zie 3.1 en 3.2). Uit deze analyse blijkt dat het DCF geen volwaardige uitdager, laat staan opvolger is van het DAC (zie 4). Alvorens meer uitgebreid stil te staan bij deze resultaten, wordt in het volgend stuk uitgebreid aandacht besteedt aan het concept politieke legitimiteit.

Over input-, output- en proceslegitimiteit

Binnen de wetenschappelijke literatuur bestaat er geen eenduidige definitie voor politieke legitimiteit. Het concept is dan ook een containerbegrip dat op verschillende manieren wordt ingevuld. Dit blijkt ook zeer duidelijk uit de discussie tussen voor- en tegenstanders van het DCF. Terwijl de eerste groep de VN-instelling als legitiem bestempeld omwille van haar representatieve samenstelling, verwijzen de voorstanders van het DAC naar de vele breed gedragen ontwikkelingsprincipes die het comité voortbracht.⁸ Deze invalshoeken komen ook terug in de wetenschappelijke literatuur over politieke legitimiteit. Volgens heel wat auteurs verwijst het concept immers zowel naar de acceptatie van een bepaald politiek systeem als naar de kwaliteit en de effectiviteit van de voortgebrachte 'producten'.⁹

Deze bevindingen stemmen overeen met de drie vormen van politieke legitimiteit die binnen de literatuur worden onderscheiden: input-, output- en proceslegitimiteit. De meest bekende vorm, inputlegitimiteit, wordt vaak gelijkgeschakeld aan *government by the people*. Politieke systemen worden hier legitiem bevonden wanneer ze een directe uitdrukking vormen van de wil van de (internationale) gemeenschap. Auteurs die onderzoek doen naar de inputlegitimiteit van een politiek systeem besteden daarom veel aandacht aan de manier waarop actoren vertegenwoordigd zijn. Verder staat men ook stil bij o.a. de frequentie van vertegenwoordiging.¹² Een tweede vorm, outputlegitimiteit, verwijst naar *government for the people*. Hierbij ligt de focus op de uitkomst van politieke besluitvormingsprocessen. Pas wanneer deze effectief blijken te zijn én in overeenstemming staan met de heersende normen en waarden binnen de (internationale) gemeenschap, is er sprake van een legitiem politiek systeem.^{10,12} Ten slotte wordt ook proceslegitimiteit als een vorm van politieke legitimiteit onderscheiden. Binnen deze traditie ligt de focus op de kwaliteit van de besluitvormingsprocessen. Bijgevolg wordt niet gekeken naar de

inhoud van een beslissing, maar wel naar de context waarbinnen deze tot stand kwam. Hierbij zijn zaken zoals transparantie, openheid, effectiviteit en de mate van geïnformeerde en deliberatieve belangrijk.

Deze drie vormen van politieke legitimiteit staan ook centraal binnen dit artikel. Om na te gaan of het DCF daadwerkelijk een uitdager (en mogelijke opvolger) van het DAC is, worden beide instellingen op kwalitatieve wijze met elkaar vergeleken op vlak van input-, output- en proceslegitimiteit. Dit gebeurde op basis van onder meer het mandaat, de samenstelling, de besluitvormingsprocedures en de realisaties van beide instellingen. Deze data werden bekomen door middel van literatuuronderzoek, documentanalyse, interviews en participerende observatie.¹⁰ Hierbij werd gefocust op de periode tussen 2000 en 2012. De resultaten van deze analyse worden in het volgende deel van dit artikel uitvoerig toegelicht. Hierbij worden voor zowel het DCF als het DAC de drie vormen van politieke legitimiteit telkens apart besproken.

Resultaten

Het DCF

Inputlegitimiteit

Het hoeft weinig verbazing dat het DCF bijzonder goed presteert op vlak van inputlegitimiteit. De VN-instelling werd immers opgericht om, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het DAC, een forum te bieden aan zowel donoren, OL als ngo's. Bijgevolg is het DCF een van de weinige plaatsen binnen de internationale hulparchitectuur waar landen op gelijke voet kunnen nadenken over ontwikkelingssamenwerking. Toch is ook enige nuance geboden bij de inputlegitimiteit van het DCF. De VN-instelling is immers minder inclusief als haar affiliatie laat uitschijnen. Omdat het DCF ressorteert onder de ECOSOC wordt namelijk de samenstelling van dit orgaan gevolgd. Bijgevolg zijn niet alle 193 leden van de VN, maar 'slechts' de 54 lidstaten van de ECOSOC vertegenwoordigd binnen het DCF. Op het eerste zicht doet dit weinig afbreuk aan de inputlegitimiteit van de VN-instelling. Via allerlei mechanismen worden de zetels binnen de ECOSOC immers min of meer gelijk verdeeld over alle werelddelen. Hierdoor zijn zowel Westerse landen, BRICs als OL gelijk vertegenwoordigd binnen het DCF.

Toch wordt de representativiteit van het DCF, en bij uitbreiding de ECOSOC, vaak in vraag gesteld. Zo voelen heel wat OL zich slecht of niet vertegenwoordigd binnen het DCF. Numeriek bezit de G77 veel zetels, echter door de sterke heterogeniteit binnen deze

groep komen de belangen van heel wat OL niet of onvoldoende aan bod.¹¹ Dit is ook het geval voor een aantal belangrijke (Westerse) donoren. Zo hebben onder meer Noorwegen, Zweden en de Europese Commissie momenteel geen stem binnen het DCF. Daarom vinden een aantal ontwikkelingsactoren de VN-instelling geen ideaal forum om initiatieven te nemen op vlak van o.a. donorcoördinatie, nochtans een taak die centraal staat binnen het mandaat van het DCF.¹² Ten slotte doet ook de relatief lage frequentie van vergaderen afbreuk aan de inputlegitimiteit. Het DCF komt immers pas om de twee jaar formeel bijeen. Tussenin komen de weliswaar nog een viertal keer samen, maar dit neemt niet weg dat het DCF weinig opportuniteiten biedt om na te denken over ontwikkelingssamenwerking. Zo kwam de VN-instelling sinds haar oprichting, zes jaar geleden, slechts 17 keer bijeen. Dit staat in schril contrast met andere ontwikkelingsinstellingen, binnen en buiten de VN¹³, die op jaarbasis minstens even hoge cijfers laten optekenen.¹⁴

Outputlegitimiteit

Op vlak van outputlegitimiteit kan het DCF veel minder goede resultaten voorleggen. De voorbije jaren werd immers duidelijk dat de VN-instelling amper haar stempel kan drukken op de internationale ontwikkelingsagenda. Nochtans wil het DCF de bestaande principes binnen de ontwikkelingssamenwerking grondig evalueren en waar nodig extra beleidsaanbevelingen maken. Bovendien wil de VN-instelling ook fungeren als broedplaats voor nieuwe ontwikkelingsprincipes.¹⁵ Het DCF slaagt hier echter tot op heden niet in. Dit blijkt zeer duidelijk uit de *International Development Cooperation Reports* die in 2008¹⁶ en 2010¹⁷ werden gepubliceerd. Beide rapporten vormen het sluitstuk van twee jaar werken, maar inhoudelijk wijken ze slechts in beperkte mate af van hetgeen het DAC, de Wereldbank en andere ontwikkelingsinstellingen al jarenlang verkondigen. Ook de vooropgestelde beleidsaanbevelingen zijn veeleer vaag en blijven in grote mate achterwege.

Enkel in sommige passages van het *International Development Cooperation Report* van 2008 neemt het DCF een meer kritische houding in ten aanzien van het DAC. Zo klaagt de instelling onder meer het gebrek aan inspraak van de OL aan bij de totstandkoming van de Verklaring van Parijs. Ook het uitblijven van concrete resultaten op vlak van donorcoördinatie en ongebonden hulp worden aan de kaak gesteld. Maar ook hier slaagt het DCF er niet in om zelf met sterke alternatieven op de proppen te komen. Zelfs de intrinsieke waarde van deze DAC-normen wordt niet in vraag gesteld, ook al is men de mening toegedaan dat ze duidelijk niet werken. Enkel op vlak van duur-

zame ontwikkeling, niet toevallig een 'traditioneel' VN-thema¹⁸, wist het DCF zich de voorbije jaren iets sterker te profileren.¹⁹ Dit neemt echter niet weg dat heel wat landen, waaronder ook leden van het DCF, de legitimiteit van de VN-instelling publiekelijk in vraag stellen. Velen zien het DCF immers als niets meer dan een praatbarak.²⁰

Proceslegitimiteit

Op vlak van proceslegitimiteit ten slotte is het DCF een eerder ambigue instelling. Enerzijds werken een aantal zaken zeer duidelijk de kwaliteit van het besluitvormingsproces in de hand. Zo is de werking van het DCF open en transparant. Dit maakt dat alle leden ten allen tijde goed op de hoogte zijn van wat zich afspeelt binnen de organisatie. Ook nieuw verkozen leden binnen de ECOSOC (en het DCF) hebben hierdoor weinig moeite om snel vertrouwd te raken met de manier van werken. Anderzijds hebben een aantal zaken ook een negatieve invloed op de kwaliteit van de besluitvorming. In de eerste plaats beschikt het DCF zelf over weinig analytische capaciteit. Daarom zijn beslissingen vaak gebaseerd op informatie die werd verzameld binnen andere hulpinstellingen zoals het DAC, de Wereldbank of het UNDP. Ook de formele aard van vergaderen zorgt voor een minder kwalitatieve besluitvorming. De leden van het DCF leggen immers elk op hun beurt een verklaring af om de eigen standpunten toe te lichten. Dit soort van (politiek geladen) verklaringen is typerend voor de VN, maar zorgt er tegelijk voor dat er weinig ruimte is voor deliberatie. Bovendien zorgt dit ervoor dat het vaak zeer moeilijk is om binnen het DCF tot een uiteindelijk compromis te komen.

Het DAC

Inputlegitimiteit

De meeste auteurs dichten het DAC weinig inputlegitimiteit toe. Veel van hen zien het comité immers enkel als een 'clubje van rijke landen'. Een naam die het DAC te danken heeft aan het feit dat enkel (Westerse) donoren²¹ vertegenwoordigd zijn binnen het comité. Toch is het DAC niet langer het selecte clubje van weleer. Sinds enkele jaren doet het comité er immers alles aan om meer inclusief te worden. Zo werd begin 2005, al dan niet onder druk van de aanhoudende kritiek op het DAC, de fameuze *outreach strategy* gelanceerd. Met deze strategie²², die in 2008²³ en 2011²⁴ werd geactualiseerd, hoopt het DAC andere donoren actiever te betrekken (of op te nemen) binnen de eigen organisatie. De focus ligt hierbij in de eerste plaats op de OESO-leden die geen deel uitmaken van het DAC.²⁵ Met succes, want nieuwe OESO-leden zo-

als Chili, Mexico, Israël of Slovenië nemen sinds kort als observerend lid deel aan de vergaderingen van het DAC. Dit is ook het geval voor een aantal EU-lidstaten zoals Polen, Tsjechië of Slowakije die geen deel uitmaken van de OESO. Wanneer we al deze observerende leden binnen beschouwing nemen, vertegenwoordigt het DAC momenteel reeds 38 donoren. Dit maakt het comité veel inclusiever als enkele decennia terug.²⁶

Toch kampt het DAC nog steeds met een aantal grote problemen op vlak van inputlegitimiteit. In de eerste plaats maken een aantal belangrijke ontwikkelingsactoren zoals de BRIC-landen geen deel uit van het comité terwijl het DAC hiervoor vragende partij is. Het comité wil immers dienst doen als forum voor alle belangrijke (en grote) donoren in de wereld.²⁷ Daarom probeerde het DAC de afgelopen jaren met onder meer de China studiegroep (2008) en de nieuwe *global relations strategy* de BRIC-landen actiever te betrekken bij de organisatie. Toch tonen deze nieuwe donoren nog steeds bijzonder weinig interesse in het DAC.²⁸ Ten slotte maken ook de OL geen deel uit van het DAC. Enkel sommige subsidiaire werkgroepen zoals de *Working Party on Aid Effectiveness* vormen een uitzondering op deze regel. Het DAC toonde tot op heden echter ook nog nooit de intentie om OL actiever te betrekken binnen de organisatie. Het comité blijft hiermee trouw aan haar origineel mandaat: een forum bieden aan alle belangrijke donoren om na te denken over ontwikkelingssamenwerking.²⁹

Outputlegitimiteit

Op vlak van outputlegitimiteit legt het DAC wel goede cijfers voor. Het comité lag de voorbije decennia immers aan de basis van heel wat belangrijke ontwikkelingsprincipes en -normen. Zo kwamen onder meer de Millenniumdoelen³⁰ en de verklaringen van Rome en Parijs binnen het DAC tot stand. Hiernaast werden recent ook heel wat beleidsaanbevelingen geformuleerd rond ODA, gebonden hulp, fragiele staten, gender en *aid for trade*. Bovendien groeien deze richtlijnen vaak uit tot belangrijke internationale ontwikkelingsprincipes. Daarom mag er worden geconcludeerd dat het werk van het DAC in overeenstemming staat met de heersende normen en waarden binnen de internationale ontwikkelingsgemeenschap. Dit blijkt ook uit het feit dat OL en ngo's, beide niet vertegenwoordigd binnen het comité, de intrinsieke waarde van de DAC richtlijnen zelden in vraag stellen. Wel klaagt men regelmatig de uitblijvende implementatie en het gebrek aan inspraak bij de totstandkoming aan.³¹

Hiernaast put het DAC ook outputlegitimiteit uit de effectiviteit van het eigen werk. Het comité slaagt er immers in om heel wat van de eigen richtlijnen *incon-*

turnable te maken. Dit gebeurt door middel van *peer reviews*, een proces waarbij de ontwikkelingshulp van één van de DAC-leden onder de loep wordt genomen door de rest van het comité. Hierbij komen alle goede en slechte hulpprestaties van het desbetreffende land uitvoerig ter sprake. Nadien worden alle belangrijke bevindingen gebundeld in een rapport dat openbaar wordt gemaakt. Deze rapporten kennen een grote internationale weerklank, waardoor het voor de leden van het DAC moeilijk is om de belangrijkste richtlijnen van het comité zomaar naast zich neer te leggen.³² Ook het DCD, het secretariaat van het DAC, hanteert een gelijkaardige werkwijze door op een continue basis informatie te verzamelen over de implementatie van DAC-richtlijnen en de resultaten openbaar te maken.

Proceslegitimiteit

Ten slotte scoort het DAC ook goed op vlak van proceslegitimiteit. Heel wat auteurs zijn het er over eens dat het comité op een bijzonder effectieve wijze aan besluitvorming doet. Bovendien komt het merendeel van de beslissingen op een deliberatieve wijze tot stand. Bijgevolg kunnen de besluitvormingsprocessen binnen het DAC als kwalitatief worden bestempeld. Dit komt in de eerste plaats door de specifieke samenstelling van het comité. Aangezien OL en ngo's geen deel uitmaken van het DAC lopen de leden van het comité immers geen risico om publiekelijk aan de schandpaal genageld te worden wanneer er wordt gesproken over gevoelige thema's. Bijgevolg is het DAC een ideale plaats voor donoren om hun vuile was buiten te hangen en samen op zoek te gaan naar oplossingen voor deze ontwikkelingsproblemen. Bijgevolg hechten heel wat leden van het DAC veel waarde aan de eigen instelling. Dit blijkt ook uit de achtergrond van de meeste afgevaardigden aangezien veel van hen reeds voordien belangrijke functies bekleden op vlak van ontwikkelingssamenwerking.³³ Ten slotte draag ook het DCD bij tot de kwaliteit van de besluitvorming binnen het DAC. Het secretariaat zorgt er immers voor dat de leden van het DAC over voldoende informatie beschikken bij het nemen van beslissingen.

Bespreking

Uit bovenstaande resultaten blijkt duidelijk dat het DCF en het DAC, ondanks een quasi-identiek mandaat, sterk verschillende hulpinstellingen zijn. Dit wordt ook weerspiegeld in de legitimiteitsproblemen waarmee beide kampen. Zo scoort het DCF bijzonder slecht op vlak van outputlegitimiteit, terwijl het DAC gecontesteerd wordt omwille van haar (Westerse) samenstelling. Wanneer we echter alles bij el-

kaar leggen, blijkt duidelijk dat vooral het DCF heel wat hindernissen treft in haar streven naar een centrale rol binnen de internationale hulparchitectuur. De VN-instelling wordt immers, in tegenstelling tot het DAC, gecontesteerd op vlak van zowel input-, output- als proceslegitimiteit. Vooral het uitblijven van belangrijke realisaties (bv. ontwikkelingsprincipes, beleidsaanbevelingen) wordt door heel wat actoren als problematisch gezien. Heel wat landen, waaronder ook leden van het DCF, zien de VN-instelling dan ook als een praatbarak. Bijgevolg hechten ze weinig waard aan het werk van het DCF.

Hiernaast wordt ook de representativiteit van het DCF frequent in vraag gesteld. Omwille van de geografische zetelverdeling binnen de ECOSOC zijn een aantal belangrijke donoren en OL immers niet vertegenwoordigd binnen het DCF. Dit maakt de VN-instelling volgens sommigen geen geschikt forum om na te denken over ontwikkelingssamenwerking. Ook een aantal leden van het DCF zijn deze mening toegedaan en stellen bijgevolg de meerwaarde van de instelling in vraag. Dit staat in schril contrast met het DAC dat sterk gewaardeerd wordt door de eigen leden. Toch wordt ook de representativiteit van het DAC, weliswaar enkel van buitenaf, in vraag gesteld door OL en ngo's. Ten slotte kan het DCF ook niet terugvallen op een sterk secretariaat (met bijhorende analytische capaciteiten). Dit maakt het een pak moeilijker om op een effectieve en geïnformeerde manier aan besluitvorming te doen, iets wat proces- maar ook de outputlegitimiteit van het DCF zeker niet ten goede komt.

Conclusie

In dit artikel werd nagegaan in welke mate het DCF een uitdager (en mogelijke opvolger) is van het DAC. Heel wat ontwikkelingsactoren zien deze recent opgerichte VN-instelling immers uitgroeien tot hét centrale forum voor ontwikkelingssamenwerking binnen de hulparchitectuur. Een claim die vooralsnog gebaseerd is op buikgevoel. Daarom werden binnen dit artikel het DCF en het DAC met elkaar vergeleken op vlak van input-, output- en proceslegitimiteit. Er werd immers vertrokken van de assumptie dat het DCF enkel kan uitgroeien tot een centrale ontwikkelingsinstelling wanneer de internationale gemeenschap de VN-instelling meer politieke legitimiteit toedicht als het DAC. Dit blijkt echter niet het geval te zijn. De resultaten van dit onderzoek tonen immers duidelijk aan dat het DCF gecontesteerd wordt op vlak zowel input-, output- als proceslegitimiteit. Dit gebeurt in de eerste plaats door landen die niet vertegenwoordigd zijn binnen het DCF, maar ook heel wat leden stellen de meerwaarde van de eigen VN-instelling in vraag. Hiertegenover staat het

DAC dat enkel door buitenstaanders (OL en ngo's) onder vuur wordt genomen op vlak van inputlegitimiteit. Om die reden zal het DAC ook de komende jaren met voorsprong het belangrijkste forum voor ontwikkelingssamenwerking blijven. Het DCF daarentegen zal zich de komende jaren grondig moeten hervormen wil het op lange termijn daadwerkelijk deze rol van het DAC overnemen.

Noten

- 1 Joren Verschaeve is als doctoraal onderzoeker verbonden aan het Centrum voor EU-studies van de Universiteit Gent. Hij is gespecialiseerd in Europees ontwikkelingsbeleid en de vertegenwoordiging van de Europese Unie (EU) binnen internationale organisaties. Momenteel bereidt hij een proefschrift voor over de relatie tussen de EU en het DAC.
- 2 A. RUCKERT, "Making Neo-Gramscian sense of the Development Assistance Committee", in R. MAHON & S. MCBRIDE (eds.), *The OECD and Transnational Governance*, Vancouver, UBC Press, 2008, 96-117.
- 3 Brazilië, Rusland, India en China.
- 4 N. MOLINA, "Can the UN Development Cooperation Forum replace the OECD DAC as the place for global aid negotiations", *EURODAD*, 17 juli 2008; R. EYBEN, "Enabling effective development. What goes on inside DAC spaces and who cares", paper presented at *Unpacking Foreign Aid Effectiveness*, London School of Economics, 21 juni 2011.
- 5 A. SCHOENSTEIN & N. RAABER, "Spotlight on the UN Development Cooperation Forum", *EURODAD*, 26 augustus 2010.
- 6 <http://www.un.org/en/ecosoc/dcf/index.shtml>
- 7 <http://www.aideffectiveness.org/busanhlf4/>; <http://www.oecd.org/>
- 8 B. KILLEN & A. ROGERSON, "Global governance for international development: who's in charge", OECD/DAC-DCD Development Brief, 2, 2010.
- 9 M. BAETENS, I. BEDOYAN, P. BURSENS, H. VAN DEN BULCK & S. WALGRAVE, "WHO elected the WTO: de politieke legitimiteit van internationale organisaties (EU en WHO)", Gent, Academia Press, 2004; T. RISSE, "Transnational Governance and Legitimacy", in A. BENZ & Y. PAPADOPOULOS (eds.), *Governance and Democracy: comparing national, European and in-*

- ternational experiences*, London, Routledge, 2004, 179-199; F. SCHARPF, "Governing in Europe: Effective and democratic", Oxford, Oxford University Press, 1999.
- 10 De interviews en participerende observatie hebben enkel betrekking op het DAC aangezien beide werden uitgevoerd in het kader van een ander onderzoek (januari, 2012). 11 *Ministerial Conference, Singapore - Singapore Ministerial Declaration - Adopted on 13 December 1996*, document WT/MIN(96)/DEC, 18 december 1996.
- 11 J. MARTENS, "The Never-ending Story of ECOSOC reform", *World Economy and Development in Brief* 2006, 5. 13 Het rapport van de onderhandelingen kan geraadpleegd worden op www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc86/com-decl.htm.
- 12 *UN Doc. A/RES/60/1*, General Assembly. 2005 World Summit Outcome, 24 oktober 2005, 32-33; *UN Doc. Economic and Social Council. Report of the First Development Cooperation Forum*, 1 juli 2008.
- 13 Denk maar aan het UNDP, de Wereldbank, het IMF of het DAC. 17 R. WILKINSON, *The WTO. Crisis and the governance of global trade*, Oxon, Routledge, 2006.
- 14 *OECD Doc. DCD/DAC/RD(2011)16/RD5*. DAC Meetings and International Events in 2012. 30 november 2011 ; <http://www.undp.org/>; <http://www.worldbank.org/>.
- 15 *UN Doc. A/RES/61/16*, General Assembly. Strengthening of the Economic and Social Council, 9 januari 2007.
- 16 *UN Doc. E/2008/69*, Economic and Social Council. Trends and progress in international development cooperation, 23 mei 2008.
- 17 *UN Doc. E/2010/93*, Economic and Social Council. Trends and progress in international development cooperation, 10 juni 2010.
- 18 A. LERA ST CLAIR, "The role of ideas in the United Nations Development Programme", in M. BØÅS & D. McNEILL (eds.), *Global institutions and development: framing the world*, London, Routledge, 2004.
- 19 *UN Doc. Economic and Social Council. Rethinking development: towards a new sustainable development architecture*, November 2011.
- 20 O. BARDER, M. GAVAS, S. MAXWELL & D. JOHNSON, "Governance of the aid system and the role of the EU", paper voorgesteld op *Conference on development cooperation in times of crisis and achieving the MDGs*, Madrid, 10 juni 2010.
- 21 Momenteel telt het DAC 24 permanente leden: Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Europese Unie, Finland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië, Ierland, Italië, Japan, Luxemburg, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigde Staten, Zuid-Korea, Zweden en Zwitserland. Ook de Wereldbank, het IMF en het UNDP zijn permanente observerende leden van het DAC.
- 22 *OECD Doc. DCD/DAC(2005)18/REV1*, DAC Outreach Strategy, 2005.
- 23 *OECD Doc. DCD/DAC(2008)22/REV1*. The DAC outreach strategy. Revision of outreach to non-DAC donors in light of OECD enlargement and enhanced engagement. 7 mei 2008.
- 24 *OECD Doc. DCD/DAC(2011)36/FINAL*. DAC Global Relations Strategy, 15 december 2011.
- 25 Het DAC is immers een quasi autonome organisatie binnen de OESO met o.a. eigen toetredingscriteria. Ongeveer een derde van de OESO-leden maakt dan ook geen deel uit van het DAC.
- 26 Participerende observatie, 17 januari 2012
- 27 *OECD Doc. DCD/DAC(2010)34/FINAL*. DAC Mandate 2011-2015, 18 oktober 2010.
- 28 P. CARROLL & A. KELLOW, "The Organisation for Economic Cooperation and Development: a study of organisational adaptation", Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2011.
- 29 Interview, december 2011.
- 30 Het DAC rapport 'Shaping the 21st century' (1996) deed immers dienst als blauwdruk voor de Millenniumdoelen.
- 31 K. MASUJIMA, "Good governance and the Development Assistance Committee: ideas and organizational constraints", in M. BØÅS & D. McNEILL (eds.), *Global institutions and development: framing the world*, London, Routledge, 2004.
- 32 Interviews, januari 2012; R. MANNING, 'The DAC as a central actor in Development Policy Issues: experiences over the past four year', *Discussion paper German Development Institute*, 2008.
- 33 H. FÜHRER, 'The story of Official Development Assistance: a history of the Development Assistance Committee and the Development Co-operation directorate in dates, names and figures'. Paris: OECD publishing.

De EU, België, Vlaanderen en de VN

De Eurocrisis en het VN-jaar van de Coöperatieven: de ongeëxploreerde route

David Crikemans¹

Foto © David Crikemans, 2012.

Sinds 2008 woedt een internationale financiële crisis die ondertussen getransformeerd is in een crisis van de Euro. Structurele gebreken in de constructie van de Euro zijn aan het licht gekomen. Bovendien bleek dat verschillende Eurolanden gedurende een decennium systematisch boven hun stand leefden. Als eerste viel Griekenland uit de gratie, maar ook landen als Ierland, Italië, Spanje en Portugal beleven vandaag zeer moeilijke tijden. Sommige commentatoren, zoals de Amerikaanse econoom Paul Krugman, spreken zelfs over 'Europa's Economische Zelfmoord' (*The New York Times*, 15 april 2012). Wat is er mis met de Europese aanpak? Dit artikel tracht een aantal elementen in kaart te brengen, en een alternatieve route aan te dragen die tot op heden amper geëxploreerd werd; deze van de uitbouw van coöperatieven. Deze blijken veel beter in staat te zijn economische voorspoed en sociale verantwoordelijkheid met elkaar te combineren, en de werkgelegenheid en economische activiteit op een ecologisch verantwoorde wijze lokaal en regionaal te verankeren. Wil nu net dat 2012 door de VN werd uitgeroepen als het internationale VN-jaar van de

Coöperatieven. Succesvolle voorbeelden van coöperatieve gemeenschappen leren dat het ook anders zou kunnen. Tijd om die piste eens verder te exploreren. Kan de VN op die wijze een bijdrage leveren aan het oplossen van de Eurocrisis?

Analyse van de gebrekkige aanpak van de Europese Unie

De Europese Unie reageerde traag en in zeer verdeelde slagorde op de financieel-economische crisis. Ermee rekening houdende dat er een meerderheid van regeringen van centrum-rechtse politieke signatuur in Europa aan de macht zijn, kwam het accent op besparingen en begrotingsdiscipline te liggen, alsook op verdere flexibilisering en privatisering (Griekenland). De Europese Unie bleek geen echte unie, en organiseerde bijna de depressie. Vooral Griekenland kreeg het zwaar te verduren. De gewone Griek, de man in de straat die de afgelopen jaren wel nog zijn belastingen betaalde, wordt tot in extremis op de pijnbank

gelegd. De corruptie wordt niet aangepakt. Pensioenen en minimumlonen worden verminderd. Het sociale weefsel dreigt daardoor helemaal te desintegreren. Maar Griekenland lijkt bij ongewijzigd beleid nog maar het begin. Wat zal er gebeuren als alle Europese landen tegelijkertijd hun bezuinigingsmaatregelen activeren? Bestaat de volgende stap erin dat landen elkaar gaan beconcurreren op basis van sociale minimumstandaarden? Moeten we dus allemaal het nieuwe 'Duitse model' blindelings gaan overnemen? Denkt de Europese Unie daardoor het nodige maatschappelijke draagvlak te behouden voor haar bredere project? De Commissie is de hoeder van de verdragen, de actor die de evenwichten behoudt tussen de grote en de kleine landen, de instantie die het 'Europese belang' hoog in het vaandel draagt. Maar, in de praktijk blijkt dat de Commissie de belangen van de burgers niet altijd verdedigt. Vraag dat maar aan de Grieken die gedurende weken en maanden op straat komen. Naast een verankering van budgettaire bevoegdheden op het Europese beleidsniveau dient ook het bewaken van nog te definiëren sociale minimumstandaarden een taak te worden van de Commissie, daarin scherp democratisch opgevolgd door het Europees Parlement in samenwerking met de nationale parlementen.

Een tweede aspect zijn de investeringen, die mogelijk veel minder makkelijk zijn in de toekomst, in het bijzonder door het nieuwe Begrotingspact dat door de Europese landen (met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk en Tsjechië) werd afgesproken. Landen zouden in staat moeten worden gesteld om nog altijd 'slimme schuld' te maken, d.w.z. investeringen, vb. in de omvorming van onze economieën naar een groene economie, in de richting van CO₂-neutraal en *cradle to cradle*-oplossingen (= alles recycleren), ook in de richting van hernieuwbare energie. Dat vergt enorme investeringen, die zeer nodig zijn, als we van plan zijn om ook het energie- en milieuvraagstuk op te lossen... Wat vaak vergeten wordt, is dat deze economische crisis ook gerelateerd is aan de energie- en milieucrisis. Uiteraard waren er vastgoedbubbels en excessen in de financiële markten, maar er ligt nog een veel fundamenteeler probleem ten grondslag van de huidige economische crisis; het oude industriële model op basis van de fossiele economie heeft zijn beste tijd gehad. In de plaats daarvan zal een nieuw model moeten komen op basis van een groene economie en een hernieuwd industrieel en technologiebeleid dat resoluut voor CO₂-neutraliteit gaat. Lokale en regionale economische ontwikkeling zijn daarbij van groot belang. Vooral daar zal nieuwe groei van komen, terwijl vandaag nog teveel geld verspeeld wordt aan de oude

economie of het in stand houden van oude modellen. Maar dan moeten de Europese spelregels de landen wel toestaan om dergelijke enorme investeringen te doen, ook al hebben die een voorlopig negatieve impact op de balansen. De kans is niet onbestaande dat de nieuwe regels die weldra in voege zullen komen, dit moeilijker in plaats van makkelijker zullen maken.

Kortom, de huidige koers in Europa, deze van blinde bezuinigingen zonder reëel investeringspotentieel, leidt nergens toe. De voorbeelden Griekenland en ook Portugal leren ons dit. Het gevaar is dat het landen tegen elkaar opzet, en het sociale weefsel van binnenuit desintegreert. Wat meer is, in de bancaire sector veranderde tot op heden erg weinig. Dezelfde praktijken als voorheen zetten zich voort. De banken hebben nog steeds de neiging om speculatieve producten op internationale financiële markten na te streven, in plaats van zich te concentreren op lokale verankering. De bonuscultuur die daaraan verbonden is, bleef grotendeels intact. Verschillende sectoren, zoals de automobielsector in Europa, moesten financieel zwaar gesteund worden, maar gaan ondertussen verder in hun proces van delocalisatie naar het buitenland. In de Verenigde Staten van Amerika introduceerde de Obama-regering ondertussen een nieuw industrieel beleid waarbij bedrijven en sectoren alleen geholpen worden als ze intern herstructureren maar ook stoppen met de 'outsourcing' van productie. In sommige domeinen van de industrie was dat probleem zo groot geworden, dat hele sectoren geleidelijk aan verdwenen. Europa kent een gelijkaardig probleem. De Europese landen leerden niet zoveel van wat de Obama-regering vandaag tracht te doen op dat vlak. Enkel de Franse president Nicholas Sarkozy introduceerde gelijkaardige maatregelen.

Met andere woorden; besparingen zijn van belang, maar daarnaast dient er ook een investeringsperspectief te komen, en een sociale dimensie. Maar dat is niet alles. In de huidige economische structuren bestaat er een probleem van verankering en participatie en medezeggenschap van werknemers in de economische activiteiten. De verregaande privatiseringen in de industrie en bancaire wereld hebben ertoe geleid dat luchtkastelen werden gebouwd ten nadele van de lokale en regionale ontwikkeling. Dat probleem wordt vandaag maar amper onder ogen gezien. Een uitzondering is evenwel de VN zelf, die als reactie op de financieel-economische crisis het jaar 2012 uitriep tot het internationale jaar van de coöperatieven. Dat heeft zo zijn redenen.

2012, het internationale VN-jaar van de Coöperatieven

Daar waar 1991 het jaar was van de ondergang van het communistische model, vormt de periode 2008-2012 daarvan het contrapunt – het einde van het ongebreidelde, ongecorrigeerde neoliberalisme. Het blijft zoeken naar een 'derde weg'. Waarom riep de VN 2012 uit tot het Internationale Jaar van de Coöperatieven? De VN wil aandacht vragen voor de bijdrage die coöperatieven leveren in de socio-economische ontwikkeling. Een coöperatieve is een autonome, vrijwillige vereniging van mensen met gezamenlijke economische, sociale en culturele behoeften en doelstellingen. Zij zijn samen eigenaar van een democratisch bestuurd onderneming. Ze bestaan op allerlei domeinen; krediet, landbouw, energie, maar ook op industriële activiteiten. Coöperatieven helpen tewerkstelling en inkomsten te creëren binnen lokale gemeenschappen en maken de samenleving robuuster. Ze blijken beter internationale crises te verdragen en sociale gelijkheid te realiseren.

Op internationaal vlak hebben coöperatieven zich georganiseerd via de *International Organisation of Industrial, Artisanal and Service Producers' Cooperatives* (CICOPA). Dit is een sectorale organisatie van de *International Cooperative Alliance*. Haar leden zijn producentencoöperatieven uit zeer uiteenlopende sectoren: de bouw, industriële productie, algemene diensten, transport, intellectuele deskundigen, artisanale activiteiten, gezondheid, sociale zorg, enzovoort. Sinds 2009 organiseert CICOPA op jaarlijkse basis een consultatie bij haar leden over de economische crisis.

Over het algemeen gesproken leken coöperatieven beter te kunnen omgaan met de crisis dan de conventionele ondernemingen. Dit was vooral het geval in landen met een hoger niveau van coöperatieve implantatie en ervaring (Italië, Spanje). In sommige Centraal- en Oost-Europese landen (Bulgarije, Slowakije en Tsjechië) bleken de verschillen het meest klein. Over het algemeen rapporteerden de meeste coöperatieven een redelijke stabiliteit op het vlak van productie en verkoop. De situatie verschilt uiteraard van sector tot sector en van land tot land. In Europa moesten sommige coöperatieven beslissen om het aantal gewerkte uren te verminderen, of de lonen naar beneden te halen, maar dit waren allemaal – geheel eigen aan de coöperatieve gedachte – beslissingen van de ganse

gemeenschap van werknemers en coöperanten. In de coöperatieve dienstensector was er zelfs een toename van het aantal jobs de afgelopen jaren in Italië, Spanje, Japan, Zuid-Korea en Oeganda. Voor het jaar 2010 rapporteerden geen enkele van de landen buiten Europa een afname van de tewerkstelling in coöperatieven. Landen als Brazilië, Mexico en China kenden een toename, vooral in de dienstensector. Tegelijkertijd waren er in de crisisjaren ook duidelijke tekenen van coöperatieve groei volgens CICOPA. Men vermeldt in dit verband de creatie van heel wat nieuwe coöperatieven, in het bijzonder in de sociale diensten, in de industrie en in de bouw. In landen waar conventionele banken dominant zijn, leed de coöperatieve sector daar ook onder. Maar in die landen waar er een uitgebouwd coöperatief banksysteem bestaat, bijvoorbeeld in Italië en Spanje, konden de coöperatieve bedrijven hun financieringsbehoeften relatief eenvoudig organiseren. Steeds vaker gaan coöperatieven zich verenigen in coöperatieve groepen en consortia, om zo beter de crisis aan te kunnen. Dit is een goede manier om de weerbaarheid van het ganse coöperatieve weefsel te versterken. Het leidt tot het delen van economische schaalvoordelen, betere toegang tot grotere overheidsprojecten, een hogere competitiviteit op de markt en tot een verhoogde zichtbaarheid.

Coöperatieven zijn op een andere leest geschoeid dan traditionele bedrijven in het kapitalisme. Hun structuur en werking zijn verankerd in een reeks principes; een vrijwillig en open lidmaatschap, democratische controle van haar leden, economische ledenparticipatie, en autonomie en onafhankelijkheid. Deze principes garanderen de condities waaronder de leden de economische activiteiten beheren, controleren en er hun voordeel uit doen. Het zorgt ervoor dat leden op een effectieve wijze kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van hun respectieve coöperatieven. Het zesde principe, samenwerking tussen coöperatieven, versterkt de doelmatigheid en economische leefbaarheid van de coöperatieven overheen de vele domeinen van hun operatie. Het zevende principe dat coöperatieven hoog in het vaandel dragen is de zorg voor de gemeenschap (*'corporate responsibility'*), een concept dat als een tweede natuur voortkomt uit coöperatieven als leden-gedreven ondernemingen. Volgens cijfers van de VN zijn vandaag één miljard mensen op de één of andere wijze actief in coöperatieven. Omdat de activiteiten lokaal verankerd worden op een sociale en ecologische wijze, zijn ze beter in staat om het hoofd te bieden tegen externe schokken. De 300 grootste coöperatieven ter wereld hebben samen een totale omzet van meer dan één triljard dollar. De coöperatieven genereren wereldwijd 100 miljoen arbeidsplaatsen. Mensen worden daarbij boven winsten geplaatst, en veelal worden de gegenereerde winsten

geherinvesteerd. Onderzoek toont ook aan dat coöperatieven de positie van de vrouw in het arbeidsproces versterken, en over het algemeen mensen mondiger en weerbaarder maken. Elkeen zet er als het ware zijn schouders onder, en men heeft een gedeelde verantwoordelijkheid. In 2012 organiseert de VN een geheel van activiteiten om het belang en de bijdragen van coöperatieven meer onder de aandacht te brengen. Op regelmatige basis worden in het VN-hoofdkwartier in New York paneldiscussies georganiseerd om aandacht te vragen voor deelaspecten van de coöperatieve idee; de positie van vrouwen, de arbeidsontwikkeling van de jeugd, de rol in armoedebestrijding, de sociale ontwikkeling, enzovoort. Tevens nodigt de VN coöperatieven van over de hele wereld uit om succesverhalen te verspreiden en te bundelen, zodat eruit geleerd kan worden.

Coöperatieven in de Europese Unie

Op Europees vlak speelt Euricse een belangrijke rol. Euricse staat voor 'European Institute on Cooperative and Social Enterprises'. De missie van Euricse is om kennisontwikkeling en innovatie te bevorderen voor en over coöperaties, sociale ondernemingen en andere non-profit organisaties die zich bezighouden met de productie van goederen en diensten. Door middel van activiteiten gericht op en in samenwerking met zowel de wetenschappelijke gemeenschap als de ondernemers, inclusief fundamenteel en toegepast onderzoek en opleiding. Euricse tracht haar doelen te bereiken via onderzoek, training en *consultancy*. Interessant is bijvoorbeeld dat deze instelling recent de Europese autoriteiten opriep om het Europese bankenbeleid aan te passen in de richting van het meer coöperatieve model, om op die manier beter bij te dragen tot de versteviging van lokale banken (en dus ook van de lokale ontwikkeling).

dustriële, bouw- en dienstensectoren. Deze coöperatieven bieden directe werkgelegenheid aan 3,7 miljoen mensen en hebben 143 miljoen leden. De onderlinge maatschappijen op het gebied van gezondheid en sociaal welzijn bieden bijstand en dekken meer dan 120 miljoen mensen. De onderlinge verzekeringsmaatschappijen hebben een marktaandeel van 23,7 %. In de EU-15 hadden verenigingen in 2002 één miljoen mensen in dienst en in de EU-25, in 2005, waren ze goed voor meer dan 4 % van het BNP en een lidmaatschap van 50 % van de burgers van de Europese Unie.

In haar webdossier 'EU en sociale economie' geeft VOSEC aan dat de Europese Unie de potentiële bijdrage van de verschillende verschijningsvormen van sociale-economieondernemingen niet geïntegreerd heeft in haar strategieën. De nieuwe EU2020-strategie, die de Raad in juni 2010 goedkeurde, vermeldt de sociale economie niet eens! VOSEC laat zeer terecht opmerken dat de EU er nochtans alle belang bij heeft "om de zichtbaarheid van het ondernemingsmodel van de sociale economie te verhogen en haar ondernemingsruimte te vergroten". De unieke ondernemingsmodellen van de sociale economie integreren immers de drie pijlers van de Lissabonstrategie en passen tevens in de EU2020-strategie (zie: <http://www.socialeconomie.be/eu/sociale-economie-en-eu2020>). Deze ondernemingen dragen bij tot duurzame lokale economische ontwikkeling en zij zorgen voor een versterking van het Europese sociale model en voor ecologische duurzaamheid, zo stelt VOSEC terecht. Ons inziens zijn de redenen van de Europese veronachtzaming van de sociale economie niet ver te zoeken; de Europese Commissie volgt *de facto* een sterk neoliberale agenda die helaas het sociale weefsel niet altijd ten goede komt. Dat is een gemiste kans omdat coöperatieven belangrijke basiswaarden opnieuw naar de economie zouden kunnen brengen.

Volgens het Vlaams Overleg Sociale Economie (VOSEC) vertegenwoordigt de sociale economie op Europees niveau ongeveer 10% van het geheel van Europese ondernemingen (d.i. ongeveer 2 miljoen ondernemingen) en 6% van de totale werkgelegenheid op Europees niveau. De definitie van *Social Economy Europe* vertrekt vanuit vier groepen: coöperaties, verenigingen, mutualiteiten (onderlinge maatschappijen) en stichtingen. In de EU-25 waren er volgens VOSEC in 2005 meer dan 240.000 coöperatieven economisch actief. Ze zijn reeds lang gevestigd in elk domein van economische activiteit en zijn vooral prominent in de landbouw, financiële bemiddeling, detailhandel en huisvesting en als werknemerscoöperaties in de in-

Banken en energie in België

Aberraties op het vlak van vergoedingen zoals deze in de banksector worden in een coöperatief stelsel *de facto* vermeden, want daar zijn deze onmogelijk. Vroegere coöperatieve banken zoals het uiterst stabiele BACOB gingen in de jaren '90 op in het speculatieve DEXIA, met alle gevolgen vandien. Een coöperatieve bank die vandaag het nog steeds zeer goed doet, is de Nederlandse Rabobank. Op geen enkel moment hebben zij gedurende de financieel-economische crisis om steun moeten vragen. Sinds de tweede helft van 2011 gaan er in ons land stemmen op om een nieuwe coöperatieve bank op te richten. Op 6 mei 2011 slaagde men erin om met vierentwintig organisaties en personen de Europese coöperatieve vennootschap *NewB* op te richten. Doel is de oprichting van een

nieuwe coöperatieve bank in België voor te bereiden, 'een bank van hier, voor ons, van ons'. Het valt nog af te wachten hoe dit initiatief verder zal evolueren.

Op energievak zien we gelijkaardige ontwikkelingen. Vandaag wordt de Belgische energiemarkt nog altijd gedomineerd door Electrabel, de voormalige monopoliespeler, die sinds geruime tijd in Franse handen is. Sindsdien blijven de Belgische prijzen voor gas- en electriciteit systematisch te hoog in vergelijking met het buitenland. Op het vlak van hernieuwbare energie zie je in Vlaanderen een heel ander verhaal. De afgelopen jaren kende hernieuwbare energie in Vlaanderen ook een groei door de inspanningen van coöperatieven als *Ecopower* en *Beauvent*, die respectievelijk vanuit Oost- en West-Vlaanderen startten met het bouwen van windmolens, het installeren van fotovoltaïsche PV-systemen, het ontwikkelen van biomassa-toepassingen en biobrandstoffen. Deze coöperatieven bestaan voor en door de leden, en maakten de afgelopen tien jaar een gans professionaliseringsproces door. *Ecopower* is één van de meest gekende, die al sinds jaren hernieuwbare energie aanbiedt op de elektriciteitsmarkt, met o.a. windmolens in eigen beheer. *Wasewind* is een ander voorbeeld. Geleidelijk aan zijn een aantal coöperatieven zich tevens gaan verenigen tot *Rescoop*, de federatie van verenigingen en coöperatieve van burgers voor hernieuwbare energie uit België. Tezamen vertegenwoordigt deze federatie 35.000 burgers uit het noorden en het zuiden van het land. De coöperatieven die verenigd zijn binnen *Rescoop* leveren bijzonder belangrijk werk in het maatschappelijk middenveld omdat ze aan informatieverspreiding en bewustwording werken binnen het bredere maatschappelijke middenveld. De Vlaamse coöperatieven *Ecopower* en *Beauvent* kunnen wat dat betreft een mooi palmares voorleggen. Interessant is dat *Rescoop* ook een charter heeft opgesteld over hernieuwbare energie. Tezamen vertrekken zij vanuit een aantal vaststellingen. Door de huidige productie en consumptie van energie wordt het leven op aarde ernstig bedreigd. Dit zijn de knelpunten volgens *Rescoop*:

- het milieu: de klimaatverandering, bedreigde ecosystemen en bedreigde menselijke gemeenschappen;
- economisch en geopolitiek: de niet-hernieuwbare energiebronnen zijn op korte of middellange termijn uitgeput;
- sociaal: oneerlijke toegang tot minimale energiediensten en maatregelen voor rationeel energiegebruik, privatisering van publieke dienstverlening;
- privatisering van gemeenschappelijke hulpbronnen: energie is – net als water en grond – een openbaar goed, maar wordt de inzet van privatisering en van speculatie;

- gewone mensen hier en in het Zuiden betalen daarvoor de rekening;
- politiek: In het kader van de liberalisering van de energiesector trekken overheden en besturen zich terug uit de energieproductie en -verkoop. De energiepolitiek mist echter een eenduidige langetermijnvisie en is ondoorzichtig. Daardoor worden niet alleen de overheidsdoelstellingen van de liberalisering niet gerealiseerd -competitiviteit, billijke prijzen en energie-autonomie - maar raken ook de Kyoto-doelstellingen in het slop.

De aandachtspunten van coöperatieve banken en energiebedrijven gaan duidelijk veel verder dan deze van de 'conventionele'.

Conclusie

In ieder geval mag duidelijk zijn dat de coöperatieve weg een voorlopig nog ongeëxploreerde route is in de bestrijding van de huidige Eurocrisis. Ze zal heus niet alle problemen wegnemen, maar de bovenstaande elementen tonen wel aan dat het de moeite zou zijn om deze piste verder te exploreren. Vooral het gebrek aan inbedding in een Europees beleidskader vormt een probleem. Mogelijk ligt hier ook een rol voor de bevoegde Belgische en Vlaamse overheden, om op dit vlak een debat ten gronde op gang te trekken op het Europese beleidsniveau. Tegelijkertijd kan de eigen sociale economie versterkt worden, en kunnen mensen leren uit voorbeelden van andere coöperatieve modellen die succesvol zijn geweest. VN-Secretaris-generaal Ban Ki-Moon vat het als volgt samen; "*Cooperatives are a reminder to the international community that it is possible to pursue both economic viability and social responsibility.*"²

Noten

34 David Crikemans doceert 'Belgisch en Vergelijkend Buitenlands Beleid' aan de Universiteit Antwerpen en 'Geopolitiek' aan het *International Centre for Geopolitical Studies* in Genève. Hij is sinds maart 2012 als opiniemaker 'Minister van Buitenlandse Zaken' in het 'Schaduwkabinet' van de financieel-economische krant *De Tijd*.

35 Meer informatie: <http://social.un.org/coopsyear/index.html>.

De EU, België, Vlaanderen en de VN

Toespraak van VN Secretaris-Generaal Ban Ki-Moon op de Europese top omtrent Duurzame Energie voor Allen in Brussel

UN Photo # 510358/Evan Schneider

22

Op 16 april 2012 werd de Europese top omtrent Duurzame Ontwikkeling voor Allen geopend door VN Secretaris-Generaal Ban Ki-Moon. Hij preeft onder meer de visie en het leiderschap van de Europese Unie in deze belangrijke uitdaging – duurzame energie voor allen.

Hieronder volgt een integrale weergave van zijn toespraak.

It is a great honour for me to address this very distinguished group of European Union on this occasion when we discuss about the very important, crucial issue for humanity -sustainable energy for all.

I thank President Barroso for his eloquent statement on how Europe and the United Nations can work to-

gether to help to end this global energy poverty in our lifetime. In that regard I wholeheartedly welcome, and am grateful for, this initiative which he has just announced energising development. This is in line with the Sustainable Energy for All initiative which I announced in November last year.

I am again pleased to join you today. Thank you for your gracious and generous welcome.

When we entered this room, most of us did not question whether there would be a light here in this room or power in this place, because we take it for granted. But there are many people in whose houses there is no light, no power. Access to electricity seems so basic that it can all too easily be taken for granted. Unless, of course, you do not have it.

Today, despite mobile phones and the internet and all our technical sophistication, one out of every five persons on our planet earth still does not have access to modern energy services. Two out of five - three billion people - still rely on wood, coal, charcoal or animal waste for cooking and heating. This seems to be unbelievable, but it is happening now around the world

I myself was once one of those people, until I was a freshman in college in Korea. Korea was totally devastated out of the Korean War. It was 1963. I was studying under very dim kerosene lamplight. Can you believe that, now I am standing before you as the Secretary-General of the United Nations. It was only possible through industrialisation and economic development which brought me to be able to use all this modern technology; electricity, so basic to many modern and developed world. Access to modern energy helped to transform my world – and my country.

We need to make such a transformation possible for all - all the people around the world. Energy poverty is a threat to the achievement of the Millennium Development Goals. It is inequitable, unjustifiable and unsustainable. Children cannot study in the dark. Girls and women cannot learn or be productive when they spend hours a day collecting firewood. Businesses and economies cannot grow without power. We must end this indignity and inefficiency.

But we must do so in a way that is smart and sustainable, so that it protects the natural resources and eco-systems we depend on for our survival. Sustainable energy can power economies and empower women... it can turn on the lights for students... and allow families to cook their meals on clean cook stoves that do not fill their children's lungs with smoke. It can generate the jobs and opportunities that will bring hope and prosperity to a generation of young people throughout the developing world.

Excellencies, ladies and Gentlemen,

That is why the United Nations is striving to bring sustainable energy to all – starting with those who need it most, those at the base of the pyramid... the bottom 1.3 billion people. We need to provide them with energy that is accessible... affordable... cleaner... and more efficient. But we also need to overcome the many barriers that stand in the way. That means putting in place the policy and regulatory frameworks that will provide the right incentives for sustainable

energy for all. It means access to finance, technologies and knowledge.

The good news is that increasing numbers of success stories are emerging, showing the great economic value for energy efficiency and renewable energy. Our challenge is to join forces and bring those efforts to scale.

This is the central concept behind my Sustainable Energy for All initiative. It is bringing together the key stakeholders needed to create the transformative change we need in the world's energy systems. It engages the broadest range of possible stakeholders to work toward the shared global vision and nationally tailored objectives. It offers an unrivalled convening power that will help build a common agenda and a strong consultative action. It will leverage large-scale investment while fostering enabling conditions for success and tapping into a broader array of businesses and sources of financing and by connecting all stakeholders it presents an unparalleled knowledge network.

I am delighted that European Commissioner for Development Andris Piebalgs is a member of my High-Level Group for this initiative. He has made many important contributions, including co-chairing this Summit today. With Commissioner Piebalgs's active engagement, the European Commission has been a strong and essential partner for Sustainable Energy for All from the earliest days of the initiative.

I thank President Barroso again for the very significant commitments he has announced to advance this effort, energising development. The European Commission has set an ambitious objective of providing access to sustainable energy services for half a billion people by 2030. This is a powerful political statement and commitment. I commend the European Commission's bold vision and leadership, and I encourage other governments to follow the suit.

I also thank the European Commission for its other commitments today, including to create a Technical Assistance Facility... to make new investments... and to expand and improve innovative financial instruments that can leverage much larger private capital flows. These will go a long way toward reaching the three objectives I have set for this Initiative, all to be achieved by 2030.

First, ensuring universal access to modern energy services by 2030. Second, doubling the global rate of energy efficiency. Third, doubling the share of renewable energy in the global energy mix by 2030. These objectives are ambitious. You may think they are too ambitious, but they are necessary. And they are achievable, if you demonstrate your political leadership... and if you are wise and if you are creative in prioritizing your available resources. They are very much in line with the European Union's own aspirations.

I commend the European Union for making energy central to its development policies, and for advancing the issue of energy access, along with renewable and energy efficiency, to the forefront of the global development agenda. The Africa-EU Energy Partnership, which aims to provide access to modern energy services to an additional 100 million people by 2020, is an excellent example of a robust and long-term commitment. The European Union is also doing much to practice what it preaches at home on renewable energy and energy efficiency, including through its 20-20-20 domestic targets.

Excellencies, ladies and gentlemen.

Sustainable Energy for All is a true global partnership, a true global public/private partnership, between governments, the private sector, and civil society. It can bring actions and initiatives to greater scale. This initiative is not about charity. It is about doing the right thing, as a matter of global solidarity. But it is also about doing the smart thing for the common good.

Inequality and poverty in one part of the world ultimately affect the well-being of all, including the European Union. And with climate change a growing menace to all, it is clear that we must rethink conventional energy solutions. We cannot burn our way to prosperity. Providing sustainable energy to all offers benefits for developed and developing countries alike. It can also enable developing countries to leapfrog over the energy systems of the past and build the resilient, competitive, clean energy economies of the future. Ghana, one of the first countries to partner with the Sustainable Energy initiative, has just started developing national plans and programmes of action. Many more are seeking to get involved.

Next week, at the Clean Energy Ministerial meeting in London, the High-Level Group that spearheads Sustainable Energy for All will announce its Action

Agenda. The Agenda identifies areas that are critical to achieving the three objectives, including unleashing a quantum jump in private sector capital flows. The power of partnerships will be crucial as we move ahead. That is why I am creating a Partnership Facility to support such efforts as a matter of priority during my second term. We must commit to the highest degree of coordination at the country level to mobilise all stakeholders. UN Resident Coordinators can play a crucial role in furthering this.

The upcoming UN Conference on Sustainable Development – we call it Rio+20 – is an opportunity to mobilise support for sustainable energy investments. It is an opportunity more generally to put the world on a truly sustainable path: economically, socially, and environmentally. It is our chance to connect the dots among the climate change, energy, water and food crisis, healthy oceans, gender empowerment, poverty reduction and global health, and addressing inequality. It is our chance to make growth inclusive while respecting planetary boundaries. Rio is not the end, but the beginning of a multi-year mission on these issues and on sustainable energy for all. Sustainable Energy for All is an idea whose time has come. Turning ideas into action depends on us all.

The vision and leadership of the European Union will continue to help show us the way. I urge all of you to come forward with your own commitment to action. Let us, together, make this a game-changer. Let us build this world better for all. Let us shape our future, we want. I need your support, your strong leadership and your contribution. I look forward to working with even more closely with you in this vitally important endeavour.

Thank you.

Bossen in de strijd tegen de klimaatopwarming

Kelly Hertenweg¹

Context

Tijdens de VN-Conferentie inzake Milieu en Ontwikkeling² – de zogenaamde ‘*Earth Summit*’ – die in 1992 in Rio de Janeiro plaatsvond, werden drie milieuvverdragen ondertekend, waaronder het Klimaatverdrag.³ Deze conventie heeft een tweeledig doel: enerzijds de ongewenste gevolgen van de klimaatverandering zoveel mogelijk voorkomen (*mitigation*) en anderzijds de nodige maatregelen nemen om het hoofd te kunnen bieden aan de gevolgen die onvermijdelijk zijn geworden (*adaptation*). Klimaatverandering gaat gepaard met een stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur, hetgeen veroorzaakt wordt door de uitstoot van broeikasgassen (emissies).⁴ De initiatieven onder het Klimaatverdrag zijn daarom gericht op het stabiliseren van de concentratie van broeikasgasemissies in de atmosfeer op een niveau dat gevaarlijke, door de mens veroorzaakte verstoringen van het klimaat voorkomt. De Cancún Akkoorden die in 2010 in Mexico werden afgesloten, concretiseerden deze doelstelling door de maximale temperatuurstijging hiertoe vast te leggen op twee graden Celsius boven het pre-industriële niveau. In de nabije toekomst zal evaluatie bovendien moeten uitwijzen of deze doelstelling al dan niet naar 1,5 C° bijgesteld dient te worden.

Massale ontbossing en bosdegradatie zijn verantwoordelijk voor een vijfde van de jaarlijkse broeikasgasemissies wereldwijd,⁵ hetgeen van deze menselijke activiteit één van de belangrijkste oorzaken van de klimaatopwarming maakt. Het tegengaan van groot-schalige ontbossing en bosdegradatie vormt dan ook een onontbeerlijk onderdeel van de mitigatiemaatregelen die genomen dienen te worden om de 2C°-doelstelling te halen.

Het ontstaan van het RED(D)(+)-concept

Tijdens de elfde bijeenkomst van de Conferentie van Partijen⁶ (COP.11) die in 2005 in Montréal plaatsvond,

dienden Papua Nieuw Guinea en Costa Rica namens de *Coalition for Rainforest Nations*⁷ een formeel voorstel in tot invoering van een RED⁸-mechanisme. Dit initieel voorstel was enkel gericht op de vermindering van emissies door ontbossing, doch bevatte reeds de kerngedachte van het huidige REDD+-principe, namelijk het verstrekken van economische stimulansen aan ontwikkelingslanden die hun emissie-uitstoot ten gevolge van ontbossing verminderen. Er werd een werkgroep opgericht die gedurende de twee hierop volgende jaren de mogelijkheden van dit voorstel onderzocht. Dit resulteerde in de uitbreiding van het actiedomein (naast emissies door ontbossing werden ook de emissies ten gevolge van bosdegradatie opgenomen) en in de formele aanvaarding van het REDD⁹-concept tijdens COP.13 in 2007 in Bali. Bovendien werd in het Bali Actie Plan overeengekomen dat REDD één van de vijf bouwstenen zal worden van een nieuw klimaatakkoord na afloop van de eerste vijfjarige verbintenisperiode van het Kyoto Protocol in 2012.

Tijdens de daaropvolgende COP.14 in Poznan werd dit actiedomein nog verder uitgebreid door ook activiteiten met betrekking tot het behoud en de uitbreiding van de koolstofvoorraden en het duurzaam beheer van bossen op te nemen. Deze toevoeging wordt door middel van een ‘+’ gemarkeerd, hetgeen de huidige benaming van het concept vervolledigde: *Reducing Emissions from Deforestation and forest Degradation in developing countries; and the role of conservation,*

sustainable management of forests and enhancement of forest carbon stocks in developing countries, of REDD+ . Deze vijf activiteiten werden later expliciet vermeld in paragraaf 70 van de Cancún Overeenkomsten.¹⁰

Waar de 15e UNFCCC COP in Kopenhagen de verwachtingen niet wist in te lossen, was REDD+ daar-entegen één van de weinige onderwerpen waarin aanzienlijke vooruitgang kon worden geboekt en is het de enige specifieke mitigatiemaatregel die expliciet in het Kopenhagen Akkoord wordt vermeld.

De ontwikkeling van het REDD+ -mechanisme: stand van zaken

Cancún Agreements

Het zodoende gecreëerde REDD+-concept beschikt over een enorm potentieel. Dit brengt echter ook heel wat gevaren met zich mee. Zo zou een ondoordacht REDD+-mechanisme ertoe kunnen leiden dat zogenaamde 'verzadigde bossen' of oude primaire wouden gekapt en vervangen worden ten voordele van jonge, snel groeiende bomen of plantages die (nog) veel koolstof kunnen opnemen en volgens dit principe dus rendabeler zijn, met alle nefaste gevolgen van dien voor de biodiversiteit en ecosystemen. Een ander mogelijk pervers effect is *land grabbing*, waarbij grote stukken land worden verkocht of geleased, waardoor de lokale en/of inheemse bevolking niet meer of onvoldoende in haar eigen levensonderhoud kan voorzien.

Om het risico op deze en andere perverse effecten zo veel mogelijk te beperken, werd in de Cancún Overeenkomsten bepaald dat bij elk van de vijf in paragraaf 70 vermelde REDD+ -activiteiten (zie *supra*) volgende *safeguards*¹¹ in acht genomen moeten worden: (1) de acties dienen de doelstellingen van de nationale bosprogramma's en relevante internationale conventies en overeenkomsten aan te vullen of er minstens consistent mee te zijn, (2) er moeten transparante en effectieve nationale bosbeheerstructuren gehanteerd worden, (3) de kennis en de rechten van inheemse volkeren en lokale gemeenschappen dienen gerespec-

teerd te worden, (4) de volledige en effectieve deelname van belanghebbenden bij REDD+ -activiteiten, in het bijzonder van inheemse volkeren en lokale gemeenschappen, dient gegarandeerd te worden, (5) de ondernomen activiteiten moeten tot het behoud en de bescherming van natuurlijke bossen en hun ecosystemendiensten strekken en (6) er moeten acties ondernomen worden om het risico van terugval (*reversals*) aan te pakken en (7) de verschuiving van de uitstoot van emissies naar andere regio's (*leakage*) te verminderen.

Hiernaast werd in Cancún tevens beslist om de implementatie van REDD+ in drie opeenvolgende fases te laten verlopen. In de eerste fase, de zogenaamde *capacity-building* fase, dienen nationale strategieën of actieplannen te worden ontwikkeld, waarna deze in een tweede fase ten uitvoer worden gebracht. Deze laatste is een overgangsfase die 'afhankelijk van de noden' zowel verdere competentie- en technologieontwikkeling en -overdracht, als de ontplooiing van resultaat-gebaseerde pilootprojecten kan omvatten. Deze etappe zal vervolgens evolueren naar en geleidelijk overgaan in de derde en laatste fase waarin enkel nog resultaat-gebaseerde acties (dus niet langer losstaande projecten) plaatsvinden die bovendien integraal gemeten, gerapporteerd en geverifieerd worden.¹²

Durban Decisions

Aangezien voor de tenuitvoerlegging van REDD+ heel wat geld nodig zal zijn (tot 30 miljard US dollar per jaar)¹³ en het succes van dit initiatief dan ook in belangrijke mate zal afhangen van het voor handen zijn van afdoende financiering, werd gehoopt om de onderhandelingen omtrent de financieringsopties tijdens COP.17 in Durban te kunnen afronden. Hiertoe dienden antwoorden te worden gevonden op de vragen met betrekking tot welke activiteiten exact voor financiering in aanmerking zullen komen en onder welke voorwaarden, welke de bronnen voor deze financiering (mogen) zijn en of er al dan niet een specifiek luik voor REDD+ binnen het in Cancún opgerichte Groen Klimaat Fonds (GKF) zal komen.

De onderhandelingen verliepen moeizaam, en hoewel toch enige vooruitgang werd geboekt, zullen de gesprekken tijdens de jaarlijkse intersessionele bijeen-

komst in Bonn, die dit jaar in mei plaatsvindt, worden verdergezet. De enige van deze vragen die wél een expliciet antwoord kreeg, was deze omtrent een eventueel REDD+-luik binnen het GKF. Een dergelijk luik zal er (althans voorlopig) niet komen.

Verder werden nog een aantal andere aspecten van het in ontwikkeling zijnde REDD+-mechanisme onderhandeld. Zo werden de richtlijnen bepaald voor het opzetten van een informatiesysteem dat moet aangeven hoe het ontwikkelingsland in kwestie de in Cancún vastgelegde *safeguards* toepast en eerbiedigt. Ook werden de modaliteiten betreffende de referentieniveaus bepaald. Deze referentieniveaus zijn de maatstaven waartegen de resultaten van de respectievelijke REDD+-activiteiten zullen gemeten worden.

Toekomstperspectieven van REDD+: de weg naar Doha

Het REDD+-mechanisme is dus nog in volle ontwikkeling, met heel wat elementen die nog (verder) uitgewerkt moeten worden en tal van vragen die op een antwoord wachten.

In de aanloop naar COP.18 die eind dit jaar in Doha plaatsvindt, zal vooral getracht worden om vooruitgang te boeken in de discussies omtrent de financieringskwestie. Dit belooft niet eenvoudig te worden, aangezien vooral de meningen omtrent het al dan niet beroep doen op de koolstofmarkten sterk uiteenlopen. Zo wijzen tegenstanders op het risico van massale *carbon offsetting*, waarbij CO₂-uitstoot gecompenseerd wordt door elders emissiereducerende maatregelen te nemen. Indien deze *offsetting* plaatsvindt binnen de context van de *compliance market*, met het oog op het behalen van de reductiedoelstellingen die door het Kyoto Protocol aan de industrielanden¹⁴ worden opgelegd, zou dit er toe kunnen leiden dat deze landen in eigen land geen bijkomende inspanningen dienen te leveren om de door hen aangegane verplichtingen onder het Kyoto Protocol te halen, maar daarentegen onder een *business-as-usual* scenario hun emissies door middel van *offsets* kunnen compenseren. Door deze massale *offsetting* zou de koolstofmarkt bovendien overspoeld worden met zogenaamde *carbon credits* of certificaten die per stuk het recht vertegenwoordigen om één ton broeikasgassen uit te stoten. Tot slot wordt de marktmechanismen tevens verweten

enkel rekening te houden met de kostprijs van deze kredieten, zonder rekening te houden met (de waarde van) biodiversiteit en ecosystemen, of de rechten van inheemse volkeren en lokale gemeenschappen. Voorstanders wijzen dan weer op het enorme financieringspotentieel van de koolstofmarkten, en het gebrek aan evenwaardige alternatieve financieringsbronnen. De komende maanden zal tevens hard gewerkt worden om de richtlijnen inzake informatiesystemen omtrent de eerbiediging van *safeguards* en de technische beoordeling van voorgestelde referentieniveaus te finaliseren. Verder zal aandacht gaan naar de richtlijnen voor nationale controlesystemen van bossen en voor modaliteiten inzake taxering, rapportering en controle. Tot slot zullen de gesprekken betreffende de zogenaamde *drivers* van ontbossing en bosdegradaties een aanvang nemen.

Hiernaast wordt ook reeds gedacht aan andere kwesties die onder handen genomen moeten worden, zoals *land tenure issues* (landrechten), *forest governance issues* (bosbeheer), *gender considerations* en de verdere uitwerking van de *safeguards*.

REDD+ buiten de grenzen van het UNFCCC

Naast hun capaciteit om koolstof op te slaan, hebben bossen echter nog veel meer functies die van onschatbare waarde zijn voor het leven op aarde. Zo leveren ze essentiële ecosysteemdiensten zoals de regulering van waterstromen, de bescherming van stroomgebieden, de ontwikkeling van regen en de zuivering van water. Ze beschermen de bodem tegen erosie, voorkomen de infiltratie van zout water in zoetwater en verschaffen hout en andere bosproducten. Bovendien bevatten ze ongeveer 90% van alle biodiversiteit op het land. Hierdoor zijn bossen niet alleen primordiaal voor het (voort)bestaan van leven op onze planeet, maar herbergen ze ook het leeuwendeel van dit leven. Hiernaast voorzien bossen in het levensonderhoud van meer dan 1,6 miljard mensen door hen voedsel, onderdak, brandstof en medicatie te verschaffen. Tot slot mogen ook de recreatieve waarde en spirituele betekenis van bossen niet uit het oog verloren worden.

Een goede REDD+-architectuur met sterke *safeguards* bezit met andere woorden de mogelijkheid om naast

de initiële doelstelling tot vermindering van de uitstoot van broeikasgassen tevens een hele resem bijkomende voordelen tot stand te brengen van sociale (armoedebestrijding), ecologische (behoud en herstel van de biologische diversiteit en ecosystemen), economische (handel in duurzaam hout en andere bosproducten) en culturele aard (in stand houden van tradities van inheemse volkeren). REDD+ heeft hierdoor de aandacht getrokken van tal van andere internationale fora zoals de VN Conventie inzake Biologische Diversiteit,¹⁵ de Ramsar Conventie inzake waterrijke en moerasachtige gebieden¹⁶, het VN Bossenforum¹⁷, etc.

Conclusie: REDD+ als een cross-cutting issue

Een goed ontworpen REDD+-mechanisme kan met andere woorden niet enkel in belangrijke mate bijdra-

gen aan de strijd tegen de klimaatopwarming, maar tevens een aanzienlijke bijdrage leveren aan tal van andere mondiale doelstellingen van duurzame ontwikkeling. Anderzijds kan een slechte architectuur wellicht meer kwaad dan goed doen.

Er is dus nog heel wat werk voor de boeg indien we het enorme potentieel waarover REDD+ beschikt ten volle willen benutten. Echter, gezien de dringende noodzaak tot ingrijpende maatregelen om de (ongunstige gevolgen van de) klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden en rekening houdend met de vele functies van onschatbare waarde die bossen voor het leven op aarde vervullen, is een mislukking simpelweg geen optie.

Noten

- 1 Kelly Hertenweg is experte internationale milieubetrekkingen bij de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Ze staat in voor de bescherming en het duurzaam beheer van bossen, hun biodiversiteit en hun rol in de strijd tegen de klimaatverandering. Als lid van de Belgische delegatie volgt ze de REDD+-onderhandelingen binnen de VN-Klimaatonderhandelingen.
- 2 *United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)*.
- 3 *United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)*.
- 4 IPCC, 2007.
- 5 <http://ec.europa.eu/environment/forests/deforestation.htm>.
- 6 Dit is de jaarlijkse vergadering van de landen die het Klimaatverdrag onderschreven.

- 7 <http://www.rainforestcoalition.org/>.
- 8 *Reducing Emissions from Deforestation in developing countries*.
- 9 *Reducing Emissions from Deforestation and forest Degradation in developing countries (REDD)*.
- 9 Beslissing I/CP.16, §70.
- 11 Beslissing I/CP.16, Appendix I, §2.
- 12 Beslissing I/CP.16, §73.
- 13 <http://www.un-redd.org/AboutREDD/tabid/582/Default.aspx> (19 april 2012).
- 14 Deze landen worden opgesomd in Annex I bij het Kyoto Protocol.
- 15 *UN Convention on Biological Diversity (CBD)*, 1992.
- 16 *Ramsar Convention on Wetlands*, 1972.
- 17 *UN Forum on Forests*, 2000.

Het VN-Milieuprogramma (UNEP) – Het leven begint op veertig, of nood aan een facelift?

Kevin Verbelen & Pieter Leenknecht¹

Naar jaarlijkse gewoonte werd eind februari de bestuursraad en het ministerieel milieuforum georganiseerd voor het VN-Milieuprogramma, deze keer opnieuw in de UNEP-hoofdzetel in Nairobi. In tegenstelling tot andere jaren was dit een meer bijzondere gebeurtenis. UNEP vierde immers zijn veertigste verjaardag, en dat slechts vier maanden voor de Rio+20-top inzake duurzame ontwikkeling die mogelijks grote gevolgen heeft voor de toekomst van het programma. Derhalve waren de verwachtingen bij sommigen hooggespannen.

Wat is UNEP?

UNEP (*United Nations Environmental Programme*) is een gespecialiseerd programma van de VN dat sinds 1972 tot doel heeft het milieu te promoten in alle VN-geledingen. Dit doet het door de toestand van het wereldwijde milieu te evalueren en alle mogelijke en relevante informatie – en mogelijke oplossingen – op een duidelijke manier te verzamelen en aan te bieden aan alle belanghebbenden, vooral nationale en regionale beleidsmakers en hoofden van VN-agentschappen. De taak is niet gering en de verwezenlijkingen zijn dat evenmin.

In Resolutie 2997 van 1972, aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN, werd naast het oprichten van een gespecialiseerd milieuprogramma (UNEP) ook een bestuursraad (*Governing Council*) opgezet die een forum moest creëren waarbij belangrijke milieugerelateerde aangelegenheden kunnen worden besproken. Door de keuze voor Nairobi als hoofdzetel voor deze nieuwe instantie (na een bijzonder woelige campagne waarin het Westen in verdeelde slagorde aantrad) was de eerste VN-zetel in een ontwikkelingsland meteen een feit. Het is daarom de gewoonte geworden dat de bestuursraad om de twee jaar in de Keniaanse hoofdstad plaatsvindt. Een met die Raad gelijktijdig georganiseerd Ministerieel Forum werd pas later gecreëerd. Deelnemers daaraan zijn idealiter niet

enkel excellenties die leefmilieu in hun portefeuille hebben, maar ook ministers van financiën, handel, economische zaken en zo meer – met opnieuw de bedoeling de milieuprioriteit in alle geledingen van het nationale overheidsapparaat van de leden te laten doorsijpelen. Als achterliggende gedachte geldt hierbij dat ministers van leefmilieu vaak niet de meest invloedrijke figuren in een regeringsploeg zijn, en dus proportioneel doorgaans minder ‘wegen’ dan sommige van hun collega’s die evengoed hun steentje kunnen bijdragen aan het laten inburgeren van een duurzame ontwikkelingscultuur.

Verwezenlijkingen van de afgelopen vier decennia

De Uitvoerend Directeur (*Executive Director* – ED) van UNEP, de Duits-Braziliaanse Achim Steiner wees bij de opening van de bestuursraad op de vele multilaterale akkoorden en protocollen die de voorbije decennia onder UNEP-impuls tot stand kwamen – een bekend en succesvol voorbeeld daarvan is het Montreal-protocol met het doel de uitstoot van drijfgassen (CFK’s) in te perken en derhalve ook het ozongat in te dijken. Tevens staat de wetenschap na veertig jaar steeds meer ten dienste van beleidsmakers – getuige daarvan bijvoorbeeld het Nobelprijswinnende klimaatpaneel IPCC, waar UNEP samen met de WMO in Genève ‘co-ouderschap’ van draagt.

Meer recente initiatieven gegangmaakt door UNEP zijn inmiddels vertrouwde huiskamertermen geworden bij milieuspecialisten en beleidsmakers wereldwijd – doorgaans in hun Engelse benaming: *The Millennium Ecosystem Management, the Economics of Ecosystems and Biodiversity, Green Economy Initiative* en vele andere. Milieu-informatie verzamelen en bundelen is essentieel om een milieuvriendelijk(er) beleid te voeren. Het mandaat van UNEP bestaat dan ook voor pakweg 85% uit wat men doorgaans *advocacy* noemt – in het Nederlands nog het best vertaald door ‘pleitbezorgerschap’, ten overstaan van al wie dat wil, maar vooral ten bate van beleidsmakers. Daardoor lijkt UNEP in zijn ‘producten’ meer dan veel andere VN-programma’s en -agentschappen soms wel eens op

een uit de kluiten gewassen studiebureau of een goed uitgeruste internationale ngo. De enige uitzondering op die loutere pleitbezorgersrol betreft het subprogramma 'Rampen en Conflicten', waarbinnen UNEP ook daadwerkelijk aan uitvoeringswerk op het terrein (Haïti, DRC, Afghanistan,...) doet. In alle andere domeinen (Klimaatsverandering, Schadelijke Stoffen en Afval, Efficiënt gebruik van Grondstoffen, Beheer van Ecosystemen en Milieubestuur) is het aan regionale en nationale beleidsmakers om het eigenlijke milieubeleid uit te stippelen, al dan niet rigoureuze rekening houdend met UNEP's bevindingen en wenken, raad en kennis. Uiteraard straalt die taakverdeling ook af op de prestatie-indicatoren van het VN-programma – voor een 'uitkomst' in termen van daadwerkelijk verbeterde milieusituatie op het terrein zal het vanzelfsprekend ook van het engagement van andere actoren 'stroomafwaarts' afhankelijk zijn in het merendeel van de gevallen. Die rolverdeling leidt al eens tot misverstanden over UNEP's werking en resultaten.

UN Photo #195915/Ryan Brown – UNEP Executive Director Achim Steiner

Dezer dagen onderstreept de UNEP-leiding – mede op aansturen van de donoren en het lidmaatschap meer algemeen – dat het programma intensief werkt om doorheen alle organisaties, agentschappen en programma's van de VN het milieu een meer centrale plaats te geven, zeker in het kader van betrachtingen als *One UN* en *Delivering As One*. Die noties worden door de Secretaris-generaal weliswaar hoog in het vaandel gedragen maar zijn niet altijd makkelijk uit te voeren, zeker niet voor een bescheiden programma met een secretariaat van om en bij de 600 personeelsleden en een derhalve bijzonder minimaal uitgebouwde regionale en subregionale aanwezigheid. UNEP tracht zoveel mogelijk belangengroepen te betrekken bij haar werk, maar ook dat loopt niet steeds van een leien dakje, alweer gelet op de specificiteit van de inplanting van de UNEP-zetel in een ontwikkelingsland waar niet alle groepen belanghebbenden ('*stakeholders*') even goed vertegenwoordigd zijn als in typische lobbyingsknooppunten in de westerse wereld zoals Washington, Brussel, Genève of New York.

'Stockholm+40', maar Rio verlamt Nairobi

Naar aanleiding van de bestuursraad werkte het Comité van Permanente Vertegenwoordigers (CPR), het hoogste permanente besluitvormingsorgaan van UNEP te Nairobi, zes ontwerpbeslissingen uit. Deze werden tijdens de Bestuursraad voorgelegd ter onderhandeling en goedkeuring. Tijdens de voorbereidende vergaderingen van de CPR was al gebleken dat, hoewel dit een feesteditie van de Bestuursraad/Ministerieel Forum moest worden, in die beslissingen zelf geen baanbrekende stappen zouden worden gezet. Deels had dit te maken met het feit dat deze feesteditie viel tijdens een paar jaar, waarin de Bestuursraad in 'bijzondere zitting', meestal trouwens buiten Nairobi, samenkomt en doorgaans slechts een minimum aan absoluut onmisbare beslissingen neemt (tijdens onpare jaren gaat het om een 'reguliere zitting' waarin echt alle knopen worden doorgehakt). Anderzijds speelde echter de koudwatervrees mee van delegaties – met Brazilië op kop – die op geen enkele wijze vooruit wensten te lopen op de onderhandelingen die in Rio in juni dienen plaats te vinden rond UNEP-kernthema's als Internationaal Milieubestuur en Groene Economie. Die ietwat geconstipeerde houding maakte dat niet alleen de bestuursraad, maar ook het meer politiek zichtbare niveau van het Ministerieel Forum zich onthield van ronkende of ambitieuze verklaringen met de blik achteruit (Stockholm 1972, waar UNEP het levenslicht zag) én vooruit (de nodige hervormingen in het milieubestel in Rio 2012). Het was voornamelijk de Europese Unie die de kar trok, met onder meer de noorderse landen die zich traditioneel altijd al sterk profileren op milieuthema's, maar ook de Frans-Duitse tandem die een ambitieuze hervormingsagenda inzake internationaal milieubestuur voor Rio in petto heeft.

De belangrijkste aangenomen beslissingen in een notendop behelzen:

- Internationaal milieubeleid (*International Environmental Governance* – IEG) – Onder leiding van een ervaren Mexicaanse diplomaat, en met belangrijke inbreng van het Verenigd Koninkrijk en België (sinds jaar en dag *lead countries* binnen de EU op dit dossier) werd een tekst uitgewerkt die op een aantal punten (onder andere samenwerkingsvormen tussen de verschillende en her en der versnipperde Biodiversiteitsverdragen) duidelijk bakens verzet, maar tegelijk ook voor traditioneel koele UNEP-minnaars als de VS aanvaardbaar werd geacht. De EU bevestigde resoluut haar standpunt dat het na veertig jaar ontstane doolhof van milieuverdragen, -fondsen en

-instanties (binnen, maar vaak ook naast en buiten, boven en onder UNEP!) dringend moet worden gerationaliseerd en hervormd, en dat UNEP binnen die hervorming in Rio van een programma naar een volwaardig gespecialiseerd VN-agentschap moet worden omgebouwd. Op dit laatste punt krijgt Europa duidelijke bijval van de Afrikaanse Unie als groep en van een reeks Latijns-Amerikaanse en Aziatische landen. Hiertegenover stond het standpunt van de Verenigde Staten, dat weliswaar voorstander is voor het versterken van de milieupijler binnen het streven naar duurzame ontwikkeling, maar de eigenlijke versterking van UNEP daarin beperkt wil zien tot een aantal bescheiden ingrepen. Het land pleit in die zin onder meer voor het invoeren van een universeel lidmaatschap in de bestuursraad - dat op heden inderdaad vreemd genoeg niet bestaat en de autoriteit van dit hoogste UNEP-orgaan ten aanzien van de VN-Algemene Vergadering aldus aantast - en waar schuwde daarom meer algemeen om niet voorop te lopen op wat er uiteindelijk in Rio nog moet worden onderhandeld. Ook tijdens andere onderdelen van deze bestuursraad en Ministerieel Forum bleek duidelijk dat nagenoeg alle BRICS-landen op die milieugagentschaps-schuwe lijn zitten. Vooral de gelijkgezindheid van de voormalige tegenspelers uit de Koude Oorlog in de aanloop naar Rio is frappant - beide landen kennen alvast een grote afhankelijkheid van fossiele brandstoffen (vooral consumptie bij de ene, productie bij de andere) die al eens in de weg durft staan aan veel appetijt voor een sterke externe milieuvaakbond uit VN-hoek...

- Toestand van het wereldwijde leefmilieu - De belangrijkste bijdrage van UNEP aan het toezicht op het klimaat zijn de Globale Milieuvooruitzichten (*Global Environmental Outlook* - GEO). De resultaten van de vijfde editie daarvan worden pas in juni op de Rio+20-top bekend gemaakt, maar een samenvatting voor beleidsmakers is reeds in omloop. Erin wordt duidelijk aangetoond dat veel vooropgestelde doelstellingen niet gehaald zullen worden. De algemene, negatieve antropogene impact op het milieu groeit en versnelt zelfs nog. Nochtans slaagt de wereld er wel in om het gat in de ozonlaag in te dijken. Voornamelijk de niet-duurzame wijze van ontginning van buitengewone hoeveelheden grondstoffen heeft een bijzonder negatieve impact op milieu en klimaat. De enorme uitstoot van CO₂ die hiermee gepaard gaat, werkt als een katalysator voor het opwarmen van de aarde. Tevens moet er meer aandacht naar water gaan. 13 procent van het land is beschermd gebied, maar voor het wateroppervlak is dit slechts anderhalf procent. Dit heeft desastreuze gevolgen voor bepaalde ecosystemen. Met de uitbreiding van steden komen er ook grotere uitdagingen op het vlak van afvalverwerking en

watervoorziening. GEO-5 stipt dan ook een aantal werkpunten aan: het wijzigen van de mentaliteit van overheden en bevolking, hoe men duurzaamheid kan promoten en hoe men niet-duurzaam handelen van organisaties kan indijken zodat de druk op het milieu afneemt. De EU apprecieerde de grondigheid van de vijfde GEO en moedigt UNEP aan de ingeslagen weg verder te bewandelen. De VS merkte op dat het voor nationale overheden erop aankomt om deze op wetenschap gebaseerde informatie eigenhandig te genereren. In de uiteindelijke overeenkomst werd tot slot nog een verwijzing naar de 'Eye on Earth'-top van december 2011 in Abu Dhabi geciteerd waar de nadruk lag op het uitwerken van een wereldwijd netwerk om wetenschappelijke informatie en observatiegegevens over het klimaat ter beschikking te stellen van alle geïnteresseerden en belanghebbenden.

- Duurzame consumptie en productie (*Sustainable Consumption and Production* - SCP). Het tienjarige kaderprogramma hieromtrent betreft in zijn voorbereiding een vrij voorbeeldige samenwerking tussen UNEP en andere geledingen van het VN-systeem, maar strandde in de goedkeuringsfase in 2011 in het kader van de thematische VN-Commissie Duurzame Ontwikkeling (UNCSD) op een noodlottige en in vele opzichten vermijdbare vermenging met het Israëliësch-Palestijnse contentieux. De EU, waarbinnen België samen met de Europese Commissie de leiding over dit onderdeel van de onderhandelingen op zich had genomen, wenste zoals de overgrote meerderheid van UNEP-leden dit tienjarig programma alsnog in zijn geheel aan te nemen op het volgende grote UNCSD-afsprakemoment - eens te meer de Rio-Conferentie van juni. Opnieuw kwam er echter tegenwind van die landen die elke vorm van Rio-verwijzing uit de UNEP-teksten trachtten te weren. Een compromisoplossing werd bereikt waarin elk van beide groepen beurtelings zijn zin kreeg in respectievelijk de tekst van de SCP-beslissing en het verslag van de vergadering.

- Het lopende en min of meer afgeronde raadplegingsproces rond financieringsopties in de sector chemische stoffen en afval, indertijd in het voorjaar van 2009 in Genève toegezegd door UNEP-ED Steiner om een belangrijke conferentie over chemische stoffen uit de impasse te halen, werd eveneens in een beslissing van de bestuursraad aangeraakt. Eén van de vragen bestond erin of in een geïntegreerde benadering van dit vraagstuk ook reeds anticipatief plaats moet worden gemaakt voor financiering inzake het indijken van kwikvervuiling, waarover het globale verdrag (opnieuw onder UNEP-auspiciën) nog in de maak is. China, dat zelf nog steeds kwikmijnen ontgint, en via de alomtegenwoordige

steenkoolverbranding ook grote hoeveelheden kwik de lucht instuwt, vond duidelijk van niet. Goed om weten is trouwens dat de volgende manche in de onderhandelingen rond het Kwikverdrag vlak na Rio+20 plaatsvindt, op een (naar Latijns-Amerikaanse standaarden weliswaar) boogscheut daarvandaan, in het Uruguayaanse Punta del Este.

- UNEP en de multilaterale milieuakkoorden (MEA's) – Brazilië en Argentinië, in min of meerdere mate gesteund door de VS, roepen al maanden voor de bestuursraad dat het bijzonder moeilijk is om tussen de verschillende multilaterale milieuakkoorden tot stroomlijning over te gaan. De argumentering van Brazilië wordt bovendien aangevuld door te stellen dat beslissingen in het kader van de multilaterale milieuakkoorden door de bevoegde Partijenconferenties (COPs) worden genomen. UNEP moet dus eerst aan die COPs toestemming vragen om over te gaan tot stroomlijning tussen deze akkoorden. Daartegenover staat dat UNEP in vele gevallen effectief een mandaat in termen van bestuurlijk toezicht over dergelijke milieu-akkoorden heeft. Helaas betreft het ook hier een patchwork van gevarieerde arrangementen dat over de decennia heen en zonder veel coherentie is ontstaan. Het is ook moeilijk in te zien hoe een beweging naar meer effectief globaal milieubestuur kan worden gemaakt zonder daarbij een soort van 'hoofdkantoor – filiaal'-dynamiek tussen een VN-milieuagentschap en de verschillende milieuverdragen in het leven te roepen. Aan ED Steiner werd in elk geval gevraagd om tegen de volgende zitting van de UNEP-bestuursraad in 2013 ook *rebus sic stantibus* te rapporteren over waar de samenwerking en coördinatie tussen UNEP en de MEA's precies staat.

Zoals verwacht, en zoals mag blijken uit bovenstaande bespreking, hing de Rio-schaduw zwaar boven deze milieuhogmis in Nairobi. Bovendien wil de realiteit dat nog steeds vele beleidsmakers niet bereid of in staat blijken om hun economie af te stemmen op wat de planeet kan dragen. In nevenevenementen bij de bestuursraad en het Forum werd daarom aandacht besteed aan het potentieel van ecologische oriëntering van economische reconversie. Finland is een heuse voortrekker van de groene economie en werkte het 'Canemu-project' uit, waarbij een aantal steden in Finland hun CO₂-uitstoot tegen 2030 met 80% willen laten zakken. Het gevolg is dat vandaag reeds meer dan 300 groene jobs werden gecreëerd in één van de participerende steden. Tevens worden, net zoals in Zuid-Korea, de consumenten gesensibiliseerd 'groen' te kopen en worden projecten ecologie in scholen in de onderwijsdoelstellingen opgenomen. Landen als China geven nog steeds aan het door UNEP nochtans voor flexibel gebruik ontwikkelde concept 'Groene

Economie' niet te lusten, maar hebben in de praktijk wel programma's uitgewerkt – vaak, maar niet steeds, in samenwerking met UNEP - die er in feite wel direct uitvoering aan geven (onder meer inzake duurzaam beheer van ecosystemen).

De begeleiders wachten

Zoals eerder gemeld staat er voor UNEP binnen vier maanden veel op het spel. In Rio de Janeiro zullen naar alle waarschijnlijkheid de toekomstige krijtlijnen voor het gespecialiseerde milieuprogramma worden uitgezet. De *status quo* lijkt daarbij volledig van de baan, hoewel die tot voor een paar maanden nog op tafel lag. Ondertussen heeft ook de VS erkend dat een versterking van UNEP mogelijk en wenselijk is. Hoe deze er dan zal moeten uitzien, voorbij de uitwerking van hoger vernoemd universeel lidmaatschap voor UNEP's bestuursorganen, is echter de vraag. Nu de EU voor haar eigen positie ten voordele van een volwaardig VN-milieuagentschap steun heeft gevonden bij een groot aantal landen, zal het er voor Europa op aankomen om die onderhandelingspositie in Rio te verzilveren en de voornamelijk Afrikaanse aanhang in die zin niet te ontgoochelen. Gelet op de sterke tegenkanting uit Noord-Amerikaanse en BRICS-hoek wordt het uiteindelijke resultaat allicht een dubbeltje op zijn kant.

Een meer fundamenteel probleem lijkt te zijn dat de discussie rond milieubestuur in Rio nog ruimer wordt ingebed in de discussie rond het VN-bestuurskader voor duurzame ontwikkeling (die zoals bekend ook een economische en sociale component bevat), en dat weinige of geen onderhandelaars echt zicht hebben op een globale landingszone, een voorkeursresultaat waarbij alle stukjes van de puzzel in elkaar passen. Wie de oprichting van een VN-Raad voor Duurzame Ontwikkeling voorstaat (hetzij als een omgevormd ECOSOC, dat op die manier uit een steeds nijpender staat van irrelevantie wordt getild, hetzij als een oprikken van de bestaande thematische VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling die de laatste tijd ook al niet uitblonk in daadkracht, hetzij als nog maar eens een nieuwe structuur) is meestal geen vragende partij voor een VN-Milieuagentschap, en vice versa. Een uitzondering is Nederland, dat zowel de Raad als het agentschap hoog in het vaandel draagt, maar al evenmin een bijzonder uitgewerkte blauwdruk lijkt te hebben klaarliggen over de respectievelijke rol van beide, of over manieren om mandaatoverlappingen of vermenigvuldiging van VN-fora te vermijden. Dat op vandaag ook de EU nog steeds geen geconsolideerd gezamenlijk standpunt over het bestuurskader voor duurzame ontwikkeling heeft uitgewerkt stemt alvast tot nadenken.

Voor UNEP ED Steiner zou zo'n Raad voor Duurzame Ontwikkeling zich idealiter moeten buigen over de tenuitvoerlegging van Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen – *Sustainable Development Goals* of SDGs, in navolging van de in 2015 verstrijkende MDGs – maar ook over de inhoud van zo'n SDG-lijstje blijken minstens evenveel verschillende opinies als voorstanders te bestaan. Of nog: of het om een opvolging, dan wel om een aanvulling bij de (al dan niet bij te sturen of af te schaffen) MDGs gaat, is evenmin een uitgemaakte zaak. Bovendien geldt tot nader order in deze intergouvernementele onderhandeling nog steeds dat Steiner wikt, maar de statengemeenschap beschikt. Om diezelfde reden stelt de UNEP-top zich sinds enkele maanden minstens *en public* eerder terughoudend op in de discussies die de eigen toekomst betreffen. Een secretariaat dat blij geeft van al te veel eigenwijsheid kan de uitgeworpen boemerang immers gemakkelijk terug in het gezicht krijgen. Die voorzichtige houding vertaalt zich ook in de meer dagdagelijkse bezigheden van het VN-milieuprogramma: de middellange termijnprogrammering zou met een fundamentele statuswijziging voor UNEP in Rio dermate overhoop worden gegooid, dat het ontwerp dat momenteel voorligt, en dat vertrekt vanuit een *business as usual*-scenario, weinig ambitieus oogt. Om dezelfde reden leek ook de beleidsverklaring van de Uitvoerend Directeur in dit feestjaar eerder op een opsomming van in het verleden geboekte resultaten dan op een sterke toekomstvisie, hoewel de man zelf nochtans de reputatie van visionair denker meestorst. Afspraak na Rio!

Literatuurlijst

- Resolutie 2997 betreffende institutionele en financiële regelingen voor internationale milieusamenwerking, aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN op 15 december 1972: (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/270/27/IMG/NR027027.pdf?OpenElement>).
- De Conventie van Wenen betreffende voor de bescherming van de ozonlaag, aangenomen op 22 maart 1985: (http://ozone.unep.org/new_site/en/Treaties/treaty_text.php?treatyID=1).
- Het Montrealprotocol betreffende substanties die de ozonlaag verdunnen, aangenomen op 16 september 1987. (http://ozone.unep.org/new_site/en/Treaties/treaty_text.php?treatyID=2).
- Overzicht van de beslissingen en de samenvatting van de voorzitter aangenomen op 22 februari 2012 op de Bestuurraad en het Ministerieel Forum van UNEP op haar twaalfde bijzondere zitting:

(http://www.unep.org/gc/gcss-xii/docs/Decisions_summary_advance.pdf).

- *Global Environmental Outlook 5, Summary for Policy Makers*, aangenomen op 31 januari 2012. (http://www.unep.org/geo/pdfs/GEO5_SPM_English.pdf).
- Samenvatting van de uitkomsten van de “*Eye on Earth*”-Conferentie die plaatsvond van 12 tot 15 december 2011 in Abu Dhabi: (http://www.eyearthsummit.org/sites/default/files/EoE%20website%20-%20Special%20Initiatives%20Summary_0.pdf).
- *Revised Third Draft of the 10 Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production (10YFP on SCP)*, (Het derde herwerkte ontwerp van het tienjarige kader met betrekking tot duurzame consumptie en productie), gecirculeerd op 7 april 2010: (<http://www.unep.fr/scp/marrakech/pdf/Revised%203rd%20Draft%2010YFP.pdf>).
- Het “Canemuproject”: (<http://www.environment.fi/default.asp?contentid=409097&lan=EN>).
- Duurzaam beheer van ecosystemen, samenwerking tussen UNEP en China: (<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40442&Cr=sustainable+development&CrI=>).
- *Zero draft* voor de Rio+20-top: (<http://www.uncsd2012.org/rio20/content/documents/370The%20Future%20We%20Want%2010Jan%20clean.pdf>).
- Rapport van de *Joint Inspection Unit* over VN-milieubestuur van 2008: (http://www.unjiu.org/data/reports/2008/en2008_3.pdf).
- *Green Economy Report* van december 2011: (http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf).

Noten

- 1 Kevin Verbelen is stagiair bij de Ambassade van België in Nairobi. Pieter Leenknecht is Adjunct-Permanent Vertegenwoordiger bij UNEP, Ambassade van België in Nairobi. Beide auteurs schreven deze bijdrage in eigen naam.

Interview

Rio+20: heropleving van het debat over duurzame ontwikkeling?

Sander Happaerts en Christine Janssens¹

Van 20 tot 22 juni 2012 gaat de Rio+20 conferentie (United Nations Conference on Sustainable Development) door. Wereldbeeld sprak met Ilse Dries en Dieter Braekeveld van het Team Duurzame Ontwikkeling (Stafdienst van de Vlaamse Regering – Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid) over de rol van Vlaanderen op Rio+20.

Wereldbeeld: Hoe wordt Rio+20 door de Vlaamse overheid opgevolgd? Hoe zal Vlaanderen in Rio vertegenwoordigd zijn?

We zijn eigenlijk op Belgisch niveau georganiseerd. Zowel mensen uit de Gewesten, de Gemeenschappen als uit de Federale Overheid zullen aanwezig zijn. Van de Vlaamse overheid zelf hebben wij alles gecoördineerd via de Vlaamse Werkgroep Duurzame Ontwikkeling. Vanuit die werkgroep werd nagegaan welk beleidsdomein interesse had om naar Rio te gaan en waar hun aanwezigheid vereist was. Daaruit bleek dat vooral LNE (het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie) en het Team Duurzame Ontwikkeling van DAR in aanmerking kwamen. De aanwezigheid van LNE valt historisch te verklaren. Op de Rio-top 20 jaar geleden was er de omslag van milieu naar duurzame ontwikkeling. Oorspronkelijk werd dat enkel door LNE opgevolgd, maar sinds de Vlaamse overheid een Team Duurzame Ontwikkeling heeft, wordt dat natuurlijk ook door dat team intensief opgevolgd. Dus twee delegaties, respectievelijk van LNE en DAR, Team Duurzame Ontwikkeling, en twee leden van het Vlaams Parlement zullen Vlaanderen in Rio vertegenwoordigen. Het is nog belangrijk te vermelden dat het Team Duurzame Ontwikkeling een coördinerende rol speelt en als 'doorgeefluik' fungeert. Als er bijvoorbeeld zaken zijn aangaande landbouw en visserij of gender, dan wordt dat aan het bevoegde team doorgegeven. Alle aandachtspunten van andere beleidsdomeinen komen dus eerst bij ons terecht. Rio+20 overkoepelt immers uiteenlopende thema's, zoals arbeidsomstandigheden, gender, werkgelegenheid, etc. Aangezien

Rio+20 zo breed is, heeft Vlaanderen een prioriteitennota opgesteld, waarin de punten waar bijzondere aandacht aan moet worden verleend in opgenomen zijn. Er is niet een specifiek thema dat de voorkeur wegdraagt, al wordt wel veel belang gehecht aan de beginselen van *Good Governance* (*Transparency, Accountability, etc.*). De basis voor die nota werd gelegd op het stakeholderforum van 3 oktober 2011 waarop de Vlaamse stakeholders en het middenveld die het Vlaamse landschap mee vorm en kleur geven bij het beleid inzake duurzame ontwikkeling werden betrokken.

Tot slot willen we echter nog vermelden dat op de top zelf een vertegenwoordiger van de Europese Unie (en niet van België of Vlaanderen) het woord zal nemen om onze positie uiteen te zetten.

Wereldbeeld: (Waarom) is het voor Vlaanderen belangrijk om in Rio aanwezig te zijn?

Eenzijds is het belangrijk om ambitieuze teksten te verwezenlijken en daar dus effectief aan te kunnen bijdragen. Wij hebben hier in Vlaanderen al wat ervaring met duurzame ontwikkeling. Via praktijkvoorbeelden zullen we trachten om bepaalde inzichten te kunnen inbrengen. Anderzijds is Rio het mekka van duurzame ontwikkeling waar we zelf ontzettend veel zullen kunnen bijleren. Kortom, Vlaanderen gaat er met een dubbele agenda naartoe: enerzijds zoveel mogelijk inbrengen, anderzijds zoveel mogelijk mee terugbrengen.

Wereldbeeld: Hoe zijn de voorbereidende onderhandelingen binnen de VN verlopen?

De voorbereidende onderhandelingen zijn tot nu toe redelijk moeilijk verlopen. Het vernieuwde engagement voor duurzame ontwikkeling is er wel, maar er bestaat een kloof tussen de ontwikkelings- en Westerse landen inzake concepten die op andere manieren worden ingevuld. Als voorbeeld willen we graag 'Sustainable

Building aanhalen. Voor Westerse landen is *the Empire State Building* een voorbeeld van een duurzaam gebouw, waar de ontwikkelingslanden eerder de basisvoorziening van een dak boven hun hoofd voor ogen hebben. Een ander voorbeeld is de creatie van zgn. 'green jobs', terwijl ontwikkelingslanden eerst 'decent jobs' willen kunnen creëren. 'Green economy' – het thema dat door Europa naar voren wordt geschoven – vindt helemaal geen eensgezindheid. De ontwikkelingslanden vrezen dat zij ten gevolge van deze 'green economy' volledig afhankelijk zullen zijn van het Westen. Het valt dus tijdens de onderhandelingen sterk op dat er twee versnellingen zijn.

Een ander aspect van het moeilijk verloop van de onderhandelingen is terug te vinden in de vaagheid van de gehanteerde begrippen, die nog steeds onderwerp vormen van debat. Als voorbeeld kan de term 'green jobs' dienen, dat door diverse instanties anders gedefinieerd wordt en dus op zich al inhoudelijke discussies teweegbrengt.

Wereldbeeld: Wat verwachten jullie van de resultaten van de onderhandelingen op de top zelf?

We hopen vooral dat er concrete doelstellingen naar voren komen, zoals de invoering van bepaalde streefdoelen die tegen bepaalde termijnen moeten gehaald worden. We verwachten natuurlijk niet dat het om bindende maatregelen zal gaan, maar hopen toch op enkele effectieve streefdoelen. Daarnaast hopen we dat er een betere opvolging van de Verenigde Naties zelf komt. Het geïntegreerd denken moet immers veranderd worden in de VN. Ambitieuze teksten moeten verwezenlijkt worden. De progressiviteit van dergelijke teksten is echter relatief, daar men steeds in het achterhoofd moet houden dat die teksten het spiegelbeeld van compromissen zijn. Concreet hopen we dus op een sterke politieke verklaring om de dynamiek opnieuw rond duurzaamheid leven in te blazen.

Wereldbeeld: Hoe kijkt Vlaanderen aan tegen het nieuwe thema 'groene economie'? Wat zijn de kansen/bedreigingen?

Er zijn zowel positieve als negatieve kanten aan het begrip 'groene economie'. Deze term klinkt voor sommigen aantrekkelijker dan 'duurzaamheid' en kan er een nieuwe dynamiek aan geven. 'Duurzame ontwikkeling' klinkt immers misschien iets te idealistisch, waar 'groene economie' makkelijker lijkt te realiseren.

Bovendien speelt economie een centrale rol en kunnen er daardoor meer zaken geoperationaliseerd worden. Een bedreiging zou daarentegen kunnen zijn dat men opnieuw in een abstract niveau terecht komt waarin het gevaar voor vaagheid schuilt. De kritiek die op duurzame ontwikkeling van toepassing is, is dus dezelfde als voor groene economie. Zo is het bijvoorbeeld nog niet helemaal duidelijk of 'groene economie' ook een sociaal luik in het kader van duurzame ontwikkeling dekt. Denk bijvoorbeeld aan groene energie en de stijgende brandstofprijzen. Men moet ervoor zorgen dat men de sociaal zwakkeren niet gaat overbelasten. Een ander voorbeeld zijn de zonnepanelen die uit China komen. Hier kan de ook de vraag gesteld worden of deze groene economie tevens een sociale economie is.

Wereldbeeld: Hoe denkt u dat het thema duurzame ontwikkeling verder zal evolueren binnen de VN?

Ban Ki-moon heeft gezegd dat 'duurzame ontwikkeling' een prioriteit wordt voor zijn tweede ambtstermijn. We zijn trouwens nu echt in een fase beland dat het thema geoperationaliseerd wordt. Bovendien is er geen enkel thema dat zo integrerend werkt als duurzame ontwikkeling. In de toekomst zal er dus nog meer worden samengewerkt. Hierin is duurzame ontwikkeling echt een pionier. Daarnaast zal Rio+20 een bron van nieuwe inspiratie zijn voor haar verdere ontwikkeling.

Bedankt voor uw tijd!

Noten

- 1 Dr. Sander Happaerts, is senior onderzoeker bij de onderzoeksgroep duurzame ontwikkeling, HIVA – Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (KU Leuven), Christine Janssens is versorser aan de Vrije Universiteit Brussel en lid van de vakgroep Internationaal en Europees Recht.

Hoeven we ons zorgen te maken als de officiële ontwikkelingshulp daalt?

Marcus Leroy¹

Inleiding

Hoeveel geven we uit aan officiële ontwikkelingshulp (ODA)? Stijgt of daalt de ODA? Hoe staat het met de vergelijking tussen de lidstaten van het OESO 'Development Assistance Committee' (DAC)? Waar staat ODA als percentage van het Bruto Binnenlands Inkomen (BBI)? Zitten we op het goede spoor naar de 0,7% van het BBI?

Elk jaar in april is de publicatie van de DAC-statistieken over ODA een moment van waarheid en reflectie. Het klassement van de landen wordt aandachtig bekeken. Het niveau van de ODA, in absolute en in relatieve zin, krijgt vitaal belang. Haast bij definitie wordt stijgende ODA verwelkomd en dalende ODA betreurd. Kritische stemmen zijn zelden te horen. Het concept ODA heeft de status verworven van onbetwistbare maatstaf om de 'inspanningen voor ontwikkeling' van de donoren te evalueren. De doelstelling van 0,7% aanvechten is haast heiligschennend.

Toch is dat nu net wat dit artikel wil doen: vraagtekens zetten bij het concept ODA en het 0,7%-doel.

In een eerste deel kijken we van nabij naar de definitie van ODA, zijn conceptuele eigenschappen en het effect dat het heeft op de wijze waarop donoren denken over ontwikkeling. In een tweede deel bekijken we het 0,7%-doel dat gesteund is op die definitie, zijn betekenis en het gebruik en misbruik dat ervan gemaakt wordt.

ODA wordt op een voetstuk geplaatst

Deze definitie – zoals trouwens elke definitie zou doen – creëert een aparte categorie van 'buitenlandse inspanningen voor ontwikkeling', met uitsluiting van alle andere inspanningen. Binnen de gehele verzameling van eindeloos diverse 'inspanningen' die DAC-leden zouden kunnen en willen ondernemen (binnen- of buitenlands) om ontwikkeling te ondersteunen, wordt één categorie geïsoleerd. Het effect daarvan is doorslaggevend want, aangezien dit de enige categorie is die uitdrukkelijk gedefinieerd wordt, wordt ODA automatisch gezien als dé 'inspanning'. ODA krijgt als het ware een monopolie op het ontwikkelingstoneel.

Zijn er gedegen argumenten om dat te doen? Is het gefundeerd om ODA virtueel te vereenzelvigen met 'inspanningen voor ontwikkeling'? Dat zou zo zijn als we konden aantonen dat het werkelijke effect op ontwikkeling van deze specifieke categorie – ODA zoals gedefinieerd – significant hoger is dan het effect van andere 'inspanningen' zoals daar zijn, om er maar enkele te noemen: internationale contacten, diplomatieke vertegenwoordigingen, conflictbeheersing, verantwoord milieubeleid, handel en investeringen. Het punt is: die bewijzen hebben we niet. Integendeel, we weten dat ontwikkeling een veel te gecompliceerd sociaal proces is, en de impact van 'buitenlandse inspanningen' veel te onzeker, opdat we ooit zulke bewijzen zouden kunnen vinden.

Desondanks wordt ODA op zijn voetstuk gezet, als de enige 'inspanning' die het spreken waard is, de enige die echt verdient gemeten, geanalyseerd en door de politiek besproken te worden. Het gevolg is dat ODA de neiging heeft om alle denken over ontwikkeling te monopoliseren. De ontwikkelingsproblematiek wordt in een afzonderlijke silo gestopt, de silo van buitenlandse hulp, een silo die beheerd wordt door mensen en instellingen die lijken te geloven dat ontwikkeling hun zaak is. En, aangezien ze ODA identificeren met 'inspanningen voor ontwikkeling', ongeacht de impact, gedragen regeringen zich alsof ODA-aanrekenbaar geld uitgeven dé weg is om bij te dragen aan ontwikkeling.

De geld-in-ontwikkeling-uit-machine

Zelfs een snelle blik op de ODA-definitie volstaat om te zien dat het een schoolvoorbeeld is van reductivisme. De complexe, dialectische relatie tussen in-

ODA definiëren en meten

Zoals de middeleeuwse katholieke cijfermatige oogmerken en boekhoudsystemen hadden voor hun aflaten, zo willen Westerlingen meetbare doelstellingen hebben voor hun goede daden en willen ze hun prestaties kunnen traceren. En ze hebben aan het DAC de opdracht gegeven om voor ontwikkelingshulp te doen wat de Kerk deed voor de aflaten.

De DAC-definitie wordt nauwelijks betwist en ze wordt universeel gezien als de enige legitieme definitie van ODA. Herleid tot haar essentie luidt ze als volgt: concessionele geldstromen (giften of zachte leningen) van de overheidssector van DAC-lidstaten, direct of via multilaterale ontwikkelingsinstellingen, naar landen die op de DAC-lijst van ontwikkelingslanden staan, en die het bevorderen van economische ontwikkeling en welzijn als hoofddoel hebben.

spanningen voor ontwikkeling en hun effect wordt herleid tot één indicator: input van geld. Dit heeft belangrijke gevolgen. Het leidt onvermijdelijk tot een simplistisch en onvolledig, haast naïef, beeld van wat ontwikkeling echt is en wat gedaan kan worden om het vanuit het buitenland te steunen. Het schept de indruk dat ontwikkeling eenvoudig en rechtlijnig is, en dat hulp een gigantische geld-in-ontwikkeling-uit-machine is. Bovendien, aangezien donoren altijd vatbaar zijn voor 'indicatorisme' – i.e. indicatoren worden doelstellingen – leidt het tot de aberratie waarin geld uitgeven een doelstelling, ja zelfs dé doelstelling, wordt. 'Inspanningen' die niet meetbaar zijn in termen van geld worden geacht irrelevant te zijn, nauwelijks het vermelden waard.

Misschien was dit allemaal niet zo kwalijk in de eerste stadia van de ontwikkelingshulp, toen we de wereld nog geredelijk konden indelen in het ontwikkelde Noorden en het ontwikkelende Zuiden, en toen problemen zoals gebrekkige handels- en financiële systemen, klimaatwijziging, waterschaarste en voedselgebrek op wereldschaal nog decennia voor ons lagen. In de wereld van vandaag echter, waar ontwikkeling hoofdzakelijk een kwestie is van grensoverschrijdende 'global public goods', heeft het geen zin om inspanningen voor ontwikkeling te evalueren aan de hand van de uitgegeven bedragen. Dat wel doen is alsof we de doeltreffendheid van de brandweer zouden evalueren aan de hand van de hoeveelheid water die ze verbruikt. Wat we vandaag nodig hebben is 'whole of government' beleid, beleid dat de enge silo van ODA ver te buiten gaat en veel verder reikt dan het mandaat van een ministerie van ontwikkelingshulp.

Donor eigenaarschap

Sinds 2005, toen de meeste hulpactoren de Verklaring van Parijs over hulpeffectiviteit onderschreven, heeft iedereen de mond vol over eigenaarschap ('ownership'). In het geval van ODA krijgt eigenaarschap echter een heel opmerkelijke betekenis: het zijn de donoren die eigenaar zijn van de hulp. Zij zijn het die bepalen wat hulp is en wat niet; zij meten het; en ze meten met hun eigen maatstaf en volgens hun eigen regels. Zelfs het concept 'Country Programmable Aid' – dat wordt verondersteld het geld te zijn waarover het ontvangende land effectief kan beschikken – is een constructie van de donoren.

Maar de donoren zijn ook in een ander opzicht 'eigenaar' en 'vader' van de hulp: zoals echte vaders geneigd zijn te doen, overschatten ze het belang van hun (geestes)kind. Het is frappant hoe in het publieke debat het effect van ODA vaak gereduceerd wordt tot het meest simplistische verband van oorzaak en gevolg zonder consideratie voor tegenfeitelijke voorwaarden (*counterfactual*). De meest vrijmoedige stellingen worden verdedigd en het effect van hulp wordt in het algemeen overschat. Bekijken we, als voorbeeld,

enkele citaten uit een debat in Groot-Brittannië eerder dit jaar: hulp is een zaak van leven of dood voor miljoenen die in armoede leven; 'hulp dat nu aan hulpprojecten wordt uitgegeven draagt ertoe bij dat in de toekomst minder aan humanitaire hulp moet worden gegeven'; 'de hulp stopzetten zal het leven kosten aan miljoenen kinderen; het berooft miljoenen mensen van levensreddende medicijnen; het ontzegt miljoenen mensen de toegang tot veilig water'. Dit alles poneren zonder harde bewijzen ruikt naar paternalisme en donorpretentie en, het dient gezegd, het wijst op minachting voor het vernuft en de zelfredzaamheid van de geholpen bevolkingen.

Het is bovendien opvallend dat de stelligste beweringen over het effect van ODA afkomstig zijn van organisaties en instellingen, multilaterale en nationale, die zelf tot de sector behoren. Zij zijn het ook die het hardst pleiten voor verhoging van de hulp. Het feit dat hun omzet of de subsidies die ze genieten afhangen van de hoogte van de ODA-budgetten kan enkel vragen doen rijzen over de onschuld van hun pleidooien.

Hoe meer ODA hoe meer ontwikkeling

Volgens de DAC-definitie is de intentie van de donor het enige criterium om te bepalen of een bepaalde uitgave ODA-aanrekenbaar is. Het effect is irrelevant. Zodra 'economische ontwikkeling en welzijn van ontwikkelingslanden' het hoofddoel is, is een uitgave ODA-aanrekenbaar. In feite maakt de definitie dus stilzwijgend onderscheid tussen 'ontwikkelingshulp' en 'hulp die werkelijk bijdraagt aan ontwikkeling' en alleen de eerste categorie is het waard om gemeten te worden.

Zoals we ook al zagen met andere tekortkomingen van de ODA-definitie, is dit niet zomaar een theoretische kwestie. Het heeft belangrijke negatieve gevolgen. Immers, aangezien de definitie niets zegt over de impact van de hulp op ontwikkeling wordt automatisch de indruk gewekt dat, *ceteris paribus*, meer ODA resulteert in meer ontwikkeling. Dit is eenvoudigweg onjuist. Men hoeft de stellingen van Dambisa Moyo's 'Dead Aid' niet compleet te onderschrijven om te erkennen dat hulp een negatieve impact kan hebben, en geregeld daadwerkelijk ook heeft, op ontwikkeling. Hoe dan ook zijn we er zeker van dat er geen bewijs te vinden is van een proportioneel causaal en kwantificeerbaar verband tussen input van hulp en ontwikkelingsresultaten. En toch, donoren lijken wel geobsedeerd door een grondige overtuiging van het tegendeel. Dat althans is wat we kunnen afleiden uit hun houding ten aanzien van het 0,7% van het BBI-doel.

Allen op naar de 0,7%!

Laat ons even recapituleren wat we tot nu toe hebben gezien, ook al beseffen we dat samenvatten kan leiden

tot oversimplificeren. De ODA-definitie verheft ODA tot de status van uitverkoren, om niet te zeggen exclusieve 'buitenlandse inspanning voor ontwikkeling'. Het leidt naar een simplistisch beeld van wat ontwikkeling echt is en wat vanuit het buitenland gedaan kan worden om het te ondersteunen. Het is een donorcentrisch concept dat een overtrokken beeld oproept van wat hulp kan verwezenlijken. En het kan de valse indruk creëren dat meer hulp meer ontwikkeling als resultaat heeft.

Is het dan niet verbazingwekkend dat een conceptueel zo wankel en politiek zo eenzijdig begrip de basis is om de donoren aan te sporen om hun ODA alsmaar te verhogen en om, minimaal, het doel van 0,7% van het BBI te bereiken? Het is heel zeker verbazingwekkend. Maar er is erger aan de hand met het 0,7% doel.

Mikken op een doelloos doel

Het idee om hulpdoelstellingen te koppelen aan het nationaal inkomen van de schenkers is allesbehalve nieuw. Het plan om het te verheffen tot een internationaal onderschreven doel is in de jaren 1950 ontsproten aan de Wereldraad van Kerken en het heeft binnen de Verenigde Naties vorm gekregen via verscheidene resoluties van de Algemene Vergadering. In 1970, bij het lanceren van het Tweede Ontwikkelingsdecennium, hebben de geavanceerde (*advanced*) landen beloofd dat ze hun hulp aan ontwikkelingslanden gaandeweg zouden verhogen en dat ze hun best zouden doen om minimaal een netto bedrag van 0,7% van hun BBI te besteden. Die belofte is daarna diverse keren herhaald.

In 2005 hebben Clemens en Moss² in een voortreffelijk artikel gezocht naar de wetenschappelijke oorsprong en de economische beweegredenen achter dit doel. Ze toonden aan dat het berekend werd op grond van een reeks veronderstellingen die niet langer correct zijn en dat het gebaseerd werd op een economisch model dat niet meer geloofwaardig is. Ze concludeerden terecht dat het 0,7% doel een zuiver willekeurig cijfer is dat totaal irrelevant is voor ontwikkelingsbeleid.

Ze wezen er ook op hoe dwaas het is om de grootte van de rijke economieën (uitgedrukt in BBI) te gebruiken om het zogenaamd correcte niveau van hulp aan ontwikkelingslanden vast te stellen. Het is zinloos, zegden ze, om de behoeften van één groep landen te berekenen op basis van een (bijna helemaal) ongerelateerde indicator van een andere groep landen.

Een hulpmiddel om te lobbyen?

Voorstanders van stijgende ODA zullen opwerpen dat we oorsprong en (gebrek aan) economische betekenis van het 0,7% doel moeten vergeten. We moeten het gebruiken, zullen ze zeggen, waarvoor het in feite altijd bedoeld was: als een instrument om rijke regeringen aan te sporen om hun hulpbudgetten te verhogen.

Dat zou een aannemelijk argument zijn als we er zeker van waren dat aandringen op (en lobbyen voor) meer ODA überhaupt verantwoord is, met andere woorden, als we zeker wisten dat meer ODA resulteert in meer ontwikkeling. Dat is nu net het punt: er is daarover totaal geen zekerheid. Zoals we eerder al zagen hebben we geen bewijs van een kwantificeerbaar proportioneel oorzakelijk verband tussen ODA-uitgaven en ontwikkelingsuitkomsten. Misschien is er zelfs een omgekeerd verband want er zijn voorbeelden waarbij stijgende hulp averechtse effecten heeft. Zou zoveel onzekerheid ons niet moeten aansporen om uitermate voorzichtig te zijn als we het hebben over het juiste ODA-niveau en, in elk geval, om op te houden met aandringen op meer ODA?

Mensen die lobbyen voor meer ODA moeten ook bewust zijn van de mogelijke averechtse politieke gevolgen. Ze moeten beseffen dat hun acties de status van ODA versterken terwijl er weinig kans is dat ze enige invloed hebben op het werkelijke engagement voor ontwikkeling van de regeringen. Integendeel, ODA-budgetten verhogen (al of niet door aan de maatstaf te sleutelen, zoals we verder zullen zien) en aldus overdreven politiek gewicht geven aan ODA kan de regeringen een alibi aan de hand doen om geen acties te ondernemen in de talrijke andere velden die van invloed zijn op ontwikkeling.

De behoefte aan hulp botst op de wet van Parkinson

Het vigerende hulpdoel is niet alleen zinloos als basis voor ontwikkelingsbeleid, zoals Clemens en Moss, 2005 hebben aangetoond, het draagt er ook toe bij dat ODA aanbodgedreven en, dus, donorgedreven is. Het belet donoren en recipiënten om hun hulpstromen te baseren op de behoeften van de ontvanger en op de werkelijke kansen op positieve uitkomsten.

Zolang als het doelniveau van de hulpstromen een vast gegeven is, is het haast onmogelijk om de werkelijke behoeften van een partnerland te ramen. Immers, net als de wet van Parkinson stelt dat werk altijd uitdijt naar de beschikbare tijd, zo is het welbekend dat de vraag naar iets zich altijd aanpast aan de maximale beschikbaarheid ervan. Met andere woorden: de beschikbaarheid van een budget creëert de noodzaak om het ook te gebruiken, ongeacht de verwachte resultaten. En er is geen reden om aan te nemen dat dit niet zou gelden voor hulpbudgetten.

Hoe dan ook, we kunnen geredelijk aannemen dat de echte hulpbehoeften en de kans op werkelijke hulp-effectiviteit variëren in de tijd en afhankelijk zijn van het land en de context. Spreekt het dan niet vanzelf dat het zinloos is om een hulpniveau vast te leggen voor een halve eeuw en voor de hele wereld?

Geld uitgeven als doelstelling...

Zodra ODA de status krijgt van dé 'inspanning voor ontwikkeling' volgen de beloftes om ODA te verhogen en het onderschrijven van het 0,7% doel als vanzelf. Geen enkel land zou immers ooit de indruk willen wekken dat het onvoldoende toegewijd is aan ontwikkeling. Helaas, het gevolg is dat hulpbudgetten besteden vereenzelvigd wordt met ontwikkeling ondersteunen. De commentaren op het jaarlijkse DAC ODA-rapport tonen dat hulpbestedingen een vitaal politieke gewicht krijgen en dat... ODA besteden een doelstelling wordt! Ontwikkelingshulp is misschien wel het enige gebied van menselijke activiteit waar geld uitgeven een autonome doelstelling is.

De funeste effecten van bestedingsdruk zijn in tal van rapporten belicht. Hulpprogramma's worden vaak ontworpen met het oog op snelle bestedingen, veeleer dan op duurzame lange-termijn effecten. Personeel van hulpagentschappen wordt onder druk gezet om het tijdschema van de uitgaven te respecteren, ongeacht wat op het terrein gebeurt. Hulpagentschappen worden door de politieke overheid beoordeeld op hun omzet, dat is: op bestedingen. Monitoring en evaluatie leiden hoogst zelden tot stopzetten of verminderen van hulpstromen. Beleidsconditionaliteiten worden zo vastgelegd en gebruikt dat ze nooit een bedreiging vormen voor de bestedingen. En aangezien de regeringen van de ontvangende landen weten dat de donoren ongeduldig zijn om geld uit te geven, verliest hulp zijn hefboomeffect op beleid en bestuur en zijn rol als katalysator. Bestedingsdruk schaadt hulp-effectiviteit.

... met het oog op 'gezien worden'

Desondanks willen de donoren geld uitgeven. Of eerder, ze willen dat men ziet dat ze geld uitgeven. Ze willen erkenning krijgen als grote donoren. Donoren zijn geen aanhangers van het bijbelse voorschrift: "als gij aalmoezen geeft, laat dan de linkerhand niet weten wat de rechterhand doet". Integendeel, 'gezien worden' is een hoofdmotief. En de donoren weten heel goed wat een uitstekend instrument de ODA-definitie daarvoor is. Aangezien ODA een zuivere inputvariabele is, onafhankelijk van resultaten, kan er willekeurig aan gesleuteld worden. De ODA opvoeren zonder meer geld uit te geven is doodeenvoudig: verander de maatstaf; klasseer meer van uw uitgaven als ODA.

Het debat in het DAC over het al of niet opnemen van vredeshandhaving in de ODA-statistieken is een sprekend voorbeeld. Niemand heeft de illusie dat dit enig effect heeft op de doelmatigheid van zulke missies, laat staan op ontwikkeling. Dat is ook niet het punt. Het punt is dat de donoren hun blazoën willen

opsmukken, dat ze willen laten zien hoe waarachtig toegewijd ze zijn aan ontwikkeling.

In de komende jaren zullen we misschien nog meer gesleutel zien aan de ODA-definitie. Sinds de EU zich ertoe verbond om het 0,7% doel te halen in 2015 vraagt men zich af of het doel bereikt zal worden – als het al bereikt wordt – door de budgetten te verhogen of door de spelregels te veranderen.

Als besluit: laat ons pleiten voor engagement, niet voor ODA

We kunnen moeilijk anders dan besluiten dat het concept ODA en het 0,7% doel dat ermee samenhangt een zeer ondeugdelijke benadering zijn van de ontwikkelingsproblematiek. ODA verheffen tot de status van dé 'inspanning voor ontwikkeling' en, bijgevolg, ODA-bestedingen vereenzelvigen met engagement voor ontwikkeling heeft tal van funeste effecten.

Dit vaststellen leidt automatisch naar een pleidooi om niet alleen het 0,7% doel op te geven maar om het concept ODA ronduit te laten vallen. Het spreekt vanzelf dat dit politiek allesbehalve realistisch is. Laat ons dus een minder ambitieus doel beogen en ODA van zijn voetstuk halen. Laat ons ophouden met ons te bekommeren om het ODA-niveau.

Dat hoeft niet te betekenen dat hulp irrelevant wordt, natuurlijk niet. Wat het betekent is dat het voorwerp van onze pleidooien radicaal verschuift van ODA naar echt engagement voor menselijke ontwikkeling, tegen sociale uitsluiting, voor het correcte beleid op alle niveaus en in alle landen, en voor echte zorg om de 'global public goods'.

Noten

- 1 Marcus Leroy bekleedde gedurende 35 jaar leidende posities in de Belgische ontwikkelingssamenwerking in Rwanda, Indonesië, Zaïre/Congo, zuidelijk Afrika, Vietnam, Cambodja en de Filipijnen. Hij was ook actief bij de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de VN in New York.
- 2 Clemens, M. and Moss, T. 'Ghosts of 0.7%: Origins and Relevance of the International Aid Target', *Center for Global development*. Working Paper Number 68. September 2005.

De Rio+20 conferentie en duurzame ontwikkeling: 'the future we really want?'

Olivier Beys¹

Eind juni verzamelt de internationale gemeenschap in Rio de Janeiro voor een driedaagse hoogmis rond duurzame ontwikkeling. De inzet van Rio+20 is niet min: het moet de katalysator worden voor een holistische benadering van de economisch-financiële, sociale en ecologische crisissen die onze planeet momenteel teisteren. De verwachtingen zijn daarom hooggespannen. Duizenden deelnemers vanuit overheden, privésector, ngo's en talloze andere stakeholders zullen hun opwachting maken. De organisatoren hopen daarmee de *Earth Summit*, haar illustere voorganger uit '92, minstens te evenaren. En dat is nodig, wil men de daadkracht en het enthousiasme ontketenen die het mogelijk maken om een snelgroeiende wereldbevolking te voorzien van een zinvol en waardig leven op een eindige planeet. De fundamentele vraag is of Rio+20 momenteel op de juiste koers zit en of we alle eieren wel in de mand van dit internationaal topoverleg moeten leggen.

De 'road to Rio+20'

Een aantal ontwikkelingslanden kwam in 2009 tot de vaststelling dat er dringend nood was aan een nieuwe topconferentie rond duurzame ontwikkeling. De vooruitgang liet volgens heel wat waarnemers te wensen over. UNEP topman Achim Steiner stelt het zo: "Er is veel vooruitgang geboekt om het concept duurzame ontwikkeling uit haar theoretisch kader los te breken door uitgebreid te experimenteren, maar daar is het tot nu toe bij gebleven. De toename in vervuiling, klimaatverandering, uitputting van grondstoffen en andere processen is momenteel groter dan het vermogen om onze economieën om te vormen".² Brazilië nam al snel het voortouw om te pleiten voor een opvolger van de *Earth Summits* uit '92 en '02.³ De Algemene Vergadering van de VN bekrachtigde die wens⁴ en startte een proces op met Rio+20 als orgelpunt.

De inzet is driedelig: Rio+20 gaat eerst en vooral op zoek naar een broodnodig hernieuwd politiek engagement rond duurzame ontwikkeling. Ten tweede moeten de vele gaten in de implementatie van reeds gesloten akkoorden opgevuld worden.⁵ Tot slot wil men nieuwe en opkomende uitdagingen het hoofd bieden in het licht van de sterke demografische, (geo)politieke

en andere ontwikkelingen, denk bijvoorbeeld aan de snelgroeiende urbanisatie in ontwikkelingslanden. De ambitie is groot. Op moment van schrijven verwacht men ruim 50.000 deelnemers en meer dan 130 staatshoofden en (vice)regeringsleiders. Desondanks hebben de belangrijkste kopstukken nog niet toegehaakt. UNDESA heeft de conferentie zelfs een maand uitgesteld om zeker te zijn van de aanwezigheid van de leiders van het Brits gemenebest die in mei het jubileum van Queen Elisabeth II vierden: duidelijk een teken aan de wand.

Het probleem van de groene economie

Bij de concrete invulling van het programma stootte men al snel op onenigheid tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden. De meeste westerse lidstaten zaten immers niet te wachten op een nieuwe topconferentie en zochten naar een piste die in hun ogen een effectieve meerwaarde kon bieden. Zo kwam een aantal Noord-Europese landen met het voorstel om de conferentie in het teken te stellen van 'groene economie', wat brede weerklank vond in de geïndustrialiseerde wereld. Vele ontwikkelingslanden waren echter op hun hoede voor de vage invulling van het concept. Ze vreesden een te marktgeïntereerde invalshoek en een nieuwe 'groene conditionaliteit' die hun ontwikkeling in de weg zou staan. Het gevaar bestaat inderdaad dat het paradigma van duurzame ontwikkeling⁶, dat een grote rol speelde bij de vorige topontmoetingen, ernstig wordt ondergraven op Rio+20. Voor het eerste grote thema vond men uiteindelijk een compromis in "een groene economie in de context van duurzame ontwikkeling en armoedebestrijding" (GESDPE). Met deze onhandige omschrijving wou men iedereen aan boord van het proces krijgen en tegelijk de cruciale economiepijler aansnijden. Niettemin beschouwen de JUSCANZ⁷ landen die invulling dan weer als een belemmering voor hun economie, waardoor de GESDPE het risico loopt een lege doos te worden.

Naar Sustainable Development Goals?

Wegens de enorme complexiteit en het gebrek aan gemeenschappelijke visie dreigt deze belangrijke pilaar dus te verzanden in de onderhandelingen. Een voorbeeld. De EU, die hierin een voortrekkersrol speelt, bepleit een '*Green Economy Roadmap*', een actiegericht instrument om een diepgaande transitie inzake

GESDPE te ontketenen.⁸ De focus op concrete actie botst echter op veel tegenstand. De VS vroeg zelfs openlijk om de paragraaf te schrappen, waardoor het initiatief een stille dood dreigt te sterven. Onder meer in Belgische kringen circuleert daarom een alternatieve aanpak. Het concept kan ingebed worden in de *Sustainable Development Goals* (SDG's), een initiatief van Colombia en Guatemala dat pas laat in beeld kwam als een beloftevolle uitkomst voor Rio+20. De MDG's lopen in 2015 af. Het is nu reeds duidelijk dat ze niet gehaald worden, deels omdat ze slechts betrekking hebben op ontwikkelingslanden en niet het hele verhaal van duurzame ontwikkeling in zich meedragen. De SDG's moeten daarom doelstellingen formuleren die ook op ontwikkelde landen toepasbaar zijn en die een breder spectrum bestrijken dan bij de MDG's het geval was. Hoewel aanvankelijk beschouwd als laaghangend fruit, ontbreekt ook hier consensus.

Zo wil de EU dat het proces niet raakt aan de MDG's. Ze streeft bovendien naar een duidelijke uitkomst op Rio+20 omtrent een beperkte set 'universele' doelen die de drie pijlers van duurzame ontwikkeling omvat. De VS en Canada verwachten echter louter een procesbeslissing zonder concrete engagementen. De G77 op haar beurt benadrukt het vrijwillige karakter van SDG's en wil ze koppelen aan het principe van 'gedeelde maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden' (CBDR), dat in '92 al erkend werd maar in het licht van de groeiende macht en (ecologische) impact van de opkomende economieën aan relevantie verliest. In tegenstelling tot de EU die het opvolgingsproces van de SDG's liever in de schoot ziet van de VN Secretaris-generaal, kiest de G77 voor een invulling via de Algemene Vergadering. De MDG's waren immers niet politiek onderhandeld, en het lijkt onwaarschijnlijk dat men dit een tweede keer laat gebeuren. Met deze en andere knelpunten in het vooruitzicht bestaat de vrees dat het debat rond de SDG's de gesprekken over de andere thema's zal ondersneeuwen.

Een institutionele revolutie?

Agenda 21 voorzag in '92 in de oprichting van een opvolgingsmechanisme. Daartoe werd de *Commission on Sustainable Development* (CSD) in de Algemene Vergadering opgericht als een functionele commissie onder de hoede van ECOSOC. Haar verdienste lag in het stimuleren van lidstaten om rapporten over duurzame ontwikkeling op te stellen en om deze om te zetten in nationale wetgeving. Ook de participatie van stakeholders of *Major Groups* was een opvallend positief kenmerk.⁹ Toch heeft de CSD gefaald. Ze heeft nauwelijks impact gehad op enige instelling van betekenis en soms kwam het zelfs niet tot beslissingen (zoals in 2007 en 2011). Vrijwel iedereen gaat daarom akkoord met een hervorming van de CSD, idealiter naar een zelfstandig orgaan zoals een *'Sustainable Development Council'*. Een ander spoor is de hervorming van UNEP tot een gespecialiseerd agentschap: een *UN Environmental Organisation* (UNEO). Door tegenkanting van

spelers zoals de VS (maar in het geval van UNEO ook Brazilië of India, die vrezen dat de milieupijler een te groot gewicht zou krijgen) stevent Rio+20 af op een UNEP met universeel lidmaatschap en de integratie van de CSD in ECOSOC. Verder is er sprake van de invoering van een Hoge Commissaris voor toekomstige generaties, naar het voorbeeld van de Commissaris voor de mensenrechten, al lijkt een Speciale Rapporteur het hoogst haalbare. Deze ingrepen zullen duidelijk niet voor de grote ommekeer zorgen. Daartegenover staat dat elke nieuwe maatregel die nu op tafel ligt alleszins een verbetering oplevert ten opzichte van het bestaand kader.

Knelpunten voor Rio+20

Ondanks de grote inbreng aan ideeën en concrete oplossingen van vooruitstrevende lidstaten of stakeholders kent het proces weinig durf en creativiteit. Dat was al duidelijk bij de publicatie van de *'Zero Draft'*, de basis voor de onderhandelingen. Tariq Banuri, voormalig directeur van de Divisie voor Duurzame Ontwikkeling van UNDESA, vond het zelfs nodig te verklaren dat *"civil society will need to engage actively with governments and the Bureau in order to push them into raising the level of ambition, which currently seems to be scraping bottom."*

UN Photo # 472795/Mark Garten – Tariq Banuri,
Voormalig Directeur van de
Divisie voor Duurzame Ontwikkeling van UNDESA

Een belangrijk element is dat er voor westerse landen in budgettaire moeilijke tijden weinig eer te rapen valt, wat het creëren van nieuwe instellingen in de weg staat. Toch is dat uitgangspunt weinig geloofwaardig in het licht van de '430 miljard die de G20 in april beloofde aan het noodfonds van het IMF. Anderzijds blijkt ook duidelijk dat opkomende landen of regimes met veel ongelijkheid en slecht bestuur zich nog teveel achter het CBDR principe verschuilen. Als men wil vermijden dat Rio+20 in hetzelfde moeras verzinkt als de klimaatonderhandelingen, moeten deze landen zich soepeler opstellen. België en de EU hebben daar alvast een genuanceerd standpunt over: CBDR wordt wel degelijk erkend, maar het kan niet de fundamentele leidraad zijn in het (post)Rioproces.

Mensenrechten zijn een ander cruciaal punt. Zonder expliciete waarborgen omtrent mensenrechten kan milieu- of ontwikkelingsgericht beleid zeer negatieve sociale gevolgen hebben. Een voorbeeld: toen in 2007-2008 de voedselprijzen spectaculair stegen bleek dat het gebruik van maïs voor biobrandstoffen tussen 2004 en 2008 verantwoordelijk was voor 70 procent van de prijsstijging op de wereldmarkt.¹⁰ Dat de VS en het VK verwijzingen naar onder meer het recht op water uit de tekst willen halen is dan ook betreurenswaardig. Wat betreft participatie zoekt de G77/China geen grotere rol voor stakeholders, ook al liggen hun posities soms in dezelfde lijn. Immers, ook vakbonden en industrie krijgen een stem. Landen zoals China vrezen door meer zeggenschap te geven aan de *Major Groups* de doos van Pandora te openen. Zo circuleerde zelfs even het voorstel om alle side-events tijdens de tussentijdse onderhandelingen in april te schrappen. Groepen zoals de EU trokken echter tijdig aan de alarmbel om dat te vermijden. Dat is terecht, want het is absoluut essentieel dat lidstaten meer inzetten op participatie om de wereldbevolking mee op de rails te krijgen naar een duurzame toekomst.

Toch een positieve noot?

Er zijn ook positieve tendensen. Zo erkent paragraaf 111 van de *Zero Draft* expliciet de grenzen van het BNP als maat voor welzijn, en vraagt het de VN Secretaris-generaal een proces op te starten dat het meten van de drie pijlers integreert. Hier sterk aan verbonden is de terugkeer van het “*10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production*”. Dit kader dat rechtstreeks het hart van ons economisch systeem treft was reeds een doelstelling van het *Johannesburg Plan of Implementation* (JPol), maar belandde pas in 2011 op de agenda van CSD19. Niettemin werd het kader niet aanvaard dankzij zware tegenwind van de VS. Mede dankzij België komt het thema in Rio+20 prominent terug.

Veel waarnemers binnen de stakeholders en zelfs heel wat lidstaten kijken met argusogen naar Rio+20. Er is te weinig doorleefd enthousiasme om een sterke uitkomst te verwachten. “*The world stands at a crossroads. We need everyone - Government Ministers and policymakers, business and civil society leaders, and young people - to work together to transform our economies, to place our societies on a more just and equitable footing, and to protect the resources and ecosystems on which our shared future depends*”.¹¹ Er moet duidelijk uit een ander vaatje getapt worden om deze woorden van Ban Ki-Moon in werkelijkheid om te zetten. Naast woorden heeft onze planeet ook daden nodig. Net daarom moet Rio+20 de eerste aanzet zijn om tot die duurzame samenleving te komen, hoe groot de obstakels ook zijn.

Noten

- 1 Olivier Beys is jongerenvertegenwoordiger Duurzame Ontwikkeling bij de Vlaamse Jeugdraad. Hij vertegenwoordigt samen met zijn Franstalige tegenhanger de stem van de jongeren binnen de Belgische delegatie naar Rio+20 en is tevens actief binnen de ‘*UN CSD Major Group for Children and Youth*’, de stakeholdergroep voor jeugd in de *Commission on Sustainable Development*.
- 2 UNEP Executive Director Achim Steiner in een interview met TV Ontario. 11 mei 2011. <http://youtu.be/esCtTXyVzcg>.
- 3 De *United Nations Conference on Sustainable Development* (UNCED) en de *World Summit on Sustainable Development* (WSSD).
- 4 Zie resolutie A/RES/64/236.
- 5 In hoofdzaak de *Rio Declaration*, Agenda 21 en het *Johannesburg Plan of Implementation*.
- 6 De Brundtland Commissie uit '87: “Ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.”
- 7 De JUSCANZ groep heeft een consultatief statuut bij de Mensenrechtenraad en andere VN organen. Het acroniem is afgeleid van de landen die deel uitmaken van deze groep van sterk ontwikkelde landen: Japan, de Verenigde Staten, Zwitserland, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Liechtenstein en IJsland.
- 8 “Het moet een concreet stappenplan zijn met specifieke doelstellingen en initiatieven op internationaal niveau om te komen tot duurzame ontwikkeling met een klemtoon op armoedebestrijding.” Europese Raad. 9 maart 2012. Rio+20: Pathways to a Sustainable Future - Council conclusions.
- 9 De negen erkende groepen in Agenda 21: (1) vrouwen; (2) ngo's; (3) de academische wereld, (4) arbeiders en vakbonden; (5) bedrijven en industrie; (6) boeren; (7) lokale overheden; (8) inheemse volkeren en (9) kinderen en jeugd.
- 10 J. LIPSKY, First Deputy Managing Director, IMF, Commodity Prices and Global Inflation, Remarks At the Council on Foreign Relations, New York City, May 8, 2008.
- 11 Ban Ki-MOON. High-level Meeting on “Happiness and Well-being: Defining a New Economic Paradigm”, in New York on 2 April.

Mensenrechtenschendingen in Bahrein: verbetering of status quo?

Maaïke Geuens¹

Na de Arabische revolutie die in Egypte en Tunesië leidden tot een nieuw bestuur, namen in februari en maart 2011 ook de Bahreini massaal deel aan protestacties. De vreedzame protesten werden bloedig onderdrukt, waarop internationaal kritiek werd geuit.

Onder internationale druk besliste de koning, Hamad bin'Issa Al Khalifa, om een commissie van internationale experts aan te stellen.² De *Bahrain Independent Commission of Inquiry* (BICI) had tot doel de misbruiken te onderzoeken die zouden hebben plaatsgevonden tijdens de protesten van februari en maart 2011. De commissie moest eveneens nagaan of de Bahreïnse autoriteiten hadden gehandeld in strijd met de internationale verplichtingen.³ De leden van de BICI zouden dezelfde immuniteiten en bevoegdheden hebben als VN-experts.⁴ Na afloop van het onderzoek zou het BICI aanbevelingen opstellen die de autoriteiten zouden toepassen. Dit zou leiden tot een normalisering van de toestand, zowel binnen Bahrein als de internationale gemeenschap.⁵

UN Photo # 487180/Marco Castro – Koning Hamad bin'Issa Al Khalifa spreekt de 66ste Algemene Vergadering toe, 2011.

Een jaar na het rapport van het BICI⁶ werd echter, ondanks beloftes van het regime, geen echte vooruitgang geboekt. Gevangenen zitten nog steeds vast, vaak zonder een proces, de slachtoffers werden niet vergoed. Naar aanleiding van de Formule 1 Grand Prix in Bahrein, die georganiseerd werd op 20-22 april 2012,

wilde Amnesty International dan ook de druk op Bahrein verhogen.

Revolutie en protest

Na de zogenoemde rebellie in februari en maart 2011 stelden verschillende ngo's, waaronder Amnesty International, maar ook enkele lokale organisaties⁷, vast dat de Bahreïnse overheid de protestacties met geweld beteugelde, waarbij talloze gewonden en doden vielen.⁸ Tijdens de rellen van februari en maart 2011 werd in Bahrein de noodtoestand uitgeroepen. Aangezien de rechten van de burgers ten gevolge van deze beslissing zouden kunnen worden beperkt, was Bahrein verplicht de VN-Secretaris-generaal hiervan op de hoogte te brengen.⁹ Door deze noodtoestand was het niet enkel mogelijk om de burgerrechten te schorsen, maar eveneens om uitgebreide bevoegdheden te geven aan de veiligheidsdiensten en militaire en speciale rechtbanken op te richten.

Daarnaast werden ook overheidsmaatregelen genomen, waardoor deelnemers aan de manifestaties bestraft werden. Zij die in de openbare of private sector werkten, werden ontslagen. Ook de Bahreïnse straffetten werden toegepast: het was niet toegestaan om in groten getale samen te komen, noch kritiek te uiten op de Al Khalifa-familie. Zowel de internationale gemeenschap als mensenrechtenorganisaties zetten druk op Bahrein om stappen te ondernemen. De Formule 1 Grand Prix, die Bahrein elk jaar organiseert, werd in 2011 geannuleerd uit vrees voor opstanden en omwille van de verhitte nationale situatie.¹⁰

Het BICI-rapport

Koning Hamad bin'Issa Al Khalifa besliste in juni 2011 om een team van internationale experts samen te stellen.¹¹ De *Bahrain Independent Commission of Inquiry* (BICI) moest de misbruiken onderzoeken die zouden hebben plaatsgevonden tijdens de protesten van februari en maart 2011. Ze diende eveneens na te gaan of de Bahreïnse autoriteiten internationale ver-

plichtingen hadden geschonden. Het BICI stelde aanbevelingen op, wat zou leiden tot een normalisering van de toestand, zowel binnen Bahrein als de internationale gemeenschap.

Het rapport van de BICI werd gefinaliseerd in november 2011.¹² Het werd overgemaakt aan de Bahreïnse autoriteiten, die beloofden om alle aanbevelingen op te volgen. Het BICI onderzocht niet alleen de zogenaamde inbreuken, maar gaf eveneens een overzicht van alle internationale verplichtingen van Bahrein¹³, alsook een economisch, sociaal en historisch overzicht van het koninkrijk Bahrein. Daarnaast werden ook de rechten van de burgers onder de Grondwet en andere nationale wetten onderzocht. De commissie onderzocht in detail de verschillende vermeende inbreuken op mensenrechten, het gebruik van geweld door ordediensten, de manier waarop arrestaties gebeurden, de behandeling van gearresteerden, inbreuken op de vrijheid van meningsuiting en vereniging, verdwijningen van personen, het vernietigen van religieuze gebouwen, het gedwongen ontslag in zowel de publieke als private sector, het schorsen van studenten en intrekken van schoolbeurzen.¹⁴ Daarnaast ging ze eveneens na of er feiten werden gepleegd door niet-staatelijke actoren en of er in bepaalde situaties sprake was van buitenlandse inmenging.¹⁵ Het BICI droeg de Bahreïnse overheid op een onderzoek te starten naar de verschillende doden tijdens de manifestaties, de familieleden van de slachtoffers te vergoeden, de veiligheidsdiensten beter op te leiden en de daders van de misdrijven op te sporen en te berechten.¹⁶

Wat het gebruik van geweld betreft, oordeelde het BICI dat de ordediensten het noodzakelijkheids- en proportionaliteitsbeginsel geschonden hebben. De commissie leidde dit af uit de keuze voor de gebruikte wapens, maar ook uit de manier waarop deze wapens werden ingezet door de ordediensten.¹⁷

Arrestaties gebeurden – volgens de commissie – in strijd met de mensenrechten en het Bahreïnse recht. Ze vonden plaats zonder het voorleggen van een arrestatie- of huiszoekingsbevel en gingen gepaard met het gebruik van onrechtmatig geweld. Daarenboven werden vaak goederen in beslag genomen zonder enige reden en werden eigendommen vernietigd. Het recht van de gearresteerden op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn werd eveneens geschonden.¹⁸ Het BICI concludeerde dat verschillende arrestanten tijdens hun aanhouding mishandeld werden, om verklaringen

of bekentenissen af te dwingen. Verschillende van deze technieken werden volgens de commissie ook gebruikt in 1990.¹⁹

Het recht op vereniging en vrijheid van meningsuiting van de Bahreïni worden gewaarborgd door internationale verdragen, maar ook door Bahreïnse wetgeving. Door het arresteren van deelnemers aan de vreedzame acties, werd dus niet enkel nationaal, maar ook internationaal recht geschonden.²⁰ Het feit dat verschillende deelnemers werden ontslagen, gedwongen ontslag moesten nemen of niet langer aanspraak konden maken op onderwijs of schoolbeurzen acht de commissie eveneens in strijd met nationaal en internationaal recht.²¹

De vooruitgang sinds november 2011

De VN-Mensenrechtenraad besliste na de rellen om een speciaal rapporteur af te vaardigen. De missie werd uitgesteld tot juli 2012, voornamelijk omwille van de verhitte situatie naar aanleiding van de protesten en de huidige Formule 1 Grand Prix.²² Daarnaast werd ook een vergadering van de VN-Mensenrechtenraad gepland op 21 mei 2012, waarop de situatie in Bahrein zal worden besproken en geëvalueerd, zoals voorzien via de *Universal Periodic Review*.²³

Mazen Mahdi/EPA

Amnesty International bracht eveneens een rapport uit waarin de mensenrechtenschendingen in Bahrein opnieuw werden aangekaart.²⁴ Bahreïnse autoriteiten zouden nog steeds in strijd met de VN-Verdragen handelen en de aanbevelingen van de *Bahrain Independent Commission of Inquiry*²⁵ zouden niet worden gevolgd. Het BICI stelde ten tijde van zijn rapport vast dat de Bahreïnse autoriteiten deels tegemoet waren gekomen aan een aantal van de ingediende klachten.²⁶ De Commissie formuleerde daarnaast echter ook bijkomende aanbevelingen, die tot op heden nog niet werden opgevolgd.²⁷

Amnesty International stelt vast dat de verantwoordelijken voor de mishandelingen, folteringen, ... nog steeds niet verhoord, noch gestraft werden. Het BICI had voorgesteld om een onafhankelijk onderzoeksgaan op te richten, dat de situatie van de mensenrechten in Bahrein zou moeten nagaan. Amnesty heeft vragen bij de onafhankelijkheid, onpartijdigheid en efficiëntie van de opgerichte onderzoeksinstituten.²⁸

Daarenboven blijkt uit de recente protesten van de Bahreïnse bevolking naar aanleiding van de Formule 1 Grand Prix van 20-22 april 2012, dat ook zij streven naar hervorming en het niet eens zijn met de huidige stand van zaken.²⁹ Ook de VN-Secretaris-generaal Ban Ki-Moon uitte zijn bezorgdheid over het toenemende protest en de reactie van de Bahreïnse autoriteiten.³⁰

Noten

- 1 Maaïke Geuens is assistente aan de Faculteit rechtsgeleerdheid en Criminologische Wetenschappen, Vakgroep Metajuridica van de Vrije Universiteit Brussel.
- 2 Royal Decree n°28, 29 juni 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/ro_28_2011.pdf (consultatie 17 april 2012).
- 3 Amnesty International, *Flawed Reforms – Bahrain fails to achieve justice for protestors*, Londen, 2012, http://files.amnesty.org/archives/3858_Bahrain_REPORT_web.pdf (consultatie 17 april 2012), 6. Er werden verschillende klachten ingediend waarin sprake was van mishandeling, foltering, gedwongen bekentenissen, intimidatie, ...
- 4 Royal decree n°29 van 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/ro_29_2011.pdf (consultatie 17 april 2012).
- 5 Amnesty International, *Flawed Reforms – Bahrain fails to achieve justice for protestors*, Londen, 2012, http://files.amnesty.org/archives/3858_Bahrain_REPORT_web.pdf (consultatie 17 april 2012),
- 6 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012).

- 7 Zoals het Bahrain Center for Human Rights (BCHR), Bahrain Society of Human Rights (BSHR), Bahrain Human Rights Watch Society (BHRWS).
- 8 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 36-166. Het BICI gaf een volledig overzicht van de gebeurtenissen in februari en maart 2011.
- 9 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 45.
- 10 Formula One World Championship Limited, *Bahrain withdraws from 2011 calendar*, 10 juni 2011, <http://www.formula1.com/news/headlines/2011/6/12153.html> (consultatie 26 april 2012).
- 11 Royal Decree n°28, 29 juni 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/ro_28_2011.pdf (consultatie 17 april 2012).
- 12 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012).
- 13 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 36-37. Zo is Bahrein onder meer partij bij het Internationaal verdrag over burgerlijke en politieke rechten, het Internationaal verdrag betreffende economische, sociale en culturele rechten, maar ook het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing.
- 14 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 214-357.
- 15 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012).

- biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 358-391.
- 16 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 223.
- 17 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 261-262.
- 18 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 275.
- 19 Report of the Committee against Torture, Thirty-third session (16-26 November 2004) - Thirty-fourth session (2-20 May 2005), *General Assembly Official Records* Sixtieth session Supplement No. 44 (A/60/44), 44-48; Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 290-295. Dit werd eveneens bevestigd door een rapport van het VN-Comité tegen foltering in 2005.
- 20 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 307.
- 21 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 345-346 en 356-357.
- 22 Office of the High Commissioner for Human Rights, *Country and other visits by Special Procedures Mandate Holders since 1998 – Bahrein*, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/countryvisitsa-e.htm#algeria> (consultatie 19 april 2012).
- 23 Office of the High Commissioner for Human Rights, *Universal Periodic Review*, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRmain.aspx> (consultatie 19 april 2012). De bespreking zal plaatsvinden tijdens de 13e zitting van de Mensenrechtenraad.
- 24 Amnesty International, *Flawed Reforms – Bahrain fails to achieve justice for protestors*, Londen, 2012, http://files.amnesty.org/archives/3858_Bahrain_REPORT_web.pdf (consultatie 17 april 2012).
- 25 Zoals opgericht bij Royal Decree n°28, 29 juni 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/ro_28_2011.pdf (consultatie 17 april 2012).
- 26 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 404-416.
- 27 Bahrain Independent Commission of Inquiry, *Report of the Bahrain Independent Commission of Inquiry*, Manama, 23 november 2011, http://www.biciactions.bh/wps/themes/html/BICI/en/pdfs/bici_report_en.pdf (consultatie 17 april 2012), 417-427.
- 28 Amnesty International, *Flawed Reforms – Bahrain fails to achieve justice for protestors*, Londen, 2012, http://files.amnesty.org/archives/3858_Bahrain_REPORT_web.pdf (consultatie 17 april 2012), 54-55.
- 29 Zie onder meer R. MACKAY, "A Year of Protest in Bahrain Ends as It Began, in Clouds of Tear Gas", *New York Times* 13 februari 2012, <http://thelede.blogs.nytimes.com/2012/02/13/a-year-of-protest-in-bahrain-ends-as-it-began-in-clouds-of-tear-gas/?scp=2&sq=bahrain&st=cse#> (consultatie 30 april 2012).
- 30 UN News Centre, "Bahrain: Ban condemns bombing, voices concern over use of force against protesters", 12 april 2012, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41766&Cr=bahrain&Cr1=> (consultatie 30 april 2012); UN News Centre, "Ban urges Bahrain authorities to resolve case of jailed human rights defender", 24 april 2012, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=41854&Cr=bahrain&Cr1=> (consultatie 30 april 2012).

Faut-il juger George Bush? Plein feux sur un rapport qui dénonce la torture et l'impunité

Reed Brody –
Inleiding door Jean-Paul
Marthoz
GRIP -
André Versaille éditeur (2011)
124 p.
ISBN 978-2-87495-163-3

Moet George Bush worden vervolgd en veroordeeld voor de folterpraktijken en onmenselijke behandeling van honderden zogenaamde 'terroristen' in het post-9/11 tijdperk? Dat is de centrale vraag in het boek van Reed Brody, juridisch adviseur en woordvoerder van Human Rights Watch in Brussel. De auteur van dit boek wordt ook 'the dictator hunter' genoemd. Met dit boek doet hij zijn bijnaam alle eer aan.

Het boek bestaat uit drie grote delen. Het laatste deel omvat de belangrijkste uittreksels van het 107 pagina's tellende rapport van Human Rights Watch – tevens gedocumenteerd door Reed Brody – waarin de ngo talrijke geweldplegingen tegen terreurverdachten aan de kaak stelt.² De bevindingen van dit rapport liggen aan de basis van de twee eerste delen van het boek.

Getting away with torture - The Bush Administration and Mistreatment of Detainees

In de dagen na 9/11 keurde de Bush Administratie (zowel publiek als heimelijk) een heel aantal folterpraktijken goed, om het terrorisme op efficiënte wijze de kop in te drukken. Het terrorisme, zo werd (en wordt nog steeds) gesteld, rechtvaardigt dat een aantal fundamentele rechten en vrijheden terzijde worden geschoven en dat de VS eigen internationale plichten – zoals

het verbod op foltering – opschorten. Het boek citeert in dit verband verschillende hoge functionarissen van de Bush Administratie, wat de lectuur zeer sprekend en levendig maakt. Aan de hand van de citaten wordt de lezer ondergedompeld in de post 9/11 sfeer die in de hoogste rangen van de VS heerste. Ettelijke dagen na 9/11 zei toenmalig vice-president Dick Cheney bijvoorbeeld het volgende: "We also have to work, through, sort of the dark side, if you will. We've got to spend time in the shadows in the intelligence world. A lot of what needs to be done here will have to be done quietly, without any discussion, using sources and methods that are available to our intelligence agencies, if we're going to be successful. That's the world these folks operate in, and so it's going to be vital for us to use any means at our disposal, basically, to achieve our objective."³ Cofer Black, de directeur van de anti-terreur eenheid stelde het ook in zeer duidelijke woorden: "[T]here was 'before' 9/11 and 'after' 9/11. After 9/11 the gloves come off."⁴

Het rapport van Human Rights Watch bespreekt op beknopte en overzichtelijke wijze het juridisch kader opgezet door de Bush Administratie om verdachten op te pakken en te ondervragen zonder gebonden te zijn door het internationaal recht. Een korte theoretische analyse wordt gevolgd door de bespreking van een aantal concrete maatregelen getroffen door de Bush Administratie. Zo wordt de politiek van ontvoeringen en transfers van verdachten alsook het systeem van geheime gevangenissen op duidelijke – en tevens pijnlijke – wijze uit de doeken gedaan. Slachtoffers en mensenrechtenactivisten worden geciteerd en folterpraktijken worden gedetailleerd besproken. Terreurverdachten beschrijven de praktijk van 'waterboarding': zij werden naakt in ijskoude ruimten vastgeketend, bedreigd door honden, vernederd door bewakers en dagenlang opgesloten in dozen. De droge – bijna cynische – toon die het boek en het rapport gebruiken stimuleert de aandacht van de lezer die van de ene verbazing in de andere rolt wanneer hij middels de vele beschrijvingen en de analyse op de hoogte wordt gebracht van het onmenselijke en illegale karakter van een aantal VS-praktijken in de strijd tegen het terrorisme.

Het rapport dat aan de basis ligt van de twee andere hoofdstukken concludeert tenslotte dat een onderzoek zich opdringt naar de individuele strafrechtelijke aansprakelijkheid van vier leidinggevende individuen – G.W. Bush, D. Cheney, D. Rumsfeld en G. Tenet – voor fundamentele schendingen van het oorlogsrecht en rechten van de mens.

Inleiding - Le déshonneur des démocraties

Het eerste deel van het boek - getiteld 'Le déshonneur des démocraties' – is geschreven door journalist en professor Jean-Paul Marthoz en gaat dieper in op de centrale vraag van het boek: Mag men, of moet men, de staatshoofden, regeringsleiders en andere leidinggevende figuren van een democratische rechtsstaat vervolgen voor de folteringen, moorden, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid gepleegd door de geheime diensten of door het leger van de staat? De argumenten van zowel voor- als tegenstanders van deze visie worden aangehaald.⁵ De tegenstanders argumenteren *grosso modo* dat democratieën soms worden vrijgesteld van de naleving van bepaalde fundamentele regels om zo democratische waarden en normen te waarborgen: *Le réflexe dominant des démocraties est de ne pas se laisser entraver par le droit international, lequel n'offre pas de protection suffisante face à des groupes qui justement l'ignorent.*⁶ De voorstanders van een strafrechtelijke vervolging stellen echter dat een democratie de fundamentele waarden en regels die aan de democratie ten grondslag liggen niet mag schenden: *Transgresser les limites établies par les droits humains à propos de la torture reviendrait à se rapprocher dangereusement de la logique terroriste de la fin qui justifie les moyens.*⁷ Jean-Paul Marthoz haalt een aantal historische feiten aan en bespreekt de gruwelijkheden gepleegd tijdens verschillende conflicten en oorlogen waarin zowel dictaturen als democratieën een rol hebben gespeeld. Marthoz' standpunt is duidelijk: *Si la justesse d'une cause n'empêche pas les crimes, si la noblesse d'une fin ne prémunit pas contre le recours intolérable à des moyens infâmes, la démocratie ne peut être un alibi. Elle impose, au contraire, des responsabilités beaucoup plus grandes à la fois dans l'appréciation des décisions à prendre et dans l'évaluation et le jugement des actes qui ont été commis en son nom.*⁸ Een democratische rechtstaat kan onder geen beding de meest fundamentele rechten van de mens naast zich neerleggen. En wanneer dit toch geschiedt, dient hiervoor rekenschap te worden afgelegd en dringt zich een onderzoek op naar de juridische en politieke verantwoordelijkheden.⁹ Marthoz brengt een genuanceerd beeld van de Amerikaanse filosofie en politiek die aan de illegale praktijken ten grondslag liggen en benadrukt dat tal van Amerikaanse organisaties en individuen zich ook steeds hebben verzet

tegen de schendingen van het internationaal recht. Zo citeert hij een generaal-majoor van het Amerikaanse leger die geen blad voor de mond nam wanneer hij de antiterreur praktijken veroordeelde: *la torture est l'instrument des paresseux, des stupides et des mauvietes. C'est aussi un outil idéal de recrutement pour les terroristes.*¹⁰ Tot slot gaat Marthoz nog na of de verkiezing van Obama in 2009 een ommekeer teweeg heeft gebracht. De slotsom is teleurstellend: Obama heeft zijn goede voornemens niet ingewilligd. Obama kwalificeert de folterpraktijken niet als een misdaad maar als een louter betreurenswaardige politieke keuze, en weigert effectief op te treden om deze daden te bestraffen of te voorkomen in de toekomst.¹¹ Marthoz sluit het eerste deel van het boek af met de prangende woorden van Pierre-Henri Simon en profileert zich daarbij zeer duidelijk als een absolute tegenstander van enige versoepeling van fundamentele regels in het licht van terreurbestrijding: *Si le civilisé, pour lutter contre la barbarie, se fait lui-même barbare, c'est que la barbarie a déjà gagné.*¹²

Des ordres venus d'en haut – Pourquoi faut-il enquêter?

Het tweede deel van het boek – *Des ordres venus d'en haut – Pourquoi faut-il enquêter ?* – is geschreven door Reed Brody. Reed Brody stelt dat de ngo reeds in 2005 bewijzen heeft aangebracht die een strafrechtelijk onderzoek rechtvaardigen ten aanzien van Donald Rumsfeld en George Tenet, toenmalig directeur van de CIA. Sinds 2005 is de bewijslast exponentieel toegenomen en staat het als een paal boven water dat een aantal hoge functionarissen illegale praktijken hebben opgezet en ten uitvoer gebracht. Voor Human Rights Watch zijn deze bewijzen krachtig genoeg om er bij de Amerikaanse regering op aan te dringen een strafrechtelijk onderzoek in te stellen naar de beschuldigingen van foltering, onmenselijke behandeling, geheime gevangenhouding en uitlevering van verdachten aan landen berucht voor hun folterpraktijken. Reed Brody hekelt het feit dat de enigen die tot nog toe ter verantwoording zijn geroepen de 'kleine vissen' zijn van wie een aantal zeer spraakmakende foto's in de kranten zijn verschenen. De Bush Administratie beweerde geschokt te zijn door de beelden waar soldaten gevangenen folteren en deed deze daden af als geïsoleerde gebeurtenissen van enkelingen die op het foute pad waren terechtgekomen. Maar intussen, zegt Reed Brody, staat het vast dat de slechte behandelingen voortvloeiden uit het algemeen besluit van de Bush Administratie om het internationaal recht en het Amerikaans recht naast zich neer te leggen.¹³ Op grond hiervan moeten de juridische vervolgingen zich in de eerst plaats richten tot de belangrijkste beleidsmakers van het land, met name G.W. Bush, D. Cheney, D. Rumsfeld en G. Tenet. Reed Brody legt op

overzichtelijke wijze ook uit welke bezwarende feiten ten laste kunnen worden gelegd van elk van deze vier individuen.¹⁴ De auteur stelt vervolgens dat een strafrechtelijk onderzoek ook de rol van andere individuen onder de loep moet nemen. Condoleeza Rice, John Ashcroft, de juristen die de memoranda en het juridische kader creëerden voor folterpraktijken, en tal van andere individuen passeren de revue.

Dit boek benadrukt dat Human Rights Watch geen standpunt inneemt met betrekking tot de schuld of onschuld van bovenvermelde individuen. Het behoort toe aan het gerecht om hier klaarheid te scheppen. Human Rights Watch stelt echter wél dat een onderzoek dient te worden ingesteld naar de verantwoordelijkheden van de beleidsmakers en gezaghebbers. Desgevallend zou zo'n onderzoek dan aanleiding geven tot strafrechtelijke vervolgingen. Zowel het Amerikaans recht als het internationaal recht dringen een juridisch onderzoek en strafrechtelijke vervolgingen op.

Eén van de argumenten die Reed Brody aanhaalt om een grootschalig juridisch onderzoek op te zetten naar de fouten van de Amerikaanse beleidsmakers is dat het internationaal recht fel verzwakt wanneer een machtige democratie – die zich bovendien profileert als beschermer van de meest fundamentele rechten en vrijheden – dezelfde rechten en vrijheden massaal schendt.¹⁵ Geen enkele staat – ook de VS niet – kan op twee paarden tegelijk wedden en enerzijds dictators vervolgen wegens mensenrechtenschendingen en anderzijds zelf overgaan tot schendingen met de nationale veiligheid als voorwendsel. Reed Brody is zeer kritisch ten opzichte van de VS – zijn thuisland. Onomwonden stelt hij: *“les Etats-Unis ont réagi comme les pays autoritaires et tortionnaires dont Human Rights Watch s’occupe habituellement. Ils se sont comportés comme une dictature, à l’image de l’armée et du gouvernement salvadoriens ()”*¹⁶

Tot slot stelt Reed Brody dat een onafhankelijke onderzoekscommissie dient te worden ingesteld om de daden te onderzoeken van de uitvoerende macht van de VS, zoals het leger, de CIA en het Congres. Zo'n onderzoekscommissie zou het licht moeten werpen op alle fouten van de Bush Administratie en een aantal concrete aanbevelingen formuleren, om te voorkomen dat dezelfde misstappen zich in de toekomst zouden herhalen.¹⁷ Reed Brody formuleert ook zelf een aantal concrete aanbevelingen voor de Obama Administratie en benadrukt dat Obama ervan dient te worden overtuigd dat het instellen van een onderzoek de geloofwaardigheid van de VS op internationaal vlak kan maken of kraken.¹⁸

Beoordeling

Dit boek bespreekt op beknopte en duidelijke wijze een problematiek die zeer actueel blijft. Het boek slaagt erin om op objectieve wijze een aantal boeiende thema's te onderzoeken en de lezer te duiden op het schizofrene karakter van de anti-terreurpolitiek van een rechtstaat die de democratische waarden hoog in het vaandel draagt. Dit boek duidt ook op de verantwoordelijkheid van alle staten om de meest fundamentele rechten te respecteren. Zij die folterpraktijken toelaten en promoten moeten worden berecht, ook – en vooral – wanneer zij de hoogste functies bekleeden van het machtigste land ter wereld. Deze lectuur stemt éénieder tot nadenken en tolereert niet langer dat men onverschillig blijft ten opzichte van mensonterende praktijken wereldwijd die, ironisch genoeg, de zegen genieten van de groten der aarde.

Noten

- 1 Marco Benatar is Aspirant bij het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek aan het Centrum voor Internationaal Recht, Vrije Universiteit Brussel.
- 2 Het volledige rapport 'Getting away with torture - The Bush Administration and Mistreatment of Detainees' van 12 juli 2011 kan worden geraadpleegd via de volgende link: www.hrw.org/reports/2011/07/12/getting-away-torture.
- 3 www.fromthewilderness.com/timeline/2001/meetthepress091601.html. In het boek werd dit citaat vertaald naar het Frans (p. 78).
- 4 www.access.gpo.gov/congress/senate/pdf/108hrg/96166.pdf (p. 509). In het boek werd dit citaat vertaald naar het Frans (p. 78).
- 5 pp. 7-14 en 23-35.
- 6 S. COHEN, Directeur van het CERl onderzoekscentrum (Parijs), geciteerd op p. 8 van het boek.
- 7 K. ROTH, Directeur van HRW, geciteerd op p. 9 van het boek.
- 8 p. 17.
- 9 p. 20.
- 9 p. 31.
- 11 p. 32. Zie ook pp. 62-64.
- 12 p. 35.
- 13 p. 42.
- 14 pp. 45-47.
- 15 pp. 54.
- 16 pp. 60.
- 17 pp. 66-67.
- 18 pp. 67-69.

Nieuws in het kort

Door Neri Sybesma-Knol, met bijdragen van Marco Benatar, Francis Baert en Cedric Ryngaert

Marseille: het zesde Wereldwaterforum

Van 12 tot 17 maart werd te Marseille het Zesde Wereld Water Forum gehouden. Zes dagen van discussie over waar het heen moet met een wereldwijd beleid met betrekking tot water: het verzekeren van de toegang tot veilig drinkwater en tot water voor hygiëne voor iedereen.

Het thema van de conferentie was "Solutions for People"; uitgaand van de resultaten van vorige fora werd vooral gewerkt aan de praktische uitvoering van al vroeger vastgelegde sleuteldoelstellingen en 'action targets'. Het voorbereidende werk was buitengewoon intensief geweest: twee *Stakeholder Consultation* bijeenkomsten, en continue beraadslagingen in de thematische commissie, het *Thematic Process Committee*. Er werd een overkoepelend geheel ontworpen van drie strategische richtingen en 12 prioriteiten voor actie. Daarvoor werd een hele serie van specifieke acties met heel concrete doelstellingen opgezet. De doelstellingen zouden SMART (Specifiek, Meetbaar, Achievable, Realistisch, en in een bepaalde Tijd haalbaar) moeten zijn en met resultaten die WISE (via een *Wide Involvement*, en met *Stakeholder Engagement*) kunnen worden gerealiseerd..

In 1996 werd binnen de Verenigde Naties de *World Water Council* opgericht, in antwoord op de toenemende ongerustheid van de wereldgemeenschap over de waterproblematiek. Het doel is, om het bewustzijn van de problematiek te vergroten, een politiek engagement op de bouwen, en actie op alle niveaus op te starten om te komen tot een efficiënt waterbeheer op duurzame basis. Om de drie jaar worden bijeenkomsten, 'WereldWaterfora', ingericht. Die vonden tot nu toe plaats in Marrakech (1997), Den Haag (2000), Kyoto (2003), Mexico (2006) en Istanbul (2009). Deze fora zijn de meest grootschalige bijeenkomsten die over 'Water' worden gehouden; in Marseille waren meer dan 35 000 deelnemers aanwezig: vertegenwoordigers van 173 landen, veelal op het niveau van staats- en regeringsleiders, meer dan 750 lokale verkozenen, meer dan 1.200 kinderen en jongeren, en vertegenwoordigers van 3.500 NGO's. Over het algemeen dient er trouwens op gewezen dat

in de hele discussie over de waterproblematiek een niet te onderschatten rol is gespeeld door het middenveld: nationale en internationale NGO's zijn onmisbaar in het ontwikkelen van ideeën, in het aanbrenge van problemen bij de nationale overheden en gerechtelijke instanties, bij internationale organisaties en in besprekingen, en in research en het verzamelen van informatie.

Het spreekt vanzelf dat de conclusie en resultaten van het Marseille-forum rechtstreeks ter sprake zullen komen op Rio + 20.

(www.worldwaterforum6.org)

De Verenigde Naties kunnen niet voor de Nederlandse rechter gedaagd worden

De Hoge Raad, het hoogste rechtscollege van Nederland, heeft op 13 april bepaald dat de Verenigde Naties niet voor de rechter kunnen worden gedaagd voor een aanklacht van de 'Moeders van Srebrenica'. Die vonden dat de Verenigde Naties en de Nederlandse Staat de verplichting om de moslimenclave Srebrenica te beschermen niet zijn nagekomen. Ondanks de status van 'veilig gebied' hadden de soldaten van het Nederlandse 'Dutchbat' op 11 juli 1995 niet voorkomen dat Bosnisch-Servische troepen de enclave veroverden. 8 000 moslim mannen werden gedood. Twee jaar geleden had het Gerechtshof in Den Haag al bepaald dat de immuniteit van de Verenigde Naties absoluut is; dit standpunt is nu overgenomen door de Hoge Raad: "De VN kunnen niet worden gedaagd voor enig nationaal gerecht".

De moeders van Srebrenica wendden zich nu tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg: "een van de meest fundamentele grondrechten is het recht op effectieve rechtsbescherming" zegt hun advocaat.

Intussen gaat de zaak tegen de Nederlandse Staat wel door.

Het Haagse Gerechtshof deed in juli 2011 al een andere uitspraak die volgens de International Herald Tribune een *landmark ruling* was. Internationaal gezien kunnen landen die aan vredesmissies deelnemen niet langer de verantwoordelijkheid voor het gedrag van hun troepen zonder meer afschuiven op de 'ongenaakbare VN'. Het hof oordeelde toen dat de Nederlandse Staat aansprakelijk was voor de dood van drie Bosnische vluchtelingen. Die bevonden zich op de compound (deden klusjes daar) maar werden door Nederlandse militairen daaruit weggestuurd toen de enclave werd omsingeld door de Bosnisch-Servische troepen van generaal Ratko Mladic.

De zaak was aangespannen door nabestaanden van de drie mannen.

Jim Yong Kim verkozen tot twaalfde voorzitter van de Wereldbank

Francis Baert

Op 16 april 2012 werd de Amerikaan Jim Yong Kim aangesteld tot nieuwe voorzitter van de Wereldbank. Zijn mandaat gaat in op 1 juli en dit voor een termijn van vijf jaar. Voor de eerste maal in de geschiedenis van de Wereldbank (eigenlijk Wereldbankgroep, verzameling van vijf instellingen) dienden zich uitdagers aan voor de post die traditioneel door een Amerikaan wordt bezet. Dit is een interessante evolutie die de nodige aandacht vraagt en ze toont meteen ook aan dat de veranderende geopolitieke machtsverschuivingen in de wereld een stijgende invloed hebben op multilaterale samenwerking.

Begin dit jaar maakte de administratie van president Obama bekend dat Robert B. Zoellick niet langer werd gesteund voor een hernieuwing van zijn mandaat als voorzitter van de Wereldbank. Dit leidde meteen tot heel wat speculatie over een mogelijke opvolger voor de door George W. Bush aangestelde *neoon*. In de pers werden de namen van Hilary Clinton, Susan Rice en Larry Summers vaak vermeld. Jeffrey Sachs, professor aan de Universiteit van Columbia (New York), wierp zichzelf via een krantenartikel op als mogelijke kandidaat. Hij werd hierbij gesteund door enkele kleine ontwikkelingslanden. Het was het startschot van een stortvloed aan artikelen en beschouwingen in de traditionele pers en op internet in gespecialiseerde blogs en websites.

Sinds het ontstaan van de Bretton Woodsinstellingen wordt het voorzitterschap van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank (WB) 'verdeeld' onder de Verenigde Staten (VS) en Europa, waarbij Europa de voorzitter van het IMF levert en de VS deze van de WB. Tot nu toe werd dan ook door de Amerikaanse

president een kandidaat voorgesteld die quasi automatisch verkozen werd. Voor de eerste maal werd de aanstelling een 'verkiezingsevenement' met verschillende kandidaten. Sachs trok zich vrij snel terug, maar in zijn spoor stelde zijn collega aan de Universiteit van Columbia, de Colombiaanse ontwikkelingseconoom José Antonio Ocampo zich kandidaat. Daarbij, volgens de berichten, gesteund door Brazilië. Ocampo was voordien minister van Financiën en Landbouw in zijn moederland, hoofd van de Economische Commissie voor Latijns-Amerika en de Caraïben (UNECLAC) en van het Department Economische en Sociale Zaken van de VN (UNDESA). Gesteund door de Afrikaanse regionale grootmachten Angola, Zuid-Afrika en Nigeria, stelde de Nigeriaanse minister van Financiën Ngozi Okonjo-Iweala zich kandidaat. De VS van haar kant stelde ietwat onverwacht de rector van Dartmouth College voor, de in Zuid-Korea geboren en tot Amerikaan genaturaliseerde Jim Yong Kim. In tegenstelling tot zijn tegenkandidaten heeft Kim geen financieel-economische achtergrond. Opgeleid als arts en antropoloog maakte hij carrière binnen de Universiteit van Harvard, leidde hij programma's rond aids- en tuberculosebestrijding voor de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en bovenal maakte hij naam als oprichter van de zeer succesvolle niet-gouvernementele organisatie *Partners for Health*. De laatste jaren was hij rector van een *Ivy League* universiteit in New Hampshire. Ocampo trok zich finaal terug wat resulteerde in een interessante tweestrijd tussen de Amerikaanse favoriet en een gerespecteerd tegenstandster uit het Zuiden.

In de marge van deze discussie is het interessant te wijzen op een krantenartikel dat verscheen in de *New York Times*. De zogenaamde diplomatieke verdeelsleutel tussen de VS en Europa is er eerder stommelings gekomen. Volgens een nog te verschijnen boek *The Battle of Bretton Woods* van Benn Steil, directeur internationale economie van de *Council on Foreign Relations*, had de VS zijn oog laten vallen op het voorzitterschap van het IMF. Hoofdonderhandelaar van het Amerikaanse team tijdens de Bretton Woodsonderhandelingen Harry Dextor White leek de uitgelezen kandidaat maar volgens dit nieuwe boek werd de man door J. Edgar Hoover, roemruchte hoofd van de FBI, ervan beschuldigd een Sovjetspion te zijn. Dit bracht Amerikaans president Truman in verlegenheid en spoorlags diende gezocht te worden naar een vervanger. Om echter geen argwaan te wekken bij de bondgenoten, werd dan maar gekozen om een constructie op te zetten waarbij het 'kroonjuweel' werd opgegeven en men eerder als 'troostprijs' het voorzitterschap van de WB op zich nam.

Het hoeft niet te verbazen dat de Amerikaan Kim het pleit in zijn voordeel beslechtte. Kandidaten worden

verkozen door de 25 directeurs van de *Board of Executive Directors*. Hierin heeft de VS een belangrijke blokkeringsmacht, vergelijkbaar met het vetorecht in de Veiligheidsraad. Het was al snel duidelijk dat de VS en haar Westerse bondgenoten Kim zouden steunen en een eenvoudige rekensom levert dan al gauw een stemmenaantal van meer dan 70 procent op. Er werd dan ook veel kritiek geuit op de ganse procedure. Ze is weinig transparant, mist legitimiteit en is gepolitiseerd. Op zich is deze kritiek niet nieuw en is ze ook terecht. Door het feit dat er voor de eerste maal waardige tegenkandidaten waren, toont alvast aan dat deze ouderwetse aanstellingsprocedure stilaan verleden tijd wordt. Hetzelfde was merkbaar bij de laatste verkiezingen van de voorzitter van het IMF. Of er echter snel effectieve verandering zal komen, valt nog af te wachten. Maar Bretton Woodsinstellingen die het veranderende economische zwaartepunt in de wereld niet erkennen, ook in hun organisatie, zijn gedoemd om irrelevant te worden. Zo denken de BRICS-landen er sterk over na om hun eigen ontwikkelingsbank op te richten. Met Dr. Kim heeft de WB alvast een interessante nieuwe voorzitter, die niet uit de Amerikaanse politiek of *haute finance* stamt. Benieuwd wat Dr. Kim zal doen in de komende jaren.

Nieuws van de Internationale Strafbunalen

Cedric Ryngaert

Internationaal Strafhof

Op 14 maart 2012 achtte het Internationaal Strafhof, in het bijzijn van actrice Angelina Jolie, de Congolese krijgshoofd Thomas Lubanga schuldig aan het rekruteren en inzetten van kindsoldaten (jonger dan 15 jaar) in het conflict in Oost-Congo (Ituri) gedurende 2002-2003. Het Hof had tegen Lubanga in 2006 een aanhoudingsbevel uitgevaardigd. Na zes jaar komt nu aan het eerste proces voor het Hof een einde. Het proces verliep niet over rozen: het werd tweemaal stopgezet, een keer omdat de aanklager weigerde informatie te onthullen aan de verdediging, en een tweede keer omdat de aanklager de identiteit van een tussenpersoon in Congo voor zich hield. De bepaling van de strafmaat voor Lubanga volgt later.

Op 1 maart 2012 vaardigde het Strafhof een aanhoudingsbevel uit tegen de Soedanese minister van Defensie, die de voormalige minister van Binnenlandse Zaken en speciale vertegenwoordiger van de Soedanese regering voor Darfoer was. Hij wordt ervan beschuldigd een aandeel te hebben in het formuleren van een gemeenschappelijk plan om oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid te begaan tegen de Fur-bevolking in **Darfoer** tijdens het neerslaan van een rebellenopstand. In het verleden werd al een aan-

houdingsbevel tegen de Soedanese president Bashir uitgevaardigd. Bashir is nog steeds niet aangehouden. Op 22 februari 2012 besliste het Hof het onderzoek naar de misdaden begaan in **Ivoorkust** uit te breiden. Het onderzoek spitste zich aanvankelijk toe op de misdaden die in het land waren begaan na de verkiezingen van 28 november 2010. Het Hof is nu echter van oordeel dat al het geweld in Ivoorkust, vanaf 2002, als één situatie moet worden behandeld. Volgens het Hof zijn er redelijke gronden om aan te nemen dat tijdens deze gebeurtenissen moorden en verkrachtingen zijn begaan die als oorlogsmisdaden of misdaden tegen de mensheid kunnen worden beschouwd.

Op 29 maart 2012 verwees het Hof twee **Keniaanse** zaken naar een nieuw opgerichte kamer.

De Amerikaanse NGO *Invisible Children* lanceerde de controversiële campagne Kony2012. Deze campagne wil internationale druk uitoefenen om de Oegandese krijgshoofd Joseph Kony, de leider van het *Lord's Resistance Army* (LRA), te arresteren. Kony wordt gezocht door het Internationaal Strafhof. In **Oeganda** staat intussen een andere LRA-commandant terecht, Thomas Kwoyelo. Kwoyelo werd drie jaar geleden in Congo (DRC) gearresteerd en is de eerste persoon die door een nieuwe divisie voor oorlogsmisdaden van de *High Court* van Oeganda zal worden berecht. De vraag rees echter of Kwoyelo geen recht op amnestie had op basis van een door de Oegandese regering in 2000 uitgevaardigde amnestiewet. Het Grondwettelijk Hof oordeelde in 2011 dat Kwoyelo inderdaad dit recht had. De regering had immers geen specifieke personen uitgesloten van de amnestiewet. Kwoyelo blijft voorlopig wel in hechtenis. Volgens veldonderzoek steunt de lokale bevolking amnestie, maar het is maar de vraag of het Internationaal Strafhof een amnestie verenigbaar acht met de verplichting om te vervolgen die op de Oegandese regering rust, zeker wat betreft commandanten.

Rwanda-tribunaal

Het Rwanda-tribunaal verwees op 22 en 26 maart 2012 twee zaken naar Rwanda in het kader van de *completion strategy* van het tribunaal. In het kader van die strategie verwijst het tribunaal sinds 2011 zaken tegen een aantal aangeklaagde personen naar Rwanda. Het proces tegen de aangeklaagde personen in deze zaken kan echter nog niet van start gaan, aangezien ze nog niet gevonden zijn.

Joegoslavië-tribunaal

De VN heeft de voorzitter (Theodor Meron) en de aanklager (Hassan Jallow) van het residueel mechanisme voor het Joegoslavië- en Rwanda-tribunaal benoemd. De Veiligheidsraad heeft dit mechanisme in 2010 opgericht om de essentiële functies van de tribunaal na hun opheffing te vervullen.

Op 14 mei 2012 begint het proces tegen Ratko Mla-

dic. Mladic is de voormalige commandant van het Bosnisch-Servische leger. Hij wordt beschuldigd van genocide en een veelheid van misdaden begaan tegen niet-Servische burgers in Bosnië-Herzegovina tussen 1992 en 1995, onder meer de executie van 7000 Bosnische moslims in Srebrenica in juli 1995. Mladic was gedagvaard door het tribunaal in 1995, maar werd pas gearresteerd in 2011. Hij pleit onschuldig.

Cambodja-tribunaal

Nadat de Duitse onderzoeksrechter Siegfried Blunk in 2011 ontslag nam, heeft zijn opvolger, de Zwitser Laurent Kasper-Ansermet, ook ontslag genomen. Kasper-Ansermet vocht publiek een duel uit met zijn Cambodjaanse evenknie, onder meer via Twitter. De Cambodjaanse regering weigerde zijn aanstelling te bekrachtigen omwille van 'ethische kwesties', die wellicht te maken hebben met zijn vastberadenheid om nieuwe zaken (003 en 004) uit te spitten. Net na zijn ontslag gaf hij een rapport vrij waarin hij beschreef hoe de nationale Cambodjaanse staf hem op alle niveaus tegenwerkte om die zaken te onderzoeken. De VN-Secretaris-Generaal heeft intussen David Scheffer, de voormalige VS-ambassadeur voor oorlogsmisdaden, aangesteld als speciale vertegenwoordiger om orde op zaken te stellen.

EU LEX onderzoeksteam naar België

De Minister van Buitenlandse Zaken heeft meegedeeld dat de werkzaamheden van het onderzoeksteam van EU LEX in België zullen plaats vinden. De EU LEX Special Investigative Task Force, doet onderzoek naar de beschuldigingen van menselijke orgaanhandel in Kosovo in de nasleep van de oorlog.

Vorig jaar werd de Amerikaan John Clint Williamson aangesteld als Hoofdprocureur.

Om de geloofwaardigheid, objectiviteit en onafhankelijkheid van de werkzaamheden van het onderzoeksteam te garanderen zal het een deel van zijn werkzaamheden vanuit Brussel uitvoeren. Daarvoor werd tussen België en de Hoge Vertegenwoordiger Catherine Ashton een speciaal samenwerkingsakkoord afgesloten.

Nieuws van het Internationaal Gerechtshof

Marco Benatar

Duitsland vs. Italië: een overwinning voor staatsimmunititeit.

Op 23 december 2008 stelde Duitsland een rechtszaak in tegen Italië bij het Internationaal Gerechtshof

wegens schending van haar jurisdictionele immunititeit en dit op drie gronden:

1) het toelaten van vorderingen tot schadevergoeding voor Italiaanse rechtbanken in verband met Duitse oorlogsmisdaden begaan tegen Italiaanse burgers gedurende de Tweede Wereldoorlog;

2) dwangmaatregelen getroffen tegen een onroerend goed van de Duitse staat in Italië;

3) het uitvoerbaar verklaren door Italiaanse rechters van Griekse arresten tegen Duitsland omwille van gelijkaardige ernstige feiten waarvan Griekse onderdanen het slachtoffer waren tijdens de Duitse bezetting van Griekenland.

Het waren deze vorderingen die de kern vormden van deze zaak, die op 3 februari 2012 beslecht werd in het Vredespaleis ten voordele van de Duitse eiser.

Inzake de vermeende miskennis van Duitse jurisdictionele immunititeit door de Italiaanse rechtscolleges werd op uitgebreide wijze gepleit door de respectievelijke partijen. Volgens Duitsland, dat de gruwelijke gebeurtenissen zonder meer erkende en betreurde, dienden de Italiaanse rechters desalniettemin de eisen tot schadevergoeding een halt toe te roepen uit respect voor de immunititeit die iedere Staat van oudsher geniet voor soevereine handelingen. Bovendien zou het toekennen van dergelijke individuele eisen een lawine van schadevergoedingen kunnen teweegbrengen met onvoorzienbare financiële implicaties voor de Duitse schatkist. Italië wierp verscheidene verweren op, waarvan het *jus cogens* argument het sterkste was (i.e. een harde kern van dwingende regels van internationaal recht waarvan geen enkele Staat mag afwijken). De Italiaanse advocaten stelden dat de wreedheden begaan door het Duitse leger in de jaren '40 (moord, deportatie en dwangarbeid) tot de *jus cogens* categorie behoren en dat bijgevolg regels betreffende immunititeit daar geen afbreuk aan kunnen doen. Toch wisten ze met dit juridische betoog de rechters te Den Haag niet te bekoren. Het Hof repliceerde dat immunitetsregels, die in wezen een procedurele kwaliteit bezitten, simpelweg niet botsen met inbreuken op *jus cogens* normen, die op hun beurt inhoudelijk van aard zijn.

De dwangmaatregelen tegen Duits eigendom in Italië werden eveneens illegaal bevonden. De reden hiervoor is dat staatseigendom in het buitenland dat aangewend wordt voor niet-commerciële doeleinden (en behoudens toestemming van de eigenaar) immunititeit geniet ten aanzien van dwangmaatregelen. In casu betrof het Villa Vigoni, een cultureel centrum.

Tot slot hadden de Italiaanse rechtscolleges met de uitvoerbaarverklaring van Griekse beslissingen de aansprakelijkheid van hun Staat in het gedrang gebracht. Het Internationaal Gerechtshof redeneerde immers dat mochten dergelijke feiten verschenen zijn voor

Italiaanse rechters, dan hadden deze de Duitse immuniteit moeten eerbiedigen.

Het moge duidelijk zijn dat 'Duitsland vs Italië' vanaf de dag van de uitspraak voor veel ophef heeft gezorgd binnen academische kringen. Vooral het formalistische onderscheid tussen procedurele immuniteitsregels en inhoudelijke jus cogens normen wordt aan de kaak gesteld. Deze, maar ook andere kritiek is eveneens terug te vinden in de 'afwijkende meningen' (formeel toegevoegd aan het arrest) van enkele rechters betrokken in de zaak. Zo betreurt rechter Yusuf dat de meerderheidsbeslissing geen oog heeft voor het gebrek aan andere opties voor de slachtoffers om genoegdoening te krijgen. Rechter Cançado Trindade, inmiddels bekend om zijn uitgesproken opvattingen, heeft de volledige redenering van zijn collega's afgebroken met een afwijkende mening die meer bladzijden telt dan de beslissing zelf.

Een belangrijke NAVO-top in Chicago

Op 20-21 mei werd in Chicago een belangrijk topconferentie gehouden van de lidstaten van de NAVO.

Op de agenda stond een uitgewerkt plan voor een geleidelijke overgang van de missie in Afghanistan, van een 'combat' aanwezigheid naar een ondersteunende rol. De ISAF wil training, advies en bijstand verlenen aan ANSF, ook na 2014.

Maar behalve Afghanistan is er ook nog Kosovo, en ondersteunende missies in Afrika. En de operaties tegen piraterij lijken ook noodzakelijk en nuttig.

De financiële crisis in Europa en elders noodzaakt de NAVO wel om drastisch te bezuinigen en te rationaliseren. Aangepaste veranderingen in de structuren zijn absoluut noodzakelijk. Nu de VS hun bijdragen aanzienlijk hebben verminderd wordt van de andere lidstaten toch nog steeds een belangrijke bijdrage verwacht.

De moeilijkheid is om desondanks een zeker niveau van internationale veiligheid in de wereld te blijven organiseren; dat kan volgens de organisatie verzekerd worden via 'smart defense'.

Dat houdt bijvoorbeeld in een *anti-raket systeem*: dat staat klaar om in gebruik te worden genomen en zal de komende jaren verder worden ontplooid. Het moet het Westen beschermen tegen vijandelijke raketten, bijvoorbeeld vanuit Iran, maar Rusland vreest dat het schild zijn nucleaire arsenaal zal ondergraven. Een aantal Europese landen werken actief mee aan schild. Dan is er een *controle systeem op de grond* (het Alliance Ground Surveillance, AGS), robots om bembommen te ruimen, en samenwerking van lidstaten in het uitvoeren van *maritieme controles* op piraterij.

Een van de omstreden beslissingen in Chicago heeft te maken met de goedkeuring van het gebruik van 'drones'. Dat zijn onbemande vliegtuigen, die van op een hoogte van 18 kilometer de situatie op de grond kunnen volgen; ze maken deel uit van het AGS programma. Tijdens de operatie in Libyë bleek het gebrek aan zulke middelen dringend. Daarom besloten 13 NAVO-landen de aankoop te verzekeren van een vloot van vijf onbemande 'Global Hawks'. De kosten worden geraamd op meer dan een miljard euro, inbegrepen de nodige infrastructuur en de opleiding van het personeel.

Tegenstanders merken op dat drones niet alleen voor verkenningmissies worden gebruikt maar dat ze ook grond- en luchtdoelen kunnen aanvallen. Met name werden deze *Unmanned Combat Aeraal Vehikels* ingezet in de oorlogen tegen Irak en Afghanistan, en in de grensgebieden van Pakistan.

De band van de NAVO met de VN

Traditioneel heeft het Bondgenootschap geen formele band met de Verenigde Naties: het opereert niet als een regionale organisatie in het kader van Hoofdstuk VIII van het Handvest. Maar artikel 51 voorziet wel het recht van een Staat om, wanneer een aanval plaats heeft op het grondgebied, in zelfverdediging op te treden. De NAVO is in feite dus een verdrag voor collectieve zelfverdediging: als een van de leden wordt aangevallen, kunnen de anderen optreden ter verdediging.

In de loop der jaren heeft er toch een zekere 'toenadering' plaats gevonden tussen NAVO en VN. Onder de akkoorden van Dayton, die een einde maakten aan de oorlog in de Balkan, werd door de Veiligheidsraad aan het Bondgenootschap de opdracht gegeven om de militaire aspecten van het vredesakkoord te verwezenlijken. Vooral het nieuwe 'strategie concept' zoals dat in Lissabon in 2010 werd ontworpen en de praktische vormen van samenwerking die al in 2008 tot stand kwamen hebben nieuwe mogelijkheden geschapen. Bepaalde Veiligheidsresoluties hebben het Bondgenootschap verdere mandaten gegeven, bijvoorbeeld voor een optreden in de Balkan (Kosovo) en in Afghanistan, en voor trainings-missies in Irak. In 2011, onder VR-resolutie 1973, besloten NAVO-lidstaten om de burgerbevolking en bepaalde gebieden te beschermen tegen aanvallen.

Het belangrijkste principe blijft dat de Veiligheidsraad de ultieme verantwoordelijkheid behoudt voor het handhaven van de internationale vrede en veiligheid.

Uw V(V)N-Agenda

door Piet Willems¹ & Kirsten Arnauts²

De VN-agenda

Om met stip in uw agenda te noteren³:

- 2 april Wereld autisme dag (A/RES/62/139)
- 4 april Internationale dag van bewustzijn en bijstand bij landmijnen actie (A/RES/60/97)
- 7 april Dag van herdenking voor de slachtoffers van de genocide in Rwanda
- 7 april Wereldgezondheidsdag (WHA/A.2/Res.35)
- 12 april Internationale dag voor de bemande ruimtevaart (A/RES/65/271)
- 22 april Internationale dag voor Moeder Aarde (A/RES/63/278)
- 23 april Werelddag van het boek en de auteursrechten (Resolution 3.18 of the 28th session of the UNESCO General Conference)
- 23-29 april Wereldweek voor de Veiligheid op de Weg (A/RES/60/5)
- 25 april Wereld malaria dag
- 26 april Werelddag voor intellectuele eigendom
- 28 april Werelddag voor veiligheid en gezondheid op het werk
- 29 april Dag van herdenking voor de slachtoffers van chemische oorlogsvoering
- 30 april Internationale dag voor Jazz
- 3 mei Werelddag voor persvrijheid (A/DEC/48/432)
- 8-9 mei Dagen van herdenking en verzoening als eerbewijs aan alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog (A/RES/59/26)
- 14-15 mei Werelddag voor migrerende vogels
- 15 mei Internationale dag van het gezin (A/RES/47/237)
- 17 mei Werelddag voor telecommunicatie (A/RES/60/252)
- 21 mei Werelddag voor culturele diversiteit, dialoog en ontwikkeling (A/RES/57/249)
- 22 mei Internationale dag voor biodiversiteit (A/RES/55/201)
- 25-31 mei Week van solidariteit met de volken van de niet-zelfbesturende gebieden (A/RES/54/91)
- 29 mei Internationale dag van de VN-Blauwhelmen (A/RES/57/129)
- 31 mei Werelddag tegen tabak (Resolution 42.19 of the 42nd session of WHO)
- 4 juni Internationale dag van onschuldige kinderen als slachtoffers van agressie (A/RES/ES-7/8)
- 5 juni Wereld milieu dag (A/RES/2994 (XXVII))
- 8 juni Wereld oceanen dag (A/RES/63/111)
- 12 juni Werelddag tegen kinderarbeid
- 14 juni Werelddag voor bloeddonoren (WHA58.13)
- 17 juni Werelddag voor de bestrijding van woestijnvorming en droogte (A/RES/49/115)
- 20 juni Wereldvluchtelingendag (A/RES/55/76)
- 23 juni VN-dag voor openbare dienstverlening (A/RES/57/277)
- 23 juni Internationale weduwe dag (A/RES/65/189)
- 25 juni Dag van de zeelieden (STCW/CONF.2/DC.4)

Enkele belangrijke afspraken op de VN-vergaderagenda⁴

New York

02/04 - 20/04	Ontwapeningscommissie
23/04 - 04/05	Comité voor informatie (34ste sessie)
23/04 - 27/04	Commissie voor bevolking en ontwikkeling (45ste sessie)
25/04	Comité voor de pensioenen van VN personeel
01/05	Verkiezing van de leden van het mensenrechtencomité
07/05	Comité voor investeringen
07/05 - 18/05	Permanent forum voor inheemse aangelegenheden (11de sessie)
21/05 - 30/05	Comité over ngo's, herneemde sessie
22/05 - 25/05	'High-level' Comité voor samenwerking tussen ontwikkelingslanden (17de sessie)
mei	Algemene Vergadering, vijfde comité, verdergezette sessie
04/06 - 11/06	Vergadering van de verdragspartijen bij het VN-verdrag over het recht van de zee (22ste sessie)
04/06 - 29/06	Comité voor bijdragen (72ste sessie)
04/06 - 29/06	Comité voor programma en coördinatie (52ste sessie)
08/06	Comité over ngo's, herneemde sessie
11/06 - 28/06	Speciaal comité voor de situatie m.b.t. de implementatie van de Verklaring over het verlenen van onafhankelijkheid aan koloniale landen en volken
25/06 - 13/07	UNCITRAL (45ste sessie)
26/06	Vergadering van de verdragspartijen bij de Conventie voor het uitbannen van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (17de sessie)

Genève

02/04 - 04/04	Internationale VN-bijeenkomst over de Palestijnse kwestie
16/04 - 20/04	Comité voor de rechten van personen met een handicap, (7de sessie)
16/04 - 27/04	Comité ter bescherming van de rechten van alle arbeidsmigranten en hun gezinsleden (16de sessie)
23/04 - 27/04	Vrijwillig VN-fonds voor technische coöperatie in het domein van de mensenrechten, beheerraad, (36ste sessie)
30/04 - 18/05	Comité over economische, sociale en culturele rechten (48ste sessie)
07/05 - 01/06	Comité tegen Foltering (48ste sessie)
14/05 - 29/06	Ontwapeningsconferentie, deel 2
21/05 - 25/05	Commissie over wetenschap en technologie voor ontwikkeling (15de sessie)
21/05 - 26/05	WHO, 65ste Wereld Gezondheid vergadering
29/05 - 15/06	Comité voor de rechten van het kind (60ste sessie)
30/05 - 15/06	ILO, Algemene conferentie (101ste sessie)
18/06 - 06/07	Mensenrechtenraad (20ste sessie)
25/06 - 29/06	Vergadering van de voorzitters van de verdragsorganen inzake mensenrechten (24ste sessie)

Wenen

23/04 - 27/04	Commissie voor misdaadpreventie en strafrechtspraak (24ste sessie)
07/05 - 18/05	Internationale controleraad voor verdovende middelen (104de sessie)
21/05 - 25/05	Wetenschappelijk comité van de VN over de effecten van atoomstraling (59ste sessie)
06/06 - 15/06	Comité voor het vreedzame gebruik van de ruimte (55ste sessie)

Elders

21/04 - 26/04	Doha - UNCTAD (13de sessie)
april/mei	Plaats nog te bepalen - Chief Executives Board voor coördinatie in het VN systeem (1ste reguliere sessie)

07/05 - 10/05	Beiroet - Economische en sociale commissie voor West-Afrika (27ste sessie)
14/05 - 25/05	Bonn - VN kaderverdrag over klimaatverandering, vergaderingen van hulporganen van de conferentie van de partijen bij het verdrag
17/05 - 23/05	Bangkok - Economische en sociale commissie voor Azië en het Stille Oceaangebied (68ste sessie)
29/05	Nairobi - UNEP, comité van permanente vertegenwoordigers (119de sessie)
29/05 - 31/05	VN internationale bijeenkomst ter ondersteuning van de Israëlisch-Palestijnse vrede
11/06 - 14/06	Londen - Internationale Maritieme Organisatie, raad (108de sessie)
11/06 - 15/06	Rome - Voedsel- en Landbouworganisatie, raad (144ste sessie)
11/06 - 29/06	Montreal - Internationale Burgerluchtvaart organisatie, raad (196ste sessie)
20/06 - 22/06	Rio de Janeiro - VN conferentie voor duurzame ontwikkeling
27/06	Nairobi - Comité van permanente vertegenwoordigers bij UN-Habitat (45ste sessie)

De VVN-agenda

22 mei Lunchlezing Mevr. Gloria Atiba Davies (Hoofd van de Gender and Children Unit in the Office of the Prosecutor) over het Internationaal Strafhof

30 mei Lezing Mevr. Marie-Paule Roudil (UNESCO) te Antwerpen
Ontwikkelingsdebat Zuid-Zuid-Samenwerking te Brussel

5 november Pedagogische studiedag rond Verkeersveiligheid

29 november – 2 december VVN Model United Nations te Brugge

Noten

- Lid van de Raad van Bestuur van VVN.
- Algemeen Secretaris van de VVN.
- Voor een volledig overzicht van alle dagen en weken zie respectievelijk:
<http://www.un.org/en/events/observances/days.shtml> en
<http://www.un.org/en/events/observances/weeks.shtml>.
- Voor een volledig overzicht van alle VN vergaderingen en conferenties zie: <http://conf.un.org/DGAACS/Meetings.nsf>.

VN-KANTOREN IN BELGIË

UN Office Brussels
VN-Kantoren in België
Bureau te Brussel
www.unbrussels.org

UNU
Universiteit van de VN
www.cris.unu.edu

UN WOMEN
VN-eenheid voor Gendergelijkheid en de
Empowerment van Vrouwen
www.unwomen.org

OHCHR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Naties voor de
Mensenrechten.
www.europe.ohchr.org

WFP
Wereldvoedselprogramma
www.wfp.org

WMO
Wereld Meteorologische Organisatie
www.wmo.int

UNHCR
Bureau van de Hoge Commissaris
van de Verenigde Naties voor de
Vluchtelingen Regionaal Bureau
voor België, Luxemburg en de
Europese Instellingen
www.unhcr.org

UNDP
Ontwikkelingsprogramma
van de VN
www.undp.org/eu

UNISDR
De internationale strategie van de
Verenigde Naties voor de beperking
van het risico op rampen
www.unisdr.org/europe

DFS: Departement voor Ondersteuning
van Activiteiten op het Terrein
DPKO: Departement Vredesoperaties
DPA: Departement Politieke Aangelegenheden
www.un.org/en/peacekeeping/about/dfs
www.un.org/en/peacekeeping/
www.un.org/depts/dpa

WHO
Wereldgezondheidsorganisatie
www.who.int

IOM
Internationale Organisatie voor Migratie
www.belgium.iom.int

FAO
Voedsel- en Landbouworganisatie
van de VN, Verbindingsbureau met
de EU en België
www.fao.org

UNFPA
Bevolkingsfonds van de VN
www.unfpa.org

UN OCHA

UNOCHA
Bureau voor de Coördinatie van
Humanitaire Zaken van de VN,
Verbindingsbureau met EU/NAVO en
andere relevante EU Instellingen
en NGO's
www.ochaonline.un.org

UNICEF
Kinderfonds van de VN
www.unicef.org

UNEP
Milieuprogramma van
de VN, Verbindingsbureau
voor de Europese Unie
www.unep.org

UN ODC

UNODC
VN-Bureau voor Drugs en Criminaliteit
www.unodc.org

UNIDO
Organisatie van de
Verenigde Naties voor
Industriële Ontwikkeling
www.unido.org

Wereldbankgroep
www.worldbank.org

UNRIC
Regionaal Informatiecentrum van de VN
www.unric.org

ILO
Internationale Arbeidsorganisatie
Bureau voor de Europese
Unie en de Beneluxlanden
www.ilo.org/brussels

UN-HABITAT
VN-Centrum voor Menselijke
Nederzettingen, Verbindingsbureau
met de Europese Unie en België
www.unhabitat.org

UNRWA
VN-Agentschap voor hulp aan de
Palestijnse vluchtelingen in het
Nabije Oosten
www.unrwa.org

UNAIDS
Gezamenlijk VN-Programma
voor HIV/AIDS
www.unaids.org

UNESCO
Organisatie van de Verenigde Naties voor
Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
www.unesco.org

UNOPS

UNOPS
VN-Bureau voor Projectondersteunende
Diensten
www.unops.org